

Odlingsmässiga faktorer i permakultur- och skogsträdgårdar

– En intervjustudie av fem utövare i Sverige

Cultivation factors in permaculture and forest gardens – An interview study of five practitioners in Sweden

Jesper Hagerman Borgström

Självständigt arbete • 15 hp

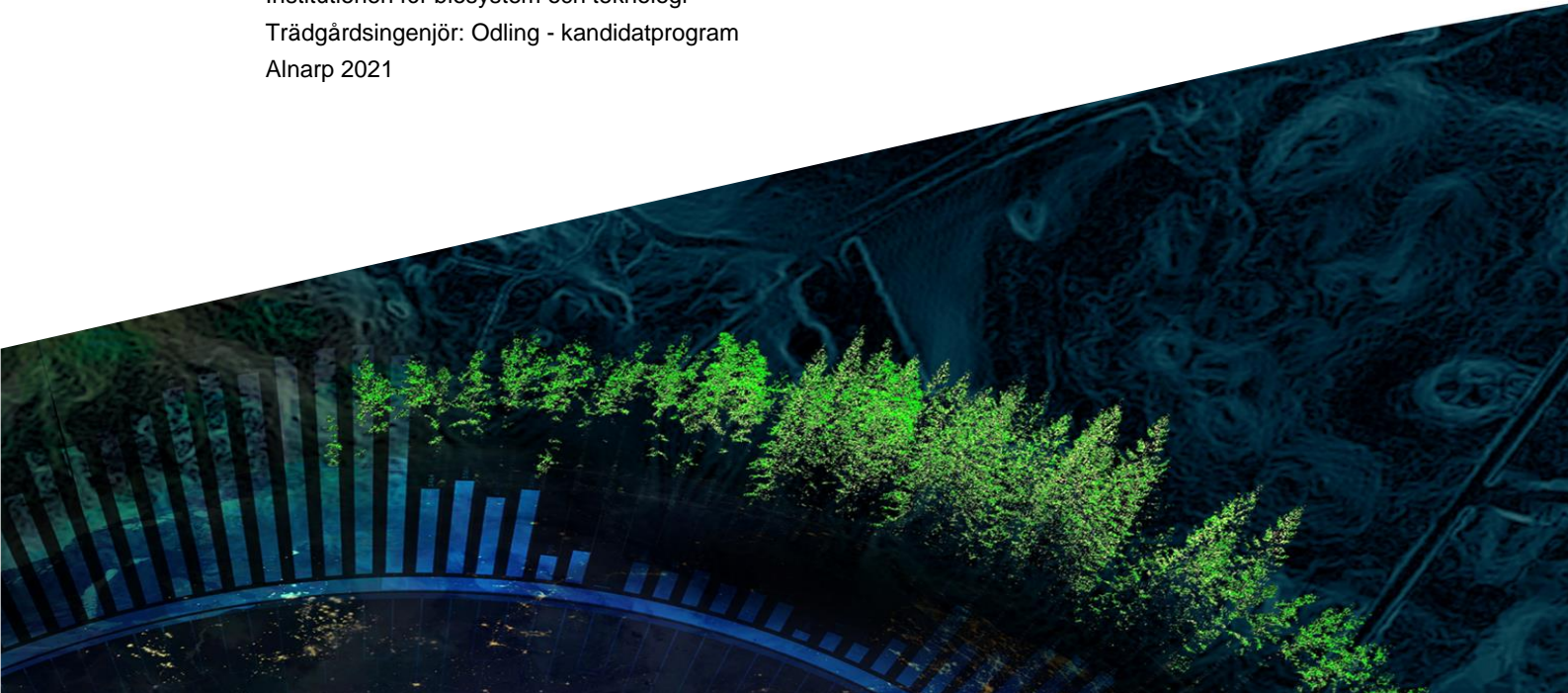
Sveriges lantbruksuniversitet, SLU

Fakulteten för landskapsarkitektur, trädgårds- och växtproduktionsvetenskap

Institutionen för biosystem och teknologi

Trädgårdsingenjör: Odling - kandidatprogram

Alnarp 2021

Odlingsmässiga faktorer i permakultur- och skogsträdgårdar – En intervjustudie av fem utövare i Sverige

Cultivation factors in permaculture in forest gardens – An interview study of five practitioners in Sweden

Jesper Hagerman Borgström

Handledare: Linda-Maria Dimitrova Mårtensson, SLU, Biosystem och teknologi
Bitr. handledare: Frederik Tauchnitz, SLU, Institutionen för Arbetsvetenskap, ekonomi och miljöpsykologi
Examinator: Maria Ernfors, SLU, Biosystem och teknologi

Omfattning: 15 hp
Nivå och fördjupning: Grundnivå
Kurstitel: Självständigt arbete i Trädgårdsvetenskap
Kurskod: EX0844 (SLU-20073)
Program/utbildning: Trädgårdsingenjör: Odling - kandidatprogram
Kursansvarig inst.: Institutionen för Biosystem och teknologi

Utgivningsort: Alnarp
Utgivningsår: 2021
Omslagsbild: -
Serietitel: -
Delnummer i serien: -
ISSN: -

Nyckelord: Permakultur, Skogsträdgård, Odlingsystem

Sveriges lantbruksuniversitet

Fakulteten för landskapsarkitektur, trädgårds- och växtproduktionsvetenskap

Publicering och arkivering

Godkända självständiga arbeten (examensarbeten) vid SLU publiceras elektroniskt. Som student äger du upphovsrätten till ditt arbete och behöver godkänna publiceringen. Om du kryssar i **JA**, så kommer fulltexten (pdf-filen) och metadata bli synliga och sökbara på internet. Om du kryssar i **NEJ**, kommer endast metadata och sammanfattning bli synliga och sökbara. Fulltexten kommer dock i samband med att dokumentet laddas upp arkiveras digitalt.

Om ni är fler än en person som skrivit arbetet så gäller krysset för alla författare, ni behöver alltså vara överens. Läs om SLU:s publiceringsavtal här: <https://www.slu.se/site/bibliotek/publicera-och-analysera/registrera-och-publicera/avtal-for-publicering/>.

JA, jag/vi ger härmed min/vår tillåtelse till att föreliggande arbete publiceras enligt SLU:s avtal om överlåtelse av rätt att publicera verk.

NEJ, jag/vi ger inte min/vår tillåtelse att publicera fulltexten av föreliggande arbete. Arbetet laddas dock upp för arkivering och metadata och sammanfattning blir synliga och sökbara.

Sammanfattning

I dagens samhälle är det vanligt att använda mineralgödsling och bekämpningsmedel för att maximera skörden och minska arbetet vid odling på stora åkrar av en eller ett par grödor. Men denna typ av odling har visat sig vara miljömässigt ohållbar. Jordbrukets utveckling har lett till många negativa konsekvenser såsom ökade utsläpp av växthusgaser, onormal eutrofiering, utarmade jordar, ökad jorderosion och minskad biologisk mångfald. Av detta skäl behövs ett paradigmskifte i hur vi använder jordens begränsade resurser. Den här uppsatsen undersöker Sveriges möjlighet till att etablera odlingssystem av typen permakultur och skogsträdgård. Arbetet belyser frågan hur dessa kan användas som ett alternativ till dagens konventionella odling. Vid studien genomfördes fem telefonintervjuer med människor som jobbar aktivt med permakultur eller skogsträdgårdar. Svaren från de svenska intervjupersonerna jämfördes med relevant internationell litteratur inom dessa områden. Resultatet av studien visar att intervjuobjekten i stora drag förde likartade resonemang sinsemellan samt att deras erfarenheter även i stort överensstämde med dem som finns i litteraturen. Några av respondenternas viktiga faktorer för att etablera odlingssystemen var att: Undersöka förutsättningarna på platsen, undersöka vilka behov människorna på platsen har, att arbeta i små versioner, göra en gedigen design för platsen och att sträva efter slutna kretslopp. Resultatet visar på en generell konsensus om att alternativa vägar finns, då samhället behöver ändra på dagens sätt att producera mat, men att förutsättningarna för att etablera ett odlingssystem av typen permakultur eller skogsträdgård ser väldigt olika ut beroende på vart i landet man befinner sig.

Nyckelord: Permakultur, Skogsträdgård, Odlingssystem

Abstract

In today's society it's common to use mineral fertilization and pesticides to maximize yields while minimizing the labour, when growing one or a few crops on large fields. This type of farming has proven to be environmentally unsustainable. The agricultural development has led to several negative consequences such as increased emissions of greenhouse gases, abnormal eutrophication, depleted soils, increased soil erosion and reduced biodiversity. For this reason, a paradigm shift is needed to change how we use the earth's limited resources. This study examines Sweden's possibility to establish permaculture and forest garden growing systems. The essay sheds light on the question of how these can be used as an alternative to today's conventional agriculture. The study consists of five telephone interviews with people who work actively with permaculture or forest gardens. The answers from the Swedish interviewees were then compared with relevant international literature in these areas. The results show that the interviewees reasoned similarly among themselves and that their experiences also were largely consistent with those found in the literature. Some of the respondents' important factors in establishing the cultivation systems were to: Examine the conditions on the site, examine the needs of the people on the site, work in small versions, make a solid design for the site and strive for closed cycles. The results show a consensus that there are alternative ways of farming, as society needs to change the current way of producing food, but that the conditions for establishing a permaculture or forest garden growing system look very different depending on where you are in the country.

Keywords: Permaculture, Forest Garden, Growing systems

Innehållsförteckning

1. Inledning	9
1.1. Syfte, mål och frågeställning.....	11
1.2. Avgränsning	11
2. Material och Metod	12
2.1. Intervjuer	12
2.1.1. Intervjuguide	12
2.1.2. Rekrytering	12
2.1.3. Genomförandet av intervjuerna.....	12
2.1.4. En tematisk induktiv analys av intervjuerna	12
2.2. Forskningsetik.....	13
3. Resultat	15
3.1. Informanterna och deras odlingssystem.....	15
3.1.1. Informanternas bakgrunder	15
3.1.2. Utformning av platserna	15
3.1.3. Sammanfattning av informanterna	16
3.2. Permakulturverktygets olika aspekter.....	17
3.2.1. Vision och observation	18
3.2.2. Tillvägagångssätt	19
3.3. Skogsträdgårdar	20
3.3.1. Olika strategier	21
3.3.2. Skogsträdgårdar i norra Sverige	21
3.3.3. Möjligheter och begränsningar	22
3.4. Odlingssystemen	23
3.4.1. Djurhållning.....	23
3.4.2. Bekämpning av ohyra.....	24
3.4.3. Ekonomisk säkerhet	24
3.4.4. Sociala sammanhang	25
4. Diskussion	26
4.1. Att ta tillvara på möjligheterna	26
4.2. Den perenna trädgården.....	29
4.3. Nätverkets vikt	31
4.3.1. Välmående och lärande	31
4.3.2. Direktkontakten med konsumenter	32
4.4. Avslutning	33

4.4.1.Metoddiskussion.....	33
4.4.2.Alternativa matproduktionssystem	34
4.4.3.Vidare forskning	34
5.Referenser.....	36
6.Bilagor	39

Tabellförteckning

<u>Tabell 1. Sammanfattning av informanter</u>	17
--	----

Förkortningar

I 1 Informant 1

I 2 Informant 2

I 3 Informant 3

I 4 Informant 4

I 5 Informant 5

FAO Food and Agriculture Organization of the United Nations

1. Inledning

Global uppvärmning, minskad genetisk mångfald, landtransformeringar och störningar i kvävecykeln är fyra av nio problemområden som är identifierade genom modellen ”The Planetary Boundary Concept” (Rockström et al. 2009). Områdenas gränsvärden har vi i vissa fall redan passerat, andra håller vi på att nå, vilket innebär plötsliga, oåterkalleliga klimatförändringar på en stor skala (Steffen et al. 2015). Förenta Nationerna anger i sina Globala hållbarhetsmål att det är nödvändigt att minska utsläpp av växthusgaser och att bevara ekosystem på land och i hav (United Nations Development Programme, u.å.). Det är nu bara 10 år kvar fram tills alla målen ska vara uppfyllda. Anledningarna är många till att vi står inför klimatförändringar och utarmning av jordens resurser, och dagens jordbruk är en av dem. Enligt Statistiska Centralbyrån släpptes 50 919 tusen ton koldioxidekvivalenter ut år 2019 i Sverige, varav 13,65 % kunde härledas till jordbrukssektorn (2020).

Fram tills nu tycks det allmänna målet för konventionella jordbruk ha varit att få ut maximal skörd per ytenhet samtidigt som arbetsinsatsen minimerats. Konsekvensen har blivit ökade utsläpp av växthusgaser och övergödning i vatten, vilket i sin tur rubbar naturliga ekosystem (Jordbruksverket 2020). Med andra ord har det här sättet att odla alltså visat sig ohållbart. Icke desto mindre ökar världens befolkning samtidigt som människor fortfarande behöver mat på bordet (United Nations 2019). Med detta som bakgrund är det viktigt att hitta nya lösningar som är bättre för miljön och samtidigt kan producera mat åt en stor befolkning.

Ett sätt att närma sig miljömässig hållbarhet med odling är att använda verktyget permakultur. Konceptet kan användas till många olika saker förutom odling och självhushåll, även om det är utgångspunkten för verktyget. En grundpelare inom permakultur är att arbeta med det som redan finns på plats, behålla det bästa i första hand, utveckla redan existerande systemen i andra hand och som sista möjlighet implementera nya metoder (Whitefield 2009).

”Permaculture design is a system of assembling conceptual, material, and strategic components in a pattern which functions to benefit life in all its forms. It seeks to provide a sustainable and secure place for living things on this earth.” (Mollison 1990 s.ix)

Genom att härma naturens sätt att skapa och förhålla sig till liv har alla komponenter i systemet alltid flera syften. För att få insikt i de otaliga samarbeten som existerar i ett ekosystem behövs det någon form av kategorisering och grundförståelse. Hemenway (2009) menar att det går att se på permakultur som ett sätt att organisera

och effektivisera sin verktygslåda av discipliner, strategier och tekniker för att leva ett miljömässigt hållbart liv.

Ett annat fenomen som har regenerativa effekter på klimatet i form av ekosystemtjänster är skogsträdgårdar (Hathaway 2016; de Tombeur 2018; Hemenway 2009). Många delar i skogsträdgårdssystemet går hand i hand med permakulturverktyget, men det räknas ändå som ett eget odlingssystem (Crawford 2016). En definition av skogsträdgårdar som FAO använder är att den ska innehålla lignosa perenner så som hög-och lågskiktsträd, buskar och klättrväxter tillsammans med mer traditionella livsmedelsgrödor, samtidigt som marken kan användas som betesmark (Food and Agriculture Organization of the United Nations 2015). Den viktigaste anledningen till att ha flera odlingsskikt är mångfalden av organismer och sambanden mellan dem (Whitefield 2009). En annan definition, som Philip Weiss och Annevi Sjöberg använder, grundar sig i de fördelar som finns med skogsträdgårdar. Det är:

”[...] ett odlingssystem som härmar naturliga ekosystem, med målet att skapa en odling som är rik på biologisk mångfald, motståndskraftig, produktiv och relativt stabil.” (Weiss & Sjöberg 2018 s.15)

En välplanerad skogsträdgård av ätliga växter är självunderhållande, självgödslande och ger dessutom skörd till människor (West 2006). Vidare kan ett permakulturorienterat odlingssystem öka kolinlagringen i marken, regenerera utarmad jord och sänka energi-och vattenanvändningen jämfört med konventionell odling (Hathaway 2016; de Tombeur 2018). En balanserad biodiversitet av växter lockar också ett naturligt urval av pollinatörer och predatorer som inte finns i samma utsträckning i monokulturer (Hemenway 2009).

Permakultur-och skogsträdgårdar är inte nya fenomen, utan något som människor i Sverige använt länge (Permakultur Sverige u.å.; Agroforestry Sverige u.å.). Trots det finns stora vetenskapliga kunskapsluckor vad gäller skogsträdgårdar och permakulturverktygets potential i både stor och liten skala (Wiersum 2004; Björklund, Eksvärd & Schaffer 2019; Ferguson & Lovell 2014). Den här studien fyller en del av kunskapsluckorna genom att belysa hur odlingssystemen kan användas i olika hårdighetszoner i Sverige. Förhoppningsvis kan arbetet också motivera till att fler studier genomförs inom dessa områden.

1.1. Syfte, mål och frågeställning

Det övergripande syftet med studien är att samla och tematiskt analysera kunskap om permakultur-och skogsträdgårdar. Målet är att öka kunskapen kring hur miljömässig, socialt och ekonomiskt hållbar odling fungerar i Sverige.

Arbetet kommer att besvara frågeställningarna:

1. Vilka är de viktigaste odlingsmässiga faktorerna i ett odlingsystem av typen permakultur eller skogsträdgård i Sverige?
2. Finns det viktiga icke odlingsmässiga faktorer?

1.2. Avgränsning

Det finns många olika sätt att odla med miljön i åtanke utöver de sätt som beskrivits i inledningen. Andra exempel på odlingsystem inom agroekologin är agroforestry silvopasture och silvoarable, men i och med tidsramen för arbetet och tillgänglighet till odlingsplatser i Sverige utgår den här studien ifrån skogsträdgårdar och permakulturträdgårdar (Agroforestry Research Trust u.å.).

Odlingssystemen i det här arbetet sträcker sig från hushåll till gårdsnivå. Tre av de fem intervjupersoner som deltagit i studien säljer en del av det som produceras. De andra två personerna odlar endast för egen del. I resultat delen under ”Sammanfattning av informanterna” finns en tabell över alla intervjuobjekten. Studien ger en inblick i hur platserna skapades och hur de ser ut idag. På grund av arbetets storlek, genomfört under ett par månader på senhösten, har det inte varit möjligt att ge något längre tidsperspektiv. Det har av samma skäl inte heller varit möjligt att genomföra till exempel mätningar av mängd och kvalitet på skörd. Studien fokuserar främst på odlingsmässiga viktiga faktorer inom permakultur-och skogsträdgårdspraktik, och i andra hand på icke odlingsmässiga, så som sociala och ekonomiska faktorer.

2. Material och Metod

2.1. Intervjuer

2.1.1. Intervjuguide

För att få en struktur på mina intervjuer skapades en intervjuguide. Målet var att skapa underlag för att genomföra semistrukturerade intervjuer. Guiden innehöll en lista med punkter som skulle tas upp under intervjuerna. punktlistan innehöll en introduktion av medverkarna i studien, frågeställningen och en genomgång av informantens forskningsetiska rättigheter. Vidare fanns sex teman med stödord, ett antal exempel på detaljfrågor som kunde användas om tillfälle skulle ges, och till sist ett exempel på en avslutning av intervjun. För mer information, se Bilaga 1

2.1.2. Rekrytering

Det var svårt att nå de personer som skulle kunna ge rätt information inom tidsramen för arbetet, därför användes flera olika sätt för att få kontakt med dem. Det inkluderade rådfrågande av experter, mejl och telefonkontakt under två veckors tid. Det breda sökandet resulterade i fem informanter som medverkade i studien. Informanterna var odlare av permakulturträdgårdar eller skogsträdgårdar. De utvalda intervjuobjekten var geografiskt spridda över landet och hade odlingssystem på hårdighetszoner som varierade från 1 till 5. Några av respondenterna ägnade sig åt försäljning medan andra fokuserade mer på självhushållning eller ett utbildningssyfte.

2.1.3. Genomförandet av intervjuerna

På grund av Coronapandemin under 2020 beslutades att intervjuerna skulle genomföras hemifrån över telefon för att minska smittspridningen. Till intervjuerna användes intervjuguiden, en dator, en mobiltelefon och ett program som spelade in samtalet genom mobiltelefonen. Intervjuerna utgick ifrån Riksförbundet Svensk Trädgårds odlingszonkarta för att få en uppfattning om hårdigheten på platserna (Riksförbundet Svensk Trädgård 2018). Längden av intervjuerna varierade mellan 40 minuter och 1 timme. Alla intervjuerna gjordes inom tidsloppet av en vecka.

2.1.4. En tematisk induktiv analys av intervjuerna

Efter varje intervju skickades ljudfilen från mobilen till en dator varpå de raderades från mobilen. Därefter transkriberades intervjuerna ordagrant genom att lyssna igenom dem och skriva ner det som sas i ett dokument. Se Bilaga 2-6 för de transkriberade materialet.

Eftersom ett antal mönster blev tydliga ur intervjuerna togs beslutet att göra en tematisk analys. Syftet i att dela in informationen i teman var att skapa mening och innehåll ur uppgifterna från intervjuerna (Braun & Clarke 2008). I och med att materialet är specifikt införskaffat för studien passade ett induktivt arbetssätt på analysen, där de teman som framgick redan var starkt kopplade till informationen. (Ibid.). För att bli medveten om vilka subtila teman som skulle kunna finnas inom områdena lästes relevant litteratur före analysen av intervjuerna.

Analysen började med en generell genomläsning av den transkriberade informationen för att bli bekant med den. Därefter kodades intressanta delar i ett gemensamt dokument med ord som ”permakultur”, ”skogsträdgård”, ”mikroklimat” och ”djurhållning”. Alla delar bildade tillsammans ett landskap av mer eller mindre diskreta mönster i informationen. När mönstren blev tillräckligt tydliga skapades rubriker. Varje del fick ett eget avsnitt för att se hur mycket information det fanns av varje del och hur relevant det kunde vara för studien. Som en försäkring lästes transkriberingarna igenom med jämna mellanrum för att ingenting av vikt skulle missas. När analysen hade börjat arta sig och diskussionsdelen också tagit form blev några teman tydligare än andra, vilket bildade huvud- och underteman. Dessa formade sedan de slutliga huvud- och underrubrikerna i både resultat och diskussionsdelen.

2.2. Forskningsetik

I början av telefonintervjuerna delgavs informanterna vilka som stod bakom studien. Deltagarna i intervjun blev informerade om att det var frivilligt att delta, att de kunde avstå från att svara på frågorna, och att de när som helst kunde avbryta intervjun. Vidare meddelades att deras svar skulle transkriberas och analyseras i samband med annan litteratur, för att ge informanterna en inblick i hur materialet skulle användas. I anslutning till intervjuerna har forskaren fått samtycke till att informanterna vill medverka i studien.

Vidare har forskaren vidtagit åtgärder i analysen av materialet för att skydda informanternas personliga integritet och hindra onödig insyn i deras privatliv. Eftersom studien inte avser att utforska de medverkande individernas identitet har de anonymiserats. Alla direkta kopplingar mellan materialet och personerna har raderats. I transkriberingen har alla namn och platser som direkt berör informanterna oidentifierats. Personerna har istället fått pseudonymer i form av I 1, I 2 och så vidare. För att fortfarande kunna få en kontext i läsningen har däremot hårdighetszoner och typer av odlingsystem behållits synliga. Arbetet har följt Vetenskapsrådets (2017) forskningsetiska principer kring att informera

respondenterna om studiens syfte, frivillighet att delta, konfidentialitet, användandet av materialet och inhämtandet av samtycke i studien.

I det här arbetet sträcker sig den forskningsetiska tystnadsplikten till informanternas namn, tillhåll och arbetsplatser. På så vis kan relevant information fortfarande användas utan att de inte förknippas med materialet. Däremot gäller offentlighetsprincipen för all offentlig verksamhet, inkluderat universitet, därför kan uppgifter komma att begäras ut i samband med till exempel en anmälan om misstanke om vetenskaplig oredlighet (Vetenskapsrådet 2017).

3. Resultat

3.1. Informanterna och deras odlingsssystem

3.1.1. Informanternas bakgrunder

Intervjuobjektens införskaffande av relevant kunskap varierade brett. Trots det gick det att se vissa likheter mellan dem. Flera av intervjuobjekten hade någon form av teoretisk bakgrund som de kombinerade med praktiska metoder. I 5 gick till exempel en permakulturdesign kurs, men hade praktisk kunskap om traktorkörning och djurhållning sedan sin uppväxt. I 3 utbildade sig till agronom och blev diplomerad av Nordiska institutet för Permakultur. Bakgrunden hos I 2 skiljde sig på så vis att hen hade skaffat större delen av sin kunskap genom workshops och genom att experimentera själv. Gemensamt för informanterna är att de lärt sig mest genom att sätta igång och testa vad som fungerar och inte. I 3 beskriver skillnaden mellan att kunna någonting i teorin och att ha handfast kunskap.

” [...] ja men det var liksom självklart att jag går in i akademien liksom. Men sen har jag jobbat mig fram till en kunskap som sitter i kroppen mycket mer än i huvudet. På något vis du vet när man förstår någonting och så kan man det, det är liksom olika saker [...]” – I 3

3.1.2. Utformning av platserna

I 1 berättade att skogsträdgården hen är anställd på är designad som flera mindre cashewnötsformade lundar. Både lundarna och odlingsbäddarna i lundarna sluttar mot söder för att maximera instrålningen av sol. I mitten av alla lundar finns en damm. Vid bygget av dammen bröts det torv som sedan användes för att bygga odlingsbäddarna. Norrsidan består av kvävefixerande alar vilka fungerar som amträäd. Söder om dessa finns fruktträd och andra mindre träd, samt buskar som hassel, bärbuskar, lägre växande perenner och grönsaker. Dessa följs sedan upp av marktäckare och klätterväxter. Enligt I 1 vill man skapa så många platser med södervända skogsbyn som möjligt.

I 2 har försökt skapa ett stort rum runt trädgården för att skärma av den från vägen intill. Växtligheten här består av flera lager med olika höjd. Runt den annuella odlingen har hen planterat den sterila vallörten som har flera syften. Den fungerar som näringspump, rotbarriärzon, grön gödsel samt lockar pollinatörer. Nästa steg i häcken är planterade pilträd vilka i framtiden kan fungera som energiskog och material att bland annat väva korgar av. På norrsidan av trädgården är olika

bärbuskar etablerade för att ge vindskydd och inte skugga ut odlingen. Norr om buskarna har de en snabbväxande ridå av humle, och slutligen höga fruktträd. Alla ingående bitar har ett eller helst flera syften.

I 3 menar att hens design i rätt mycket går att likna vid en skogsträdgård. Då fastigheten är långsmal, 70 meter bred och 1,5 kilometer lång, har man valt att etablera bäddar längsmed långsidan som vetter mot söder. Odlingsbäddarna går i rader med träd och buskar där västsidan är mer tät för att skydda mot västanvinden. För att minska skuggningen av odlingsbäddarna är fruktträden i raderna spaljerade och under dem är fleråriga växter planterade. Sålunda menar I 3 att de har ett integrerat system av ettåriga växter på lite större ytor mellan de perenna växterna.

I 4 äger en 120 år gammal fastighet på 1600 kvadratmeter som till största del består av buskar och träd, varav många har ätliga delar. Själva huset ligger på norrsidan vilket ger mycket sol under dagen. Tack vare att det odlats på fastigheten länge finns ett tjockt matjordslager som de tar vara på. Hen räknar upp flera sorters frukt- och nötgivande träd som finns i trädgården: äpple, plommon, persikor, päron, mullbär, valnöt och aprikosträd var några. Skörden används mest till hens eget husbehov, men en del ges också bort till bekanta.

I 5 har ett andelsjordbruk på fem hektar som till största del består av sydsluttande åkermark. Hen beskriver jorden som mullrik och sandig, men näringsfattig. I gårdens kretslopp har I 5 inkluderat höns, kor och får. Betesdjuren bearbetar marken, och ger anledning till att odla vall som ger jorden bättre struktur. Hönsen bidrar också genom att äta matrester och ge näring till odlingarna. Eftersom platsen ligger på en sluttning har I 5 tydligt kunnat se när och var den första och sista frosten lägger sig. Följden blir att hen slipper den hårda frosten eftersom kylan rinner neråt. Vidare effektiviserar odlingen genom att bäddarna etableras i södervänd sluttning och på ett sätt som minimerar skuggning av växterna. Utöver det menar I 5 att de försöker att mestadels odla i led som följer platsens topografi, för att på så sätt fördröja regnvatten där de annars skulle runnit bort fortare.

3.1.3. Sammanfattning av informanterna

I syfte att förtydliga informanternas utgångspunkter har en tabell gjorts för att sammanfatta vilken härdighetszon de odlar i, vilka typer av odlingar och djur de har. Tabellen bör användas som en kontextgivande referens genom läsningen för bästa förståelse.

Tabell 1. Sammanfattning av informanter

Respondent	Härdighetszon	Odlingssystem	Djur
Informant 1 (I 1)	2–3	Annuell odling Skogsträdgård	-
Informant 2 (I 2)	5	Annuell odling Skogsträdgård Växthus	Höns, Hund
Informant 3 (I 3)	2–3	Annuell odling Skogsträdgård Växthus	Höns, Får, Bin
Informant 4 (I 4)	1	Permakulturträdgård Mestadels perenner	Höns, Katt
Informant 5 (I 5)	4–5	Andelsjordbruk Annuell odling Perenn odling Växthus	Höns, Kor, Får

3.2. Permakulturverktygets olika aspekter

Alla intervjuobjekten använde sig av permakulturverktyget för att effektivisera sin odling. Utöver odlingen inkluderar verktyget även ett helhetstänk kring platsen. I 4 beskriver att permakultur kan liknas vid att ta vedertagna fenomen och göra medvetna val med dem. Hen menar att så mycket som möjligt av insatserna ska komma ifrån platsen, och att så mycket som möjligt av avkastningen återinvesteras i platsen. Då skapas ett mer slutet och hållbart kretslopp.

” [...] när man börjar tänka permakultur och så ska man plötsligt binda ihop mycket saker. För mycket gör man ju helt naturligt, att odla i solen, du kanske behöver lite skugga till vissa saker, fönster [...]. Mycket sådana saker har ju folk alltid gjort, det är liksom common sense. Men i permakultur plockar du in det så medvetet och hur allting hänger ihop och du. Det

är också tanken om korta kretslopp, det är ju väldigt, väldigt viktigt... Man ska ju vara medveten om vad för du till din plats, vad för du från din plats och allting ska vara så kort som möjligt.” - I 4

Vidare menar I 4 att ett sådant kretslopp gör dig oberoende och mindre sårbar. På samma sätt belyser I 3 att ekonomin i hans verksamhet stärks av att de står på flera ben, med både gårdsbutik, odling, kurser och restaurang.

I 5 påpekar att fördelarna med permakultur är att det ger ett nytt perspektiv på alla delar i systemet, där det inte finns några begränsningar. Alla komponenter har en potential att fylla flera syften. Emellertid menar hen att det också är verktygets största nackdel. När det inte finns några begränsningar i hur man kan utforma till exempel mikroklimat framhåller I 5 att verktyget kan bli navelskådande och ”puttenuttigt”. På sitt andelsjordbruk kom hen fram till att det måste finnas någon form av rationalisering om det ska fungera i större skala än på hushållsnivå och kunna mätta flera personer, därför använder hen till exempel raka rader för att kunna ogräsrensa effektivt. Trots det använder sig I 5 av vissa andra koncept inom permakultur som fungerar i större skala.

3.2.1. Vision och observation

Hos intervjuobjekten fanns en målinriktad planering som oftast innehöll en vision om hur platsen skulle se ut. Ett gemensamt drag i planering och design var att utgå ifrån platsens specifika förutsättningar och vilka behov de människor har som ska vistas där. De som skulle sälja varorna som producerades behövde ett sätt att nå sina kunder. Ytterligare frågor som ställdes var till exempel; vilka resurser som fanns i form av till exempel vind, sol och vatten? Hur var marken beskaffad och hur passade människan in i systemet?

På flera av platserna genomfördes detaljerade observationer under en längre tid. I 3 frågade grannar om klimatet på platsen, studerade kartor och statistik samt solens infallsvinklar över året. I 2 observerade att det till exempel fanns en bäverdamm nära fastigheten, vilket blev en viktig anledning till att de valde sin plats. Hen påpekade dock att dagens kurser i permakultur inte brukar se observation som ett nödvändigt första steg utan att den egna planeringen till största delen handlar om att experimentera. Både I 2 och 3 påpekade att olika steg ofta sker simultant. I 3 hade till exempel grisar som bökade upp deras blivande odlingsmark samtidigt som de gjorde observationer. I 2 började bygga upp ett matjordslager för odlingsbäddarna parallellt med att bygga sin infrastruktur på platsen, för att på ett effektivt sätt etablera en långsiktig matsäkerhet och en ökad biologisk mångfald.

3.2.2. Tillvägagångssätt

Det fanns flera odlingsmässiga metoder som intervjuobjekten delade med sig av. I flera av deras svar ingick liknande resonemang, även om de praktiska tillämpningarna ibland skiljde sig. I 2 påpekade att hen ständigt jobbar med nya versioner med det mesta hen skapar och att detta är en del av permakulturens metodik. Att börja enkelt och litet för att sedan göra det större och bättre i nästa version när man har lite mer kött på benen. Hen menar att det blir tydligt vad som behöver göras när man observerar hur väl en tidigare version fungerar. Vad mera är kan stora satsningar bli komplicerade och det är mycket som kan gå fel, vilket kan kosta mycket pengar. I 5 hade en likartad uppfattning. Hen började smått och tillät sig att göra mycket misstag för att få idéerna att utvecklas. Vid ett tillfälle var hen nere på noll kronor på bankkontot, för att sedan vända igen till en välfungerande verksamhet. I 3 uttryckte på samma sätt att det var viktigt att kunna ”kroka arm med tiden” och låta saker ta den tid det tar. Strategin har varit att gå sakta framåt, men med parallella spår. I början återinvesterades intäkterna i företaget som långsamt växte.

I 2 menar att man behöver designa sitt system utifrån vilka behov man har, och pekar ut vatten och bränsle som viktigt. För I 2 tillgodogörs dessa behov genom tillgång till en närliggande damm och ved att elda för uppvärmning. Nästa steg var att bygga infrastruktur som till exempel en verkstad att förvara saker i, sedan ett utekök och komposttoaletter. För I 2 blev verkstaden hjärtat att utgå ifrån för att slippa ränna runt, den andra viktiga utgångspunkten var hens trädgård. Dessa kallar hen zon 1 för att det är där hen spenderar mest tid. I 3 resonerar på samma sätt, där hens växthus och restaurang är den kommersiella zonen. Hen hade även ytterligare analyser inom zonerna för att identifiera effektiva arbetssätt.

I 2 hade som mål att bli självförsörjande på grönsaker, ha många olika växter och på så sätt bygga upp en försäkring om att det alltid skulle finnas något att äta.

”Allting handlar egentligen om att bygga upp lokala resurser. Och då blir det också en värdeökning över tid och pensionsbesparingen handlar om mera att etablera ett resilient matsystem och matjord som kan ta hand om oss. Och då kommer det bara bli lättare och lättare att odla och till slut så kommer vi ha så mycket perenna och ja, nötter till exempel som ger mer och mer varje år, och då kanske man inte behöver odla lika mycket heller, när vi är i 60 år åldern.” - I 2

Hen poängterar emellertid att trots att de har jordgubbar, sparris och många fler annueller och perenner så är potatisen fortfarande den viktigaste grödan för att täcka matbehovet (för hens hushåll). I 2 tillägger att en mångfald i utbudet av växter genererar fler mikroklimat och en biodiversitet vilket är gynnsamt ur ett miljöperspektiv.

Återinvestering

När man för in en resurs i ett kretslopp omvandlas den med tiden till något annat. I ett slutet kretslopp ser man till att återanvända så mycket som möjligt för att minska insatser och avfall. I intervjuerna framkom flera varianter på hur man hanterar avfall av olika slag. Den klassiska vägen är att skapa en kompost. I 1 berättar att hens arbetsplats producerar mycket växtmaterial. Däremot är verksamhetens huvudsakliga mål inte att sälja det som produceras, därför används mycket till att bygga upp matjorden. Antingen genom grön gödsling eller kompostering. I 2 och 5 har både en kompost som deras höns får processa, samtidigt som I 2 och 3 båda har byggt komposttoaletter. I 4 har kompostbehållare i trädgården, men ger sitt matavfall till katterna och efter det till hönsen.

En annan vanlig teknik bland intervjuobjekten är täckodling. Metoden, menar I 3, höjer temperaturen under kallare tider på året och gynnar dessutom mikroorganismerna i jorden. Som tidigare nämnts är det många av intervjuobjekten som använder växtmaterial som grön gödsling. I 2 klipper gräs, tar löv som fallit från träden, gör träflis och tar vara på ruttna höbalar och kogödsel från grannbönder. För hen handlar det om att ta vara på vad som finns i området. I 3 har ett liknande resonemang för att fylla på med näringsämnen i jorden, där hen använder sig av gräsklipp, urin, baljväxter och tång från stränderna intill. Den sistnämnda metoden fick hen lära sig av grannarna. I 3 menar att hen helst inte använder sig av plast utan täckodlar med ensilage istället. Till skillnad från det ställningstagandet har I 1:s arbetsplats vissa förhållningssätt vilket gör att de ofta nyetablerar på stora ytor. Därför behöver de täcka med både organiskt material som kartong, ensilage, växtmaterial men även en plansiloplast duk. Hen påpekar dock att duken inte fungerar optimalt. Normalt sett täcker I 1 en säsong för att sedan använda bredgrepen om det behövs. Dessvärre hade inte I 5 förutsättningarna på sin plats för att använda sig av täckodling i sitt odlingssystem, även om hen skulle vilja det.

3.3. Skogsträdgårdar

Som redan nämnts av flera informanter är en skogsträdgård en blandning av perenna växter (som även kan innehålla inslag av annueller) i olika växtskikt. I 1 berättar att en viktig del när man bygger en skogsträdgård är att jobba med den biologiska mångfalden, och hur växter kan samarbeta med varandra. Konceptet med skogsträdgårdar är mer vanligt utomlands, där man enligt I 1 jobbar mycket med att skugga den starka solen och göra näring tillgänglig i näringsfattiga jordar. Hen menar att man i Sverige, utöver de större klimatskillnaderna, behöver tänka mer på hur fuktigt klimatet är och att avståndet är tillräckligt stort för att släppa igenom sol mellan växterna. Konsekvenserna, menar I 1, kan annars bli en för

tätvuxen skog som inte är så produktiv. I 1 påpekar även att framförallt växtvalet är det som skiljer sig mellan länder och områden med skogsträdgårdar.

3.3.1. Olika strategier

Mycket av marken som användes för att bygga odlingsbäddar i I 1:s skogsträdgård kom från arbetet med att gräva fram dammen. I 2 beskriver att rätt placerade dammar är odlingsmässigt fördelaktiga, vattenytan kan till exempel spegla solljus och jämna ut temperaturskiftningar. Enligt I 1 kan skogsträdgårdar skapa insynsskydd, rumslighet och utgöra ett effektivt vindskydd till andra delar av platsen vid till exempel sociala evenemang eller till ytor med andra typer av odlingsystem.

I 1 anser att en strategi för att etablera en skogsträdgård är att ha blommande växter från tidigt på våren till sent på hösten samtidigt som det ska finnas tillräckligt med kvävefixerare. Hen påpekar att arbetet ligger i att hitta perenner som hamnar på rätt plats och trivs naturligt. På så sätt, fortsätter I 1, kommer växterna att bli lättskötta. I praktiken innebär det att man kan få resurser från skogsträdgården under i princip hela året (i odlingszon 2–3) som exempelvis sallatsväxter sent in på hösten. På vintertid innebär det att hämta ved och skörda jordärtskockor.

I 4 påpekar att det måste finnas ett längre tidsperspektiv för att ett odlingsystem ska vara hållbart. Det är därför viktigt att förstå balansen mellan att hålla tillbaka och samarbeta med successionen på platsen.

”Ingenting som är väldigt statiskt är egentligen hållbart, alltså där det blir mycket statiskt på ett sätt. [...] Ett odlingsystem måste vara väldigt diversifierat” – I 4

Både I 1 och 2 använde sig av exempelvis stockar till att inokulera ätbar svamp i, vilket påskyndar nedbrytningen av veden. Däremot poängterar I 1 att de kontinuerligt skördar växter och gör hygelbäddar och biokol av ved från amträd som avverkats. På så sätt håller hen tillbaka successionen för att bevara platsens skogsbränseffekter. Genom att använda resurserna som finns på plats får man ett odlingsystem som håller längre. I 4 förklarar att man helst vill att hela platsens kretslopp ska ”snurra runt”. Resultatet gör dig mer oberoende och mindre sårbar för yttre betingelser.

3.3.2. Skogsträdgårdar i norra Sverige

I avsikt att öka kunskapen kring odlingsystem av typen permakultur-och skogsträdgårdar i Sverige blev ett samtal om att odla längre norrut aktuellt. Både I 1, 2 och 5 ställer sig positiva till att odla eller etablera skogsträdgårdar i norra Sverige (räknat odlingszon 4 och uppåt). I 1 pekar på att det finns färre sjukdomar

längre norrut och att soltimmarna på sommaren ger väldigt goda bär och frukter. Hen påpekar att det finns små fruktträd som klarar kalla vintrar bra, eftersom de hamnar under snötäcket och på så vis skyddas från kylan. I 2 vittnar också till det handlar om att anpassa sig till mängden solljus på sommaren för att omvandla så mycket som möjligt till biomassa. I 5 poängterar dessutom att lagringsmöjligheterna i en jordkällare förbättras avsevärt i kyligare klimat.

3.3.3. Möjligheter och begränsningar

Möjligheter

I skogsträdgårdar är det även lätt att ersätta vissa grödor som annars är väldigt vanliga i annuella odlingar. Lök, kål, sallad och spenat kan bytas ut mot perenna växter som mangold, piplök och andra bladgrönsaker. Fördelen enligt I 1 är främst att arbetsinsatsen blir lägre då odlaren till exempel slipper skydda kålen och vattna salladen jämfört med konventionell odling, eftersom en skogsträdgård reglerar vatten och skadedjur i större grad på egen hand. Utöver det påpekar I 1 att det finns en potential att öka mängden bär som produceras i Sverige, inte minst i skogsträdgårdar, istället för den stora mängd som idag importeras. Slutligen bearbetar man inte heller jorden lika mycket i skogsträdgårdar som på vanliga jordbruk, menar I 1. Följden blir att marken under skogsträdgårdarna är till större del befolkad av levande organismer som kan hjälpa till att bryta ner organiskt material.

Flera Intervjuobjekt intresserade sig även för att integrera sitt växtval i befintlig växtlighet. I 2 glesade exempelvis ut ett buskage för att ge plats åt hassel- och bärbuskar som redan fanns på plats, samtidigt som hen såg till att gödsla specifikt runt buskarna. I 1 tycker det är jätte viktigt att tänka i liknande banor. Hen menar att många tänker att det är lättare att börja från noll, men att det finns väldigt många fördelar med att integrera sina växter i ett redan existerande ekosystem. Man kan med andra ord antingen samverka med, eller succesivt avverka det som växer för att behålla en kontinuitet i ekosystemet, framförallt i det svamp liv som finns under jorden.

Begränsningar

I 1 menar att dagens forskning främst har fokuserat på vanligare grönsaker så som tomat och potatis, medan de knappt forskats någonting alls i Sverige på perenna grönsaker. Av den anledningen skördas inte så mycket perenna grönsaker för försäljning, bland annat eftersom de inte är anpassade för långa transporter. Någonting som både I 1 och 4 påpekade var att skogsträdgårdar i Sverige egentligen inte kan tillhandahålla den mängd kalorier som vi idag behöver, utan att de snarare bör ses som ett komplement. Det man i södra Sverige kan skörda ur en

skogsträdgård inkluderar främst till frukter, bär, bladgrönsaker, teer och nötter. Mot den bakgrunden blir det uppenbart att vi behöver fler näringskällor, så som till exempel annuella odlingar eller boskapsdjur, eftersom systemets inneboende effektivitet idag är otillräckligt.

3.4. Odlingsystemen

3.4.1. Djurhållning

Flera av informanterna har någon form av djurhållning som de inkluderade i kretsloppen på platserna. I 5 har exempelvis höns som skrapar runt i komposten och matresterna hen får från närliggande livsmedelsbutiker. Hönsen vistas under vinterhalvåret i växthuset, där matavfallet då också läggs, så att en del av resterna blir till näring för nästa säsong's tomater. Hönshuset sitter ihop med växthuset vilket i gengäld bland annat ger koldioxid och värme till växterna. I övrigt har I 5 även fjällkor och får som betar, där korna mjölkas till hushållsbehov under sommarsäsongen.

”På en gård så här för att hålla ett bra biologiskt mångfalds odlingslandskap så måste vi ha betesdjur. De spelar en viktig funktion för att man kan ha vallar och sådant där som är jättebra för jordarna. Så jag tycker att de har en jättebra funktion i en gård [...]” – I 5

Djuren ger även resurser i form av ägg och kött till prenumeranterna på hens andelsjordbruk. På ett liknande sätt har I 3 bin, får och höns i sitt odlingsystem. I 3 har integrerat hönsen i växtföljden genom att släppa dem där de inte odlar under säsongen. Där får de krasa runt, gödsla och bearbeta jorden i trädgården.

Vid frågan om djurhållning svarade I 1 att de för tillfället inte hade några djur på skogsträdgården, men ansåg att det fanns en potential i både gäss, kor och ankor. Till viss del kunde de eventuellt beta gräset runt träd för att man skulle slippa slå gräset och samtidigt kunna tillgodose en del av djurens foder på det sättet. Hen påpekar också att ankor gärna äter sniglar och fröer. I 5 hävdade emellertid att hen hade testat både gäss och ankor och att det var tvivelaktigt om det var värt mödan att använda dem. Hen menar att det var mycket jobb i förhållande till vad hen fick tillbaka, till exempel med att hacka upp dricksvattnet som frusit varje dag under vinterhalvåret. Både I 1 och 5 pekade dock på att gäss och ankor eventuellt skulle fungera bra i en lite större skala.

Sammanfattningsvis använde många av intervjuobjekten flera olika typer av djur i sina kretslopp på de olika platserna. I 5 belyser att det kan vara svårt att hålla sig nere på gårdsnivå när man har med djur att göra. Hen menar att det är samhällets ansvar att skapa förutsättningar för bönder att slippa specialisera sig till exempelvis

fullskalig grisbonde, eftersom lagar och subventioneringar är en stor drivkraft i människors yrkesval.

3.4.2. Bekämpning av ohyra

Ohyra och oönskade djur var förekommande på de flesta av platserna. Både I 1 och 3 har haft problem med sorkar i sina system, då de gärna gnager av rötterna på träd som är mellan 5 och tio år gamla. I samband med detta kan det tilläggas att båda informanterna har grävt dammar vid sina platser, samt att de tillhör samma odlingszon (2–3). I 1 har använt sig av sorkfällor och sorknät (kycklingnät runt rotklumpen på nyetablerade träd), men tillägger att sorkfällorna inte är en optimal lösning eftersom de har många nyfikna barn som besöker trädgården. I 3 menar att hönsen hjälper till att hålla både sniglar och sorkar borta, eftersom de stör sorkarna och förstör snigeläggen. I 1 har även haft en del snigelproblem, främst i etableringen av funkiaväxter och i de annuella odlingarna nära skogsträdgården. Hen menar emellertid att skogsträdgården inte far lika illa jämfört med en mera konventionell odling, eftersom skogsträdgården är mer motståndskraftig.

Både I 1 och 3 har även i olika skeden haft oönskat besök av rådjur. Detta verkar dock ha kunnat åtgärdas med rådjursnät. Vidare påpekar I 3 och 5 att de har en del skadedjur som kålfjärilar, lök- och morotsflugor. Mot dem använder I 5 insektsnät, men den generella inställningen hos informanterna var att det inte gick att rädda alla växter ifrån insektsangrepp.

Till skillnad från de andra informanterna uppmärksammade I 5 att de i utbyte mot att de bor ute i skogen med mager jord runt omkring gården (odlingszon 4–5), har desto färre problem med ohyra. Hen hade varken några mördarsniglar, rådjur, harar eller kaniner runt sitt odlingssystem, endast en och annan varg som stängts ute med viltstängsel.

3.4.3. Ekonomisk säkerhet

Utöver ovanstående faktorer som enbart gällde odling nämndes en del andra viktiga beståndsdelar i vad som gör ett odlingssystem ekonomiskt hållbart. I 3 pekade till exempel på relationen mellan de som odlar och de som äter, att det ska finnas en fysisk närhet mellan konsumenter och producenter. Maten bör dessutom kosta vad den borde kosta påpekade I 3 och tillade även att: ”Maten är för billig, och den är subventionerad av våra barn och barnbarn [...]”

På samma spår påtalar I 5 den ekonomiska hållbarhetens vikt. Hen framhåller att det på en liten gård måste vara en direktförsäljning från producent till kund för att det ska finnas någon vinst, att relationen mellan parterna är den ekonomiska hållbarheten. Ytterligare en viktig punkt är att I 3 anser att ekonomin förbättras om

man kan stå på fler ben, med exempelvis gårdsbutik, odling och restaurang. Hen vittnar om att covidpandemin försämrat deras ekonomi, men att de inte är särskilt oroliga i nuläget.

För att bygga upp sin ekonomi började I 2 inkludera andra redan innan det fanns någon odling. Deras modell gick ut på att använda pengar från ett projektstöd till att bjuda in experter och intresserade till workshops. På så vis lärde sig I 2 det hen behövde, samtidigt som de kunde ta betalt av andra som de bjöd in. Hen understryker att man i stort sett inte behöver ha pengar för att göra saker bara man lägger upp det på ett sätt som bjuder in andra. Nu för tiden bjuder de gärna in till guidade turer och en fika i trädgården mot en liten summa som en extra inkomst.

3.4.4. Sociala sammanhang

En tredje kategori av faktorer ansågs vara viktiga för informanterna, den sociala hållbarheten. I 1 tryckte på att ett syfte med deras permakultur-eller skogsträdgård var att den även skulle fungera som en social och pedagogisk plats för människor i alla åldrar. Vissa besökare hade svårt att förstå miljön på grund av dess komplexitet. Hen hävdar dock att en viktig funktion är att inspirera och visa på ett sätt att samspela med naturen genom inkludering. På samma sätt uppfattar I 4 att gästerna blir inspirerade av alla rum, vinklar och vrår i trädgården. Vidare menar hen att till exempel skördefester är ett sätt att inkludera andra i sin verksamhet. Vanligtvis brukar I 4 låta folk komma och musta sina äpplen i början hösten som ett sätt att föra samman människor. Hen ger även bort äppelmust, cider och säljer vinäger till folk runt omkring sig. För att utnyttja alla möjliga resurser har I 3 valt att sätta ut en tunna där grannar kan lägga sitt matavfall, även om den inte används så mycket ännu. Slutligen menar I 5 att den sociala hållbarheten vilar på att han kan lita på sina andelstagare. En skillnad från ett vanligt jobb och ett andelsjordbruk är att hen inte kan ringa in och sjukanmäla sig. Däremot finns säkerheten att om I 5 hör av sig i god tid kommer prenumeranterna att hjälpa till när det behövs.

4. Diskussion

4.1. Att ta tillvara på möjligheterna

För att återknyta till kärnan i den här studien vill jag återupprepa min första frågeställning:

1. Vilka är de viktigaste odlingsmässiga faktorerna i ett odlingsystem av typen permakultur eller skogsträdgård i Sverige?

Jag fick många intressanta svar. Respondenterna framhöll att det inte fanns några exakta svar på den frågan eftersom allas förutsättningar är olika. Trots det har det varit möjligt att ringa in några teman som genomsyrade samtliga intervjuer. För det första betonade de just platsens förutsättningar som viktiga, att utvärdera potentialen i de resurser som finns där. För det andra lyftes vikten av att analysera behoven hos de människorna som vistas där. För de tredje uppmärksammade intervjupersonerna hur viktigt det var att ha ett tydligt syfte med platsen. Det fanns alltså en framträdande övertygelse om att man behövde göra vad till exempel I 1 kallar en gedigen design. I intervjuerna blir det alltså tydligt att en vision och en grundlig planering underlättar ett målinriktat arbete. Även i litteraturen betonas att det är viktigt att se till syftet med platsen och ta tillvara dess inneboende möjligheter (Crawford 2016; Hemenway 2009; Weiss & Sjöberg 2018).

Följaktligen kan ovanstående slutsatser ses som viktiga i odlingsystemen av typen permakultur och skogsträdgårdar. Däremot finns det ingen lösning som fungerar för alla platser, utan det viktiga ligger snarare i generella principer som man bör följa oavsett vart man befinner sig. Det råder ingen tvekan om det intetsägande i de abstrakta svaren. Icke desto mindre belyser slutsatserna sanningen i att det inte alltid går att göra detaljerade kategoriseringar. Utöver de slutsatserna fanns ändå ett par konkreta metoder hos majoriteten av informanterna.

Zon- och sektoranalys

Nästan alla av respondenterna använde sig också av zon-och sektoranalyser i etableringen. Genom att dela upp sin plats i hur ofta olika delar (zoner) av den används, och var vind, sol, regn och vilda djur finns eller flödar igenom platsen (sektorer), kan man bättre förstå vart komponenter i designen hör hemma. För I 2 blev till exempel verkstaden zon 0 och de årliga odlingsbäddarna zon 1. Analysens syfte är att minimera arbetet för människorna, och samtidigt para ihop delar på platsen för att skapa ett diversifierat ekosystem med flera funktioner (Mollison 1990; Hemenway 2009).

Mikroklimat

Vissa av respondenterna uttryckte att de jobbade med att skapa mikroklimat på olika nivåer. Några exempel är att placera odlingar i södervända sluttningar och se till att byggnader inte skuggar odlingarna, för att få så mycket solljus som möjligt och på så sätt maximera fotosyntetiseringen. Att använda termisk massa i samband med värmeabsorberande material för att balansera temperaturskiftningar. Med hjälp av dessa metoder kunde I 2 exempelvis odla grödor som persikor, plommon, vindruvor och minikiwis i härdighetszon 5. Det var däremot oklart om dessa gav någon form av tillförlitlig skörd. En viktig fråga att ställa var också hur kvalitén på skörden såg ut.

Likaså planterade informanterna många växtslag i flera höjdsikt, för att optimera kanterna av växtlighet och öka den biologiska mångfalden. Hemenway (2009) framhåller att biodiversiteten blir som störst på de platser där två ekosystem möts, eftersom övergångszonen mellan dem innehåller många organismer utöver arterna från båda systemen.

Integrera växtval i befintlig natur

När växter som har sitt ursprung nära klimax i successionen får etablera sig, skiftar jorden till att domineras av svampar i större utsträckning än bakterier. Vissa av svamparna lever i symbios med växterna, där de kan hjälpa till att kommunicera med andra växter, tillgängliggöra näring och förhindra sjukdomar (Jacke & Toensmeier 2005). I syfte att underlätta för de växter man vill ha i en skogsträdgård menade några av respondenterna att ett sätt var att fasa in dem successivt. På så sätt behåller de framförallt svamplivet i marken, vilket många av växterna kan sammanlänka med för att etablera sig snabbare. Man kan alltså behålla en stor del av den ursprungliga vegetationen och metodiskt integrera det nya materialet. En annan metod för att gynna specifika, redan etablerade växter i trädgården var att ta bort konkurrerande vegetation runt omkring för att ge den mer utrymme, varpå gödsel eller annan organisk näring kan tillföras till basen av växten. På så sätt kan man forma sin plats utan att förstöra markens dåvarande aggregatstrukturer och ekosystem.

Att ta hand om sitt jordliv

Att ”bygga jord” var något som alla informanterna jobbade med. Som I 2 påpekade spelar det mindre roll vad man har för jordmån eftersom man alltid bör fortsätta bygga på sitt eget matjordslager. Genom att antingen täckodla eller kompostera tillför man organiskt material som blir till näring genom bland annat svampar, insekter och andra mikroorganismer i jorden. De omvandlar, tillgängliggör och bevarar näringen åt växterna. Utöver det skapar livet i jorden, vid tillförsel av organiskt material, även högre vattenhållningskapacitet, bättre jordstruktur och

syresättning. Följaktligen leder dessa fördelar till livskraftigare växter och skörd av bättre kvalitet (Jacke & Toensmeier 2005).

Boskapens värde

Djuren på platserna fungerade ofta som en del i kretsloppet runt odlingen. En av de största fördelarna med att ha djur i samband med att odla är att man får gödsel till komposten. Hönsen parades ofta ihop med matavfallet för att tillföra gödsel vilket blir till näringsrik jord. Djuren ger även resurser i form av ägg, kött och mjölk. Några av respondenterna hade även bin för att skörda honung och försäkra sig om att det finns pollinatörer på platsen.

Att ha betande djur som en del av odlingssystemets kretslopp ger många möjligheter. En studie visar att det till exempel ökar mängden fjärilar i området, vilka räknas som en indikator för en hög kvalitet på växter och djur i återuppbyggandet av ett ekosystem (Wallis De Vries 2001). Får och kor betar och gödslar betesmarker, håller landskapet öppet, ökar kolinlagringen och bidrar till en biologisk mångfald (Wilson et al. 2018; Yang et al. 2019). Har man betesdjur får man också en möjlighet till att odla vall, vilket är bra för jordstrukturen (Jarvis et al. 2017). Vad mera är förlängs perioden som landskapet tar vara på solens energi, eftersom växterna aldrig fullföljer sina livscyklar. Istället satsar de på vegetativ tillväxt och får en längre period av fotosyntetisering, vilket skapar mer biomassa.

Att ha djur för med sig ytterligare krav på att vilja leva en viss typ av livsstil, samtidigt som ansvaret över andras liv (och död) blir större. Vinsten med djurhållning ligger bland annat i ett mer slutet kretslopp, ökad mångfald och en ökad självhushållningsgrad. Även om det är fördelaktigt att inkludera djur i sitt odlingssystem så det är inte essentiellt för att kunna odla. Det finns kommersiella odlare som inte använder sig av några djur, men då måste gödslingen köpas in eller kompletteras med någon annan form av näringskälla. Ett par av informanterna byggde till exempel komposttoaletter för att ta vara på sitt eget avfall.

Det råde delade meningar angående om att ha gäss och ankor på gården. Medan en respondent tyckte att det skulle fungera väldigt bra i samband med fruktträd, då de skulle äta gräs, sniglar och frön. En annan respondent menade att det var för mycket jobb i förhållande till resultatet. I hens trakter behövde dricksvattnet hackas upp eftersom det frusit varje dag under vinterhalvåret.

Förutom det dagliga arbetet fanns det även andra omständigheter som kunde få informanterna att avstå från att ha djur. En faktor som påverkar möjligheten till småskalig djurhållning är svårigheten att hålla sig nere på gårdsnivå. På grund av hur lagar och subventioneringar ser ut idag, är incitamenten många till

standardisering och specialisering. Ifall det inte hör till ägarens planer att expandera är sannolikheten stor att hen kan känna motstånd från Sveriges regelverk.

Permakulturverktyget

Flera av permakulturverktygets grundprinciper går att härleda till informanternas arbetsmetoder. Att de använder sig av organiskt material på platsen för att mata organismerna i jorden, i ett försök att härma naturen med de resurser som redan finns, kan jämföras med principen om att fånga och bevara mer resurser genom att återinvestera dem i kretsloppet på platsen (Hemenway 2009). Flera av intervjuobjekten arbetade genom att experimentera med små versioner, för att minska risken för stora kostsamma misstag och behålla diversiteten av liv på platsen (Belfrage, Björklund & Salomonsson 2005). Det kan liknas vid grundprincipen som påtalar vikten av att börja smått, skapa något som fungerar och ger avkastning (Hemenway 2009). En tredje grundprincip är att alla element i systemet bör ha flera syften (Ibid.). Exempel på detta är hur I 3 och 5 använder höns i odlingen, eller hur kvävefixerande alar hos I 1:s blir inokulerade svampstockar när de fälls, samt hur I 2:s använder av vallört som täckodling och rotbarriär.

Respondenternas svar och litteraturen kring permakultur stämmer delvis överens. Men det fanns också kritik mot verktyget. Om man som en av respondenterna har ett andelsjordbruk baserat på årliga grödor på en småskalig gård, behöver det finnas något rationellt sätt att till exempel ogräsrensa. Då fungerar det inte att ha nyckelhåls eller spiralformade bäddar (som annars optimerar bland annat användningen av areal och bevattning). Ännu en gång förs resonemanget tillbaka till hur förutsättningarna ser ut på platsen, behovet hos människorna som lever där och vad syftet med odlingssystemet ska vara. Ibland är även de mest genomtänkta sätten inte anpassade för situationen, eftersom det inte finns någon gyllene lösning.

4.2. Den perenna trädgården

I resultatet framgick att det är mycket vanligare med skogsträdgårdar utomlands än i Sverige, på grund av bristen på kunskap kring odlingssystemet, men även därför att valmöjligheterna blir begränsade av att säsongen är kortare och att solen är svagare. Vad som ansågs som viktigt att tänka var ljusinstrålningen mellan växterna, för att på så sätt undvika att det blir en för tätbevuxen skog. Med det sagt finns det absolut möjlighet att etablera skogsträdgårdar i norra Sverige om man ser till att välja rätt sorter, eftersom man slipper många sjukdomar och kylan också kan ge goda lagringsmöjligheter. På en av informanterna verkade det dessutom som att en odling i mitten av en granskog (vilka är vanliga norröver) minskar mängden av annars mer vanlig ohyra.

Några av de stora fördelarna med skogsträdgårdar är att de bidrar till en stor biologisk mångfald med många komplexa relationer mellan levande organismer. Tillsammans bildar de ett balanserat ekosystem, ökar kolinlagringen i marken och hjälper till att omvandla organiskt material till näring för växterna. Ur odlingssynpunkt fungerar skogsträdgårdar som vindskydd (om de är placerade rätt) till andra odlingssystem. I de södra delarna av Sverige kan man få skörd i form av bär, nötter, frukter, teer och bladgrönsaker. Trädgården kan ersätta en del av de grödor vi idag ofta odlar i ett årevis system som lök, kål, sallad och spenat med stor fördel. Ersättarna är ofta perenner, vilket ger mer skörd i längden, och utöver det reglerar en skogsträdgård vattenkapaciteten i marken och skadedjur i större grad på egen hand.

Sorkarna var det största problemet i de etablerade skogsträdgårdarna hos informanterna. Träd som hade vuxit till sig i upp till ett decennium kunde falla platt efter att de varit framme. Ingen hade någon lösning som de tyckte fungerade bra, även om många olika hade testats. En av de vanliga predatorerna till sorkar är ormar, vilka många förmodligen ogärna vill se på daglig basis i sin trädgård. Förhoppningsvis kommer det fler organiska lösningar för att perenna odlare ska få behålla sina livslånga växter.

Det finns dessvärre inte särskilt många perenner som är anpassade för transport efter skörd, vilket kan göra det svårare att få en ekonomisk vinning från odlingssystemet. Utöver det finns det inte heller några grödor i skogsträdgårdar som kan ersätta våra tre största vegetariska kalorikällor i Sverige: Potatis, vete och ris. För att skogsträdgårdar ska kunna producera mer än till ett hushållsbehov behöver man etablera dem på en större skala. Det finns idag stora kunskapsluckor kring potentiell skörd, sociala och ekonomiska fördelar i forskningen om skogsträdgårdar (Björklund, Eksvärd & Schaffer 2019). Därför bör vi se dem som ett komplement till vad årevisa odlingssystem kan erbjuda, fram tills dess att vi hittar någon bättre lösning.

Med detta som bakgrund bör man tänka på att många av de kommersiella skogsträdgårdar som finns i andra länder är integrerade med en eller ett par ekonomiska huvudgrödor i andra odlingssystem. Det kan exempelvis handla om en eller ett par kryddor, gummiträd, kakaoträd eller liknande. Vidare kompletterar de huvudgrödorna med en mängd andra växter, svampar och djur som är till eget förfogande. Att sprida ut sitt kapital över flera system ger också en bättre ekonomisk riskspridning (Belcher et al. 2005). Det är alltså sällan som skogsträdgårdar finns isolerat från andra typer av odlingssystem.

4.3. Nätverkets vikt

I syfte att underlätta för läsaren återupprepas studiens andra frågeställning.

1. Finns det viktiga icke odlingsmässiga faktorer?

Med ovanstående faktorer som bakgrund blev det tydligt att alla intervjuobjekt värnade om idén att både utnyttja och bygga upp lokala resurser på platsen. Det kunde vara odlingsmässiga tillgångar i form av matjord, buskar, träd och örtartade perenner. Det kunde också handla om kretslopp där djur som höns, får och kor ingick. I samband med detta resonemang kring resurser är det viktigt att framhålla att permakulturverktyget präglas av holism. Alla delar skapar en större helhet tillsammans. Av den anledningen är samhörigheten med naturen, såväl som sociala relationer och ekonomiska möjligheter, relevanta när det kommer till hur vi skapar våra matproduktionssystem (Francis et al. 2003).

Att utnyttja lokala resurser kan handla om att bygga ett säkerhetsnät. Att tänka på sin kundbas i planeringen av vart platsen ska ligga, byta material eller information med grannar, främjar det sociala nätverket. Genom att bjuda in människor att ta del av vad du har att erbjuda ökar du möjligheterna, och ditt eget kapital (i en bred mening). Andelsjordbruket i studien bjöd till exempel in prenumeranterna på lunch i utbyte mot hjälp i skördearbetet. Prenumeranterna var också vänligt inställda till att arbeta ifall I 5 skulle bli sjuk. Skördefester var ytterligare ett viktigt sätt att inkludera människor på och samtidigt få sina produkter sålda.

Samarbeten mellan verksamheter ligger också nära till hands. I 1 bedrev försöksodlingar på skogsträdgården i samarbete med forskningsstationer i Sverige, eftersom det i sin tur uppfyller arbetsplatsens syfte till att utbilda människor. I 2 och I 3 tog frekvent hjälp av praktikanter genom organisationen Word Wide Opportunities on Organic Farms, vilka arbetade i utbyte mot mat och husrum.

4.3.1. Välmående och lärande

Permakultur-och skogsträdgårdar kan fungera som ett sätt för unga och vuxna att skapa en relation till gröna miljöer. I skolan kan man använda trädgården i undervisningen, till exempel i ämnen som matematik, kemi och fysik samt idrott. Men utanför undervisningen finns det också viktiga användningsområden. Många barn har en inneboende nyfikenhet för naturen, där skogsträdgårdar kan hjälpa dem att känslomässigt knyta an till andra organismer (Askerlund & Almers 2016). Det finns också ett behov av att öka barnens relation till skogslandskap när de lever inne i staden, och många unga har en positiv inställning till att spendera mer tid i till exempel skogsträdgårdar (Hammarsten et al. 2018). II tryckte på att en mycket

viktig del av skogsträdgården var att fungera som en social och pedagogisk plats, som skulle inspirera och visa på sätt att samspela med naturen.

Faktum är att naturen har en restorativ påverkan på människor, speciellt om de har låg stresstolerans eller är i behov av rehabilitering (Pálsdóttir et al. 2014; Park et al. 2010). Våra hjärnor är skapade för att dras till exempelvis grön vegetation och vatten (Joye & van den Berg 2011). Bara några minuter av att befinna sig i lugna, natur rika miljöer minskar både den psykologiska och den fysiska stressen (Ulrich et al. 2008). Skogsträdgårdar kan vara en behaglig miljö att vistas i, med insynsskydd och rumslighet. Samtidigt finns möjligheten att skapa en samlingsplats vid sociala event. Det finns många vägar att gå vad gäller människors välmående i kombination med gröna miljöer. Däribland kan exempelvis en typ av kombinerad hälsoträdgård och skogsträdgård vara ett alternativ, som samtidigt kan vara en källa till inkomst.

4.3.2. Direktkontakten med konsumenter

Mycket går att säga kring alternativa typer av resurser, men i slutet av dagen måste informanterna på något sätt få in pengar. Ett sätt att minska kostnaderna är att slopa så många mellanhänder som möjligt. Direktförsäljning och närhet till konsumenterna kräver mer arbete, men ger också många fördelar. En väletablerad social kontakt med sin kundbas skapar förtroende till försäljaren. Konsumentens insikt i produktionen ger en möjlighet för producenten att höja priset på sina varor vid behov. Det ligger en ekonomisk vinning i att kunden kan ”din berättelse”. Sedan 1940-talet har Sveriges jordbruk, liksom många andra länder, präglats av rationalisering, standardisering och specialisering (Eriksson & Bull 2017). Men i takt med att den allmänna uppfattningen om kvalitet håller på att skifta, ses lokalproducerad mat som exotisk.

Genom att sprida ut sina inkomstkällor i verksamheten kunde informanterna utöka och hålla kvar sin kundbas. Några exempel var att driva en restaurang eller en bed & breakfast till odlingen. Några av informanterna bjöd in till kurser i allt från permakulturdessign till byggande av ”tiny houses” för att tjäna extra pengar. På detta sätt skaffar de sig också en större ekonomisk säkerhet. Däremot behöver man ha mycket kunskap, för att inte tala om plats och pengar att investera, för att kunna genomföra den här typen av utökning. Icke desto mindre kan det vara en del av visionen i etableringsfasen av odlingsystemet.

En tydlig slutsats är att det finns flera viktiga icke odlingsmässiga faktorer som också spelar in i odlingsystemen. Samarbete med fysiskt närliggande aktörer och nära kontakt med sin kundbas är två utstående faktorer som ger social hållbarhet

och ekonomisk säkerhet. Det finns också mycket att hämta i den estetiska komplexiteten som utgör en skogsträdgård.

4.4. Avslutning

4.4.1. Metoddiskussion

Inledningsvis var min plan i uppsatsen att avgränsa mig till etableringen av odlingsmässiga faktorer i system av typen permakultur-och skogsträdgårdar. Men under arbetets gång blev det allt tydligare att det skulle bli svårt att bara hålla sig till det som utgör odlingsystemet. Jag bestämde mig för att ta med andra faktorer utöver de odlingsmässiga i resultatdelen, eftersom intervjuobjekten ansåg att det var en viktig del av helheten. Dessutom blev begreppet etablering, som från början var med i min frågeställning, svårhanterat eftersom informationen jag fick oftast rörde sig om ett längre tidsperspektiv. I och med att ta bort begreppet öppnades frågeställningen något, vilket gjorde det lättare att analysera materialet.

I efterhand tror jag att jag skulle ha funderat mer kring exakt vad jag ville få svar på genom intervjuerna, vilket skulle gett mig annorlunda svar från respondenterna. Valet att göra en tematisk induktiv analys av materialet gjorde att de teman som användes inte nödvändigtvis behövde vara direkt kopplade till frågorna som ställdes i intervjun (Braun & Clarke 2008). Det blev på så sätt enklare att tolka informationen utefter de teman som uppenbarade sig mellan intervjuobjekten.

Studien skrevs under pandemin år 2020, då Folkhälsomyndigheten gav allmänna råd om sociala restriktioner. Detta medförde att jag inte kunde besöka de odlingsplatser jag skulle skriva om, utan istället genomfördes telefonintervjuer med odlarna. Det har varit svårt att föreställa sig hur platserna såg ut endast baserat på människors beskrivningar, vilket naturligtvis också har påverkat uppsatsens resultat.

Martin Crawford menar i boken *Creating a forest garden: working with nature to grow edible crops* (2016) att man inte får missta skogsträdgårdar för permakultur. Bara för att det finns ett element av permakultur betyder inte att hela verksamheten kan kallas permakultur. Jag tycker att hans poäng är viktig eftersom det ger rättvisa till vad verktyget innebär: Ett koncept som kan tillämpas på såväl husdesign som samhällsplanering eller energianvändning. Något som komplicerade analysen av materialet var att ett par av respondenterna ansåg sig själva ha en skogsträdgård och samtidigt utöva permakultur. Med insikten om att permakultur är ett verktyg som kan appliceras på mycket, medan skogsträdgårdar är en typ av odlingsystem, uppstod emellanåt svårigheter i uppdelningen av begreppen.

4.4.2. Alternativa matproduktionssystem

Alla intervjuobjekt som kom in på ämnet skogsträdgårdar förhöll sig positiva till det. Två av informanterna pekade ändå ut att, trots potentialen hos skogsträdgårdar, kan det i nuläget inte ersätta de största källorna till kalorier som vi har idag. Dave Jacke (2005) för ett liknande resonemang i *Edible Forest Gardens* och refererar tillbaka till ursprungsbefolkningen i Amerika, som använde sig av en blandning av skogsträdgårdar och annuella, mer rationella odlingsystem. Vidare varnar Jacke (Ibid.) för att man inte bör byta ut all naturlig skog mot skogsträdgårdar, eftersom skogar finns där av en anledning. De är essentiella för att de ekosystem som vi är en del av ska fortsätta fungera normalt. Det är inte självklart att skogsträdgårdar fungerar som en universallösning. Å andra sidan argumenterar Wiersum (2004) för att antroposofiska skogssystem, som skogsträdgårdar, blir viktigare och viktigare i takt med att de primära, naturliga skogarna försvinner, eftersom de har liknande funktioner och samtidigt ger en stor biologisk mångfald. En metaanalys-studie kring skogsträdgårdar indikerar däremot att de gör mer skillnad i torra och fuktiga klimat, och att skogsbruk ger mer organisk kolinlagring i tempererade klimat än skogsträdgårdar (Chatterjee et al. 2018). Ur miljömässig synpunkt behöver inte skogsträdgårdar vara det bästa alternativet för att lagra in kol i marken och minska växthusgaser i atmosfären.

Avslutningsvis finns det möjlighet att utöka vilka perenna sorter vi kan använda i skogsträdgårdar genom forskning, någonting som dessvärre knappast har prioriterats. Vidare har jordbrukspolitiken i Sverige förändrats mycket under de gångna decennierna, vilket skapat det jordbruk vi har idag och förstört gamla välfungerande strukturer. På grund utav dessa skäl och att det inte finns något givet sätt att rationalisera ett system av typen permakultur-eller skogsträdgårdar, är det tvivelaktigt om det kan vara ett verkligt alternativ till mängden mat vi behöver producera idag. Med det sagt finns det fortfarande en stor kunskapslucka vad gäller skogsträdgårdars potentiella skördemängder i större skala (Björklund, Eksvärd & Schaffer 2019). Förhoppningsvis kan den här studien väcka intresse till att förbättra konventionella odlingsmetoder till odlingsystem som värnar mer om våra begränsade resurser.

4.4.3. Vidare forskning

Som tidigare fastslagits är varken teorierna eller praktiken kring permakultur-och skogsträdgårdar något nytt. Men syftet med denna studie är att öka kunskapen bland annat inom den vetenskapliga akademien, och förhoppningsvis på så sätt öka intresset för att genomföra ytterligare studier. Genom ytterligare forskning inom dessa områden växer mängden beprövade fakta om permakultur-och skogsträdgårdar, och med kunskap om odlingsystemens fördelar kan dagens jordbrukspolitik förändras till att bli mer miljömässigt hållbar.

Det vore värdefullt att genomföra kvantitativa studier av permakulturträdgårdar och skogsträdgårdar, för att få mätbara resultat som jämför till exempel mängden skörd, kolinlagring och näringsläckage med konventionellt jordbruk. Förhoppningsvis kan sådana studier ge incitament till försök att skapa liknande odlingssystem i en större skala, och därmed bidra till att främja utvecklingen av hållbara alternativ. Det vore fördelaktigt ur ett miljöperspektiv och det hade minskat utsläppen av växthusgaser och övergödning. Slutligen behövs det även mer forskning kring vilka perenner som går att odla i Sverige och hur man kan anpassa dem till vårt klimat, för att kunna möjliggöra etableringen av större skogs- och permakulturträdgårdar.

5. Referenser

- Agroforestry Research Trust (u.å.) *What is Agroforestry?*
<https://www.agroforestry.co.uk/about-agroforestry/> [2020-11-11]
- Agroforestry Sverige (u.å.). *Vad är Agroforestry.*
<https://agroforestry.se/agroforestry.html> [2020-11-04]
- Askerlund, P.; Almers, E. (2016) Forest gardens – new opportunities for urban children to understand and develop relationships with other organisms. *Urban forestry & Urban Greening*. 20 (u.n.), 187-197
- Belcher, M.; Genevieve M.; Arild, A.; Manuel, R. P.; Heidi, A. (2005). The Socioeconomic Conditions Determining the Development, Persistence, and Decline of Forest Garden Systems. *Economic botany*. 59 (3), 245–253
- Belfrage, K.; Björklund, J.; Salomonsson, L. (2005). The Effects of Farm Size and Organic Farming on Diversity of Birds, Pollinators, and Plants in a Swedish Landscape. *AMBIO*. 34 (8), 582–588
- Björklund, J.; Eksvärd, K; Schaffer, C. (2019). Exploring the potential of edible forest gardens: experiences from a participatory action research project in Sweden. *Agroforestry systems*. 93 (3), 1107–1118
- Braun, V. & Clarke, V. (2008). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*. 3(2), 77–101
- Chatterjee, N.; Nair, R.; Chakraborty, S. & Nair, V. (2018). Changes in soil carbon stocks across the Forest-Agroforest-Agriculture/Pasture continuum in various agroecological regions: A meta-analysis. *Agriculture, ecosystems & environment*. 266 (u.n.), 55-67
- Crawford, M. (2010). *Creating a forest garden: working with nature to grow edible crops*. Totnes: Green Books
- de Tombeur F., Sohy V., Chenu C., Colinet G. and Cornelis J-T. (2018). Effects of Permaculture Practices on Soil Physicochemical Properties and Organic Matter Distribution in Aggregates: A Case Study of the Bec-Hellouin Farm (France). *Frontiers in Environmental Science*. 6 (116)
- Eriksson, C. & Bull, J. (2017). Place-making with goats and microbes: The more-than-human geographies of local cheese in Jämtland, Sweden. *Journal of rural studies*. 50, 209–21
- Ferguson, S. & Lovell, T. (2014) Permaculture for agroecology: design, movement, practice, and worldview. A review. *Agronomy for Sustainable Development*. 34(2), 251–274
- Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO) (2019). *10 elements | Agroecology Knowledge Hub | Food and Agriculture Organization of the United Nations.*
<http://www.fao.org/agroecology/knowledge/10-elements/en/> [2020-11-04]
- Francis, C.; Lieblein, G.; Gliessman, S.; Breland, T.; Creamer, N.;

- Harwood, R.; Salomonsson, L.; Helenius, J.; Rickerl, D.; Salvador, R.; Wiedenhoeft, M.; Simmons, S.; Allen, P.; Altieri, M.; Flora, C. & Poincelot, R. (2003) Agroecology: The Ecology of Food Systems, *Journal of Sustainable Agriculture*. 22(3), 99-118
- Hammarsten, M.; Askerlund, P; Almers, E; Avery, H; Samuelsson, T. (2018). Developing ecological literacy in a forest garden: children's perspectives. *Journal of adventure education and outdoor learning*. 19 (3), 227–241
- Hathaway, M.D. (2016). Agroecology and permaculture: addressing key ecological problems by rethinking and redesigning agricultural systems. *Journal Environmental Studies and Sciences*. 6 (u.n.), 239–250. <https://doi.org/10.1007/s13412-015-0254-8>
- Hemenway, T. (2009). *Gaia's garden: a guide to home-scale permaculture*. 2:a upplagan. White River Junction: Chelsea Green Publishing Co.
- Jacke, D. & Toensmeier, E. (2005) *Edible forest gardens Vol. 1 Ecological vision and theory for temperate climate permaculture*. White River Junction, Vt.: Chelsea Green Pub. Co.
- Jarvis, N.; Forkman, J.; Koestel, J.; Kätterer, T.; Larsbo, M.; Taylor, A. (2017). Long-term effects of grass-clover leys on the structure of a silt loam soil in a cold climate. *Agriculture, ecosystems & environment*, 247, 319–328
- Joye, Y. & van den Berg A. (2011). Is love for green in our genes? A critical analysis of evolutionary assumptions in restorative environments research. *Urban forestry & urban greening*, 10 (4), 261–268
- Jordbruksverket (2020) Övergödning och läckage av växtnäring. <https://jordbruksverket.se/jordbruket-miljon-och-klimatet/overgodning-och-lackage-av-vaxtnaring> [2020-12-15]
- Mollison, B. 1990. *Permaculture. A practical guide for a sustainable Future*. Washington: Island Press
- Pálsdóttir, A. M.; Persson, D.; Persson, B.; Grahn P. (2014). The journey of recovery and empowerment embraced by nature - clients' perspectives on nature-based rehabilitation in relation to the role of the natural environment. *International journal of environmental research and public health*. 11 (7), 7094–7115
- Park, B. J.; Tsunetsugu, Y.; Kasetani, T.; Kagawa, T.; Miyazaki, Y. (2010). The physiological effects of Shinrin-yoku (taking in the forest atmosphere or forest bathing): evidence from field experiments in 24 forests across Japan. *Environmental health and preventive medicine*. 15 (1), 18–26
- Permakultur Sverige (u.å.) *Välkommen till Permakulturföreningen i Sverige - Permakultur Sverige*. <https://permakultur.se/> [2020-11-03]
- Riksförbundet Svensk Trädgård (2018). *Zonkartan över 100 år - Fungerar fortfarande*. http://www.tradgard.org/svensk_tradgard/zonkartan.html [2020-12-08]
- Rockström, J.; Steffen, W.; Noone, K.; Persson, Å.; Chapin, III, F. S.; Lambin, E.; Lenton, T. M.; Scheffer, M.; Folke, C.; Schellnhuber, H.; Nykvist, B.; De

- Wit, C. A.; Hughes, T.; van der Leeuw, S.; Rodhe, H.; Sörlin, S.; Snyder, P. K.; Costanza, R.; Svedin, U.; Falkenmark, M.; Karlberg, L.; Corell, R. W.; Fabry, V. J.; Hansen, J.; Walker, B.; Liverman, D.; Richardson, K.; Crutzen, P. & Foley J. (2009). Planetary boundaries: exploring the safe operating space for humanity. *Ecology and Society* 14(2): 32
- Statistiska Centralbyrån (2020). *Utsläpp av växthusgaser*. <https://scb.se/hitta-statistik/sverige-i-siffror/miljo/utslapp-av-vaxthusgaser/> [2021-01-11]
- Steffen, W.; Richardson, K.; Rockström, J.; Cornell, S.; Fetzer, I.; Bennett, E.; Biggs, R.; Carpenter, S.; de Vries, W.; de Wit, C; Folke, C.; Gerten, D.; Heinke, J.; Mace, G.; Persson, L.; Ramanathan, V.; Reyers, B. & Sörlin, S. (2005) Planetary boundaries: Guiding human development on a changing planet. *Science*. 347 (6223)
- Ulrich, R.; Zimring, C.; Zhu, X.; DuBose, J.; Seo, H.; Choi, Y.; Quan, X.; Joseph, A. (2008). A Review of the Research Literature on Evidence-Based Healthcare Design. *HERD: Health Environments and Research Design Journal*. 1(3) 61-125
- United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Population Division (2019). *World Population 2019: Wall Chart* (ST/ESA/SER.A/434).
- United Nations Development Programme (u.å.) *Globala målen – För hållbar utveckling* <https://www.globalamalen.se/> [2020-11-04]
- Vetenskapsrådet (2017). *God forskningsed*. Reviderad utgåva. Stockholm: Vetenskapsrådet. <https://www.vr.se/analys/rapporter/vara-rapporter/2017-08-29-god-forskningssed.html> [2021-01-12]
- Wallis De Vries, M. F. (2001). Does Extensive Grazing Benefit Butterflies in Coastal Dunes? *Restoration Ecology*. 9(2). 179-188
- Weiss, P. & Sjöberg, A (2018). *Skogsträdgården. Odlå ätbart överallt*. 1:a upplagan. Stjärnsund: Hälsingbo skogsträdgård HB
- West, J. (2006) Comparative semi-stratified invertebrate diversity study of the Agroforestry Research Trust Forest Garden and Schumacher Native Woodland *Agroforestry News*. 15(1)
- Whitefield, P. (2009). *Permakultur I ett nötskal*. 2:a upplagan England : Permanent productions
- Wiersum, K. F. (2004). Forest gardens as an ‘intermediate’ land-use system in the nature–culture continuum: Characteristics and future potential. *Agroforestry systems*. 61-62(1), 123-134
- Wilson, C.; Strickland, M.; Hutchings, J.; Bianchi, T.; Flory, L. (2018). Grazing enhances belowground carbon allocation, microbial biomass, and soil carbon in a subtropical grassland. *Global change biology*. 24(7), 2997–3009
- Yang, Y.; Tillman, D.; Furey, G.; Clarence, L. (2019). Soil carbon sequestration accelerated by restoration of grassland biodiversity. *Nature communications*, vol. 10 (1), pp. 718–718

6. Bilagor

Bilaga 1

Intervjuguide

1. Hej, Jag heter Jesper Hagerman och jag är student på Sveriges Lantbruksuniversitet – Alnarp, studerar på trädgårdsingenjörsprogrammet med inriktning odling. Min kursledare här på Sveriges lantbruksuniversitet heter Lotta Nordmark och min handledare till uppsatsen heter Linda-Maria Dimitrova Mårtensson.

2. Syftet med Intervjun är att ge underlag till att bättre förstå hur vi kan lyckas med att etablera hållbara odlingssystem. Min frågeställning i arbetet kommer vara ”Vad är de viktigaste faktorerna för att lyckas etablera ett hållbart odlingssystem?”.

3. Intervjun kommer som max ta 1 h, men jag håller koll på tiden. Materialet kommer att transkriberas och jämföras med litteratur och vad andra intervjuobjekt svarat

4. Det är helt frivilligt att delta. Du kan när som helst avbryta intervjun - och inte vill besvara någon fråga så kan du avstå eller så hoppar vi över den. Den information jag får från dig kommer inte att kunna förknippas med dig, det kommer inte heller att framgå att du har deltagit, om du inte vill.

Dubbelkolla inspelning!

Kan du med några ord berätta om dig själv?

5. Först vill jag veta vilken typ av odling du har?

6. Teman:

På Platsen

Topografi

Väderförhållanden och läge - klimat

Jordmån

Odlingszon

Nuvarande vegetation

Anskaffade av kunskap

Böcker, vänner, seminarier

Andra inspirations- och kunskapskällor, vilka?

Planering

Budget

Observation, Vision, Planering, Utveckling, Genomförande

Etablering

Hur kom ni fram till er design?

Deduktion från naturen

Översiktskartor

Zon och sektoranalys

Nuvarande komponenter i designen

Annueler, Perenner, Buskar och Träd

Ätliga eller andra syften (pollinering, fågelmat och insektsbo)?

Djur?

Skadedjur?

Framtiden

Utvecklingsplaner

Saker som borde ändras?

7. Exempel på detaljerade frågor.

Vad är de viktigaste faktorerna för att lyckas etablera ett hållbart odlingsystem?

- Hur såg platsen ut när ni kom dit?

- Vilka var de första projekten ni gjorde under uppstarten?

- Vilka designverktyg har ni tagit användning av i skapandet av er plats?

- Finns det några lösningar som du är speciellt stolt över, kan du beskriva dem i detalj?

- Vilken typ av odling har ni idag? Privat/Producent/Visningsträdgård

- Hur har Co-Vid 19 påverkat er?

8. Jag känner att jag har fått med det jag ville fråga. Har du några frågor eller något du vill tillägga?

9. Tack så mycket för att du vill medverka! Vill du ta del av kandidatuppsatsen när den är klar?

Bilaga 2

Intervju 1

O = intervjuobjekt

I = Intervjuare

*** = Anonymiserat innehåll

Härdighetszon: 2-3

Odlingssystemtyper: Skogsträdgård och annuell odling

O - Ja hej det är ***.

I – Hej *** det här är Jesper

O – Ja hej, God morgon.

I – Hej, God morgon. Hör du mig bra?

O – Ja hör dig jättebra, hör du mig?

I – Jag hör dig absolut.

O – Ja men jättebra, fint.

I – Bra, ja men om du är redo så kör vi igång?

O – Absolut, jag har laddat här med lite kaffe och hörlurar så att jag är redo, absolut.

I – Jättebra. Jag kommer ha dig på högtalare, det är bara jag som sitter här men det är för att jag ska spela in samtalet.

O – Mm, jusste. Precis, ah men fint.

I – Så det... Jusste det ska jag säga också att det här är ju... Att om du vill så du vara anonym och det är helt frivilligt att delta, om du känner någonstans att du inte vill vara med så är det bara å säga till så sätter vi stopp.

O – Jättefint, tackar, tack så mycket.

I – Och såklart också om det är någon fråga som du känner att du inte vill svara på så hoppar vi över den.

O – Mm.

I – Ja, jag ehm. Jag går ju då som sagt på Sveriges lantbruksuniversitet på Alnarp, min kursledare heter Lotta Nordmark och min handledare till uppsatsen heter Linda-Maria Dimitorva Mårtensson.

O – Mm.

I – Eh. Den stora frågeställningen jag har är ju vad är de viktigaste faktorerna för att lyckas ett hållbart odlingssystem. Det kan komma att ändras, men det är så den ser ut nu i alla fall.

O – Mm.

I – Skulle du vilja berätta vilken typ av permakultur du jobbar på?

O – Ja, eh. Det jag funderar på, jag har en fråga först angående det då, för att jag jobbar ju på ***.

I – Ja.

O – Och du kontaktade ju mig angående skogsträdgårdar så att, och det är främst skogsträdgården som jag jobbar med som är ett etablerat system som har funnits länge, och sen har vi också årliga odlingar. Så jag vet inte ska vi förhålla oss till båda tycker du, kanske skulle säga, jag tänkte inte på det sist vi pratade. Vi skulle kunna fokusera på skogsträdgården om du vill, eller så kan jag berätta om både och det är vilket som?

I – Ja, alltså jag kan inte så mycket om era årliga odlingar, jag vet mest den skogsträdgården så..

O – Nä, jag uppfattade, ja precis precis. Så att jag tänkte att jag uppfattade att det du då fokuserade på är skogsträdgården och perenna odlingar eller?

I – Ja det har väl blivit lite så med tanke på vilka som har svarat.

O – Mm! Men då kan vi ju hålla oss, hålla oss till det.

I – Ja, ja om det finns tid så får du jättegärna berätta om det också. Men vi kan börja med skogsträdgården.

O – Mm, ah. Ja men det är bra. Yes. Då ska vi se, din fråga var vad det är för typ av trädgård?

I – Ja.

O – Ja, precis, så *** anlades 2004, eller började anläggas 2004 av en förening och entusiaster som tyckte att detta med skogsträdgård, food forest eller edible forest gardening som är ett lite nygammalt begrepp, att det var lite intressant att jobba med. Och då fanns ju inte detta så mycket i, det har inte varit så utvecklat i Sverige tidigare, eller vi kan säga att historiskt så har man ju odlat tillsammans med naturen och integrerat träd och så där väldigt mycket i sina odlingar. Framförallt närmare ekvatorn men också i, på olika sätt i Sverige, men det är ju inget som vi har haft så mycket i vårt jordbruk i modern tid.

I – Jusste.

O – Och sen har det här skogsträdgårds eh odling växt fram lite mer i England främst i tempererat klimat, England och USA de senaste decennierna. Och ehm, då började det anläggas här på *** för att folk ville se och testa hur det skulle kunna funka i vårt klimat. Och ehm, det vi har gjort då är att anlägga frukt eh, frukt, alltså odlingar, som är anpassade för att kunna, eh framförallt vara för ett självhushåll eller liten odling, kommersiell odling så, men framförallt som ett, som den del i ett hushåll. Och eh Odlar frukt, bär och nötter och eh perenna grönsaker, medicinalväxter och även en del eh träd för vedproduktion tillsammans.

I – Aa.

O – Så det är det som vi gör då och själva skogsträdgården är då uppbyggd i lundar, på ungefär 200 kvadratmeter där vi testodlar olika eh, ah olika träd och olika kombinationer och lite olika sätt att etablera då. Och ehm Det har alltså förändrat mycket, det sa jag ju sist när vi pratade om att, när vi startade så var ju syftet eh att, väldigt mycket att testa konceptet och vara en demonstrationsträdgård, så projektet finansierades av jag tror att det var jordbruksverket, jag kan återkomma med den informationen om det är intressant.

I – Mm.

O – Men fick i alla fall pengar för att anlägga den här trädgården på ungefär 4000 kvadratmeter.

I – Okej, hur stor sa du att den var?

O – 4000, det beror lite på hur man räknar, vi ska se 2,4,6,8, 10, 12. Man kan säga att det är ungefär ehm, 1500 kvadratmeter som är lite mer intensivt designade och sen är det lite mer extensiva system och sen övergår det successivt i natur, så lite beroende på hur man räknar kan man säga sådär 4, 4000 kvadratmeter.

I – Okej, men om jag får fråga då. Hur öhm, hur har du kommit in på ***. När gjorde du det och va har du för bakgrund liksom?

O – Ja, jag har dels jobbat, eller min utbildningsbakgrund från början är egentligen som humanekolog så jag har varit väldigt intresserad av att jobba med miljöfrågor och jobba på ett pedagogiskt sätt, med det sen har jag också som många humanekologer blivit lite deppig av för mycket tänkande och för lite handling, så att jag har utbildat trädgårdsmästare och jag har också jobbat som, jobbat en hel pedagogiskt på olika sätt med utomhuspedagogik och i vanlig skola och med vuxna och sådär. Så det är väl min bakgrund att kombinera pedagogik och odling för att jobba med omställning.

I – Aha, okej.

O – Och jusste, en del jag hållit på med en del är lite mer miljöpsykologi. Hur mår vi, vad mår vi bra av, vilken livsstil och vilka sysselsättningar och sammanhang mår vi bra av och så kan vi använda odling och permakultur som en del i det.

I - Ah, jusste.

O – Så jag har både sysslat både med småskalig kommersiell odling men också mycket då pedagogiskt.

I – Jusste. Man kan komma förbi på studiebesök och få guide turer och så också?

O – Ja exakt, det stämmer. Så vi tar anpassade efter många olika grupper. Det kan vara pedagoger eller landsskapsarkitekter, arborister, politiker, tjänstemän, allt.

I – Jaha

O – Anpassa det liksom ganska mycket och det är ju en grundtanke med skogsträdgården att den är utvecklad ganska mycket som en demonstrationsträdgård och en pedagogisk miljö där vi kan samarbeta med och samspela med naturliga system på ett bra sätt. Och det var det jag tänkte också, från början har tyngdvikten legat mer på det pedagogiska och de utforskande, och att visa upp. Det vi går mot mer nu är att producera mer helt enkelt, vad av allt det som vi testar är det egentligen som kan ge oss ett tillskott i vår matförsörjning. Så de är liksom en liten riktning i att, det har ju självklart alltid handlat om mat, men tidigare var det mer utforskande och pedagogiskt och nu är det mer konkret: hur får vi ut vår mat härifrån, hur får vi protein, näring och hur förädlar vi det så.

I – Ah, jusste

O - Och hur kompletterar det då våra årliga odlingar så som jag sa. Vi har ju också årliga odlingar, men nu jobbar vi mycket med att se, vad är det som är odlingsvärt och hur kan det fungera tillsammans skapa lättskötta resilienta system som inte behöver så mycket input.

I – Vart går dom här grönsakerna någonstans sen?

O – Eh, ja, mycket skördas ju som generellt med många perenner är att de är inga grönsaker så mycket, än så länge kan vi säga, för försäljning eftersom det inte är så anpassat för långa transporter utan det används framförallt på plats. Vi har ju skola, vi är 20 personer på plats i skogsträdgården, det är alltså en kurs som jobbar under ett år med att lära sig om perenna grödor, frukter bär och nötter och samekologi kan man säga och dom skördar då mycket av sin mat. Tar tillvara på mycket av skogsträdgården.

I – Det låter ju jättefint

O – Och sen också fryser vi så har vi också totalt sätt 100 personer på *** som tar del av trädgården.

I - Vad häftigt. Av ren nyfikenhet, hur många hushåll eller personer skulle du säga, om du skulle gissa på rak arm, skulle man eh försörja, eller alltså inte helt, men delvis.

O - Nä, nu ska vi se, det finns en tjej som har skrivit en artikel om det. Men jag skulle säga att det är ett vanligt feltänk att tänka, eller nä feltänk, mitt perspektiv så behöver vi, så kommer fortfarande de allra mesta av vårt kaloriintag från annuella grönsaker och att de kompletterar varandra väldigt bra, väldigt mycket, vad ska jag säga. Det vi får från skogsträdgården kompletterar de annuella grönsakerna och då får vi mycket bladgrönsaker till exempel, mycket nötter, frukter, bär, teer. Men däremot de flesta av våra kalorier kommer fortfarande från annuella odlingssystem. Och de är en ganska långsam process, dels för att det inte forskas så mycket på perenna, eller de forskas i princip inte alls, förädla sorter.

I – Mhm.

O – Och de har det ju gjort i 10 000 år av annuella grödor som vi har förädlat, liksom bönor, ris och allt vi äter. Nu börjar man ju forska lite på perenna grönsaker. Sen finns vissa personer som är väldigt intresserade av att få väldigt mycket av sin mat ifrån skogsträdgårdarna, alltså grönsaker och sådär.

I – Mm.

O – Men vi ser det främst som ett komplement till de annuella odlingarna och att det är en naturlig del i permakultur. Är du bekant med permakultur som design?

I – Ja men måttligt får jag väl säga, jag har ju läst på lite.

O – Ja, ja. Precis. Där tänker jag att vi har vår zon 0 eller zon 1 där i odlar mycket intensiva grödor som behöver mycket skötsel och sen ju längre bort man kommer desto mer extensiva system kan man ha. Skogsträdgården är ju ofta lite mer extensiva system

I – Ja jusste.

O – Så de komplimenterar varandra väldigt bra.

I – Så den är rätt självskötande och sådär.

O – Precis, precis. Men jag kan se, nu är det visserligen ganska många år sedan sen, det var en kandidatuppsats där man räknade bara på skogsträdgården, så tittade man på en av de här lundarna som är på 200 kvadrat, och se hur mycket mat kan vi få, vad saknas och sådär. Ehm så tyvärr så har jag inget svar på den.

I – Men jag tycker ändå de var ganska bra svar. Att man behöver komplettera lite, att de ändå inte är en slags universallösning.

O – Precis, jag kan också säga att de som är lätt att få, som man kan ersätta väldigt mycket av från skogsträdgården, och nu pratar jag utifrån ett självhus, om man tänker utifrån mindre hushåll, eller ett kooperativ eller någonting så kanske inte direkt skala upp väldigt stort. Men det man liksom i mindre skala i alla fall kan få är i princip allt som vi, de mesta som vi, kål, mycket kål, mycket spenat, mycket sallad, mycket lök.

I – Aa.

O – Ehm. Ah Det är dom och allt vi använder som mangold och bladgrönsaker och sådär, så det är det som man kan få väldigt bra skördeutbyte med väldigt lite jobb och insatser. Och ehm, ja och att de också är mycket grönsaker som kräver väldigt mycket resurser som sallad i form av vatten och lök med mycket med mycket gifter, och kål som kräver som kräver mycket skydd. Så de är dom grönsakerna som är i nuläget tänker jag, ah men de är dom man verkligen kan ersätta mycket av dom årliga grönsakerna med de perenna. Och sen att inte underskatta de här med att de är 5% av alla bär som vi äter i Sverige som är producerade i Sverige.

I – Ja de där är sjukt alltså.

O – Och samtidigt så är det så mycket vi kan odla. Vi skördade de första bären, blåbärs try i början av mitten av juni, och sen de sista bären nu för några veckor sedan.

I – Underbart.

O – Eller vi skulle kunna skörda dem nu också ifall inte fåglarna hade tagit dom, att ha ett stort spann av bär och lika så nötter är något som vi jobbar mycket, mycket med, men vi är ganska mycket i skedet att liksom hitta sorter som fungerar och testa och plantera. Det tar lite längre tid innan vi får stora mängder hasselnötter till exempel.

I – Jusste, de tar lite längre tid. Men om vi kan tillbaka till helhetsperspektivet lite mera.

O – Mm.

I – Vad, om man kan säga i stora drag, hur ser platsen ut på ett alltså, topografin eller vad man ska säga? Är det mycket kullar och sådär? Jag har ju själv aldrig varit där och det blir ju lite konstigt nu med corona men.

O – Nä precis. Det är ehm, inga större, det är ingen kuperad mark eller så, det är en ganska plan mark. Mager åkermark, det har varit mest varit en gräsmatta innan den anlades, den har liksom historiskt använts som en liksom inte så rik åkermark då. Det varierar ganska mycket inom området, vissa områden är lite fuktigare. En liten del av området är beväxt av björkskog.

I – Okej.

O – Men de största, merparten av det som vi utvecklar nu då är åkermark, mager åkermark. Så de är där den intensiva designen är gjord, sen har vi också testat då att etablera in i befintlig björkskog. Det är två olika typer av etableringar. Och då kan jag berätta lite olika, och du kan läsa mer på hemsidan, det finns lite kartor som man kan se också.

I – Jag sitter faktiskt med en karta nu, så jag tittar lite på den medan du pratar.

O – Ja, så det som du kan se är cashewnötsformade lundar på ungefär 200 kvadratmeter som är vända mot söder. Dom följer ungefär samma design då. Att dom har norrsidan, och de är också uppbyggda med jord, lite upphöjda också sluttande mot söder, med när dammen som du ser i mitten, när dammen grävdes ut så har det byggts upp lite södervänt, sluttande. Så i norrsidan, om vi tar en sån lund, för de följer samma system, så en sån lund har man planterat alar väldigt tätt, ungefär 1 meters avstånd, som amträd så de första åren så är de snabbväxande vindskydd i norr som också är kvävefixerande. Och sen söder om det så växer det höga träd som fruktträd och lite lägre träd eller buskar i form av hassel och sen bärbuskar och olika perenner, grönsaker, som marktäckare under det och sen även en del klätterväxter som vi försöker etablera tillsammans med dem.

I – Ah coolt.

O – Så det kan man säga att det är själva, en modell, och i och med att detta var en av de första som gjordes i Sverige så har det format lite att aha såhär kan det se ut. Det är väl liksom för att efterlikna, inte för att det är mer rätt, utan det är så det ser ut och det är det exemplet som har funnits att titta på. Öh vad skulle jag säga mer om det.

I – Ja.

O – Nä men så det följer samma mönster då, men så är det lite olika typer, någon del är lite torrare och öppnare, någon är fuktigare och skuggigare för att skapa liksom förutsättningar för olika typer av växter.

I – Ah Jusste.

O – Och sen är ju tanken då att få in mycket blommande växter från tidigt på året till sent på hösten, och ha tillräckligt med kvävefixerare och även då ha till exempel tidiga perenner som kommer upp och sen vissnar ner och följs upp av sena perenner och jobba mycket med ståndort och hitta växter som verkligen. Det är vårt kontinuerliga arbete att hitta framförallt perenner som verkligen hamnar på plats och trivs naturligt.

I – Så att du har saker som finns hela året ut, eller hela säsongen ska jag säga.

O - Ja, exakt. Precis så det är ju ett syfte liksom att från att lättskötta växter vi kan skörda i princip nästan hela året, vintertid så är det kanske så mycket mer än att hämta ved och skörda jordärtskockor. Och man kan säga sent, nu till exempel har vi gott om salladsväxter vi kan plocka och även framåt. I början på mars till exempel om det är lite varmare dagar så kommer det igång, så det är en väldigt lång skördetid som vi har.

I – Hur ser det ut med, det är ju i Höör så det är ju ganska nära [Intervjuaren hörs ej...]

O – Nu försvann, nu ska vi se här, nu lät, nu hörde jag dig lite dåligt. Vad sa du?

I – Hör du mig nu?

O – Ja nu hör jag dig, förlåt.

I - Det kan va min täckning som är lite dålig.

O – Ja, ja ja, ja.

I – Jo men, hur ser det ut med väderförhållandet under ett år? Nu bor vi ju ganska nära varandra, eller jag bor ganska nära där *** är då.

O – Jaja.

I - Hur kallt brukar det bli och hur länge brukar ni hålla igång, om man tänker över ett år?

O – Mm, Jusste, rent statistiskt, klimat. Jag får nästan skriva upp här lite bara, jag får återkomma, jag har inte riktigt koll på de här. Vad heter det, vad sa du minimitemperatur?

I – Mm, det behöver inte vara så jättenoga, det var mest bara om du hade någon idé?

O – Nä, jag har inte det men däremot så kan jag ju säga att när skogsträdgården anlades enligt kartor så är det växtzon 2, men däremot så är det ju som på ***, från ner så går det ju ner en som en tunga som mitt i, även norra **. Den sträcker sig ner till ** så ** är. Det sägs, jag har hört det säga att det heter frosta därikring, färs och frosta. Jag är inte säker, detta är bara vad jag hört.

I – Intressant, ja men ändå.

O – Men de är i alla fall en köldtunga, eller en tunga med kallt klimat så att det är närmare zon 3. Vi har till exempel mycket problem med sena, nu ska vi se när var det. Åh jag är så dålig på det. När var det, vi hade en väldigt sen och rejäl köldknäpp i våras och vi hade ungefär den 20:e september en tidig höstfrost. Eh så vi har ofta problem med fruktsättning, så tidigt blommade fruktträd eller de flesta äppelträd egentligen.

I – Mm. Jusste. Kartern där kanske.

O - Precis, så det är en nackdel men å andra sidan så innebär det också för oss, så det är väldigt stor skillnad från när man kommer ner mot Lund Malmö, alltså det skiljer sig två klimatzoner i princip.

I – Aa.

O - Men däremot så är det ju en fördel eftersom vi jobbar mycket med att utveckla, testa, att man får se vad som funkar för en stor del av landet.

I – Ja det är ju där ni är så då får ni utgå ifrån det också.

O – Precis, precis.

I – Men vad är det för jordmån som är öh?

O – Det här är en moränjord som inte är särskilt mullrik.

I – Okej, och då har ni byggt upp ganska mycket matjord då?

O – Japp, precis, japp, precis. Så där, precis, så det är gamla torvmossor runt, och det är en del damm som det har grävts där de är mycket torv, så det har använts då för att bygga..

I – Alltså runt omkring i området.

O – Ah, runt omkring. Ah. Precis.

I – Vad var det du för odlingzon ni hade?

O – Jag sa 3. Att vi hade enligt kartan 2 men snarare, så 2 slash 3 brukar jag säga.

I – Aha okej, 2 slash 3, ah. Men ni hade en... Äh vi kan komma tillbaka till det sen. Jag läste att ni hade en härdig lund också men vi kan komma tillbaka till det strax.

O – Mm. Ah.

I – Öh. Var du, jag kommer till ett tema nu som heter anskaffande av kunskap.

O – Jusste.

I – Nu vet inte jag om du var med under hela etableringen av skogsträdgården?

O – Nä, jag var inte med över hela etableringen, jag var med på delar, jag gick på själv *** då att jag var liksom inte med på själva uppstarten. Jag var med och dök in och gjorde lite grejer, men jag har inte varit med i processen när det startades. Men däremot har jag jobbat väldigt nära ***, som är en av dem som har tagit skogsträdgårdsodling och utvecklat det i Sverige. Och ah jobbat mycket med honom och utvecklat kunskaperna kring det, så jag kanske kan svara lite grann på det ändå.

I – Ja. Precis. Men vet du ungefär hur de tänkte när dom planerade sina..?

O – Ja kan, ja jusste lite olika. Dels som jag nämnde då *** som är lite initiativtagaren, är en av dem som har liksom fört med sig de här tankarna, sen är det ju väldigt många det senaste decenniet som har jobbat. Men han är ju själv uppväxt i Tanzania och som med många platser närmare ekvatorn så lever det ju kvar. Men där finns ju mycket traditionella trädgårdar som är uppbyggda enligt skogsträdgårds, ja helt enkelt att man odlar frukt för att skuggorna är en fördel och för att det är så många fördelar helt enkelt, att jorden inte håller så mycket näring och fukt som den gör här. Så man behöver jobba mer med eh, möjlighet att jobba med stor biologisk mångfald och växter tillsammans.

I – Ah.

O - Så det är ju dels därifrån att ha levt med mer liksom traditionella skogsträdgårdar som han har fått mycket kunskap och inspiration.

I – Ja.

O – Och sen också, i mycket vad heter. I Sverige har det funnits en del men i England finns det en man, jag vet inte vad han, en återkommande person som jag har hört talas om som heter Clive Sims.

I – Aha.

O – Som jag inte själv har träffat men som har varit en riktig växtsamlare, jag vet inte om han finns någonstans.

I – Jaha.

O – Men så mycket samarbete med, en del med USA en framförallt med folk i England, Martin Crawford. Jag vet inte, Martin Crawford är säkert ett namn du har stött på som har.

I – Jo, det har jag.

O – Så innan, nu finns det ju en väldigt bra bok, har du sett den svenska boken om skogsträdgårdar?

I – Ja, den med Philip Weiss och Annevi Sjöberg?

O – Ja precis.

I – Den sitter här framför mig.

O – Jaha. Nä för innan, den är ju ganska ny, så innan har det inte funnits så mycket bra litteratur på svenska. Då har det varit Martin Crawfords ”Creating a Forest garden” och Dave Jacke ”Edible Forest Gardens”. Så att det är väl liksom, dels England, dels inspiration från tropiska klimat och inspiration från vad som görs i England och också en man som heter Robert Hart som du kanske har stött på?

I – Aa, jusste. Jo men precis det har jag också hört om.

O – Så han har ju utvecklat lite mer, ah tankesättet liksom kring skogsträdgårdar. Öh också och sen i Sverige har det ju funnits många, till exempel Bosse Blomqvist som har jobbat i Sverige med att samla in och testa, men har kontakt med odlare

över hela världen och samlar in växtmaterial som sen testas. Och sen har det även gjorts en del samarbeten med till exempel Balsgård, känner du till Balsgård?

I – Balsgård, nej det gör jag inte.

O – Det är en del av SLU faktiskt som finns utanför Kristianstad, tyvärr ska de lägga ner nu, det är väldigt synd för dem har forskat, det finns en man som heter Kimmo Rumpunen, mycket intressant person.

I – Men vänta den personen känner jag igen, eller det ringer en klocka.

O – Ah. Det kan vara värt att kolla upp, han har i alla fall jobbat, inte på integrerade system, men däremot på att ta fram sorter, ta fram och utvärdera sorter som är relevanta för vårt klimat. Han har bland annat forskat på rosenkvitten, som man kallar nordens citron.

I – Ja ja, Citron ja.

O – Då bedrevs, i början så bedrevs en del samarbeten då mellan Balsgård och *** då där vi testodlade rosenkvitten och vi har också haft andra samarbeten där vi testodlade blåbärstry, nu är det ju ganska vanligt med sorter av blåbärstry i handeln, men för vad var det, för 20 år sen så var det inte det. Då fick de frön som finns i typ Kanada, som forskade på det och sådde det och har testodlat en massa olika frösådder, plantor då.

I – Vad häftigt.

O – Så vi har haft lite sådana samarbeten också då helt enkelt. Så mycket utbyte har handlat liksom både om dom här liksom tankarna om hur ekosystem funkar men också väldigt konkret om utbyte av växtmaterial.

I – Mm.

O – Så det var ju jättestor skillnad på, så kan man ju säga att, tänkte bara återknyta till den frågan om hur stor skörd vi får ut.

I – Ja haha.

O – Att eh, det är också så att mycket av våra träd och buskar är ju planterade 2004, 2005 och då kommer ju dom växterna utifrån den kunskap och de sortiment som fanns då.

I – Ja.

O – Och den är ju extremt mycket mindre då än vad som finns idag liksom. Så att mycket valnötsträd som vi odlar till exempel ger väldigt dåligt med frukt, nötter, medans det idag finns ah, sorter som lever mycket bättre.

I – Men då har jag en följdfråga på det.

O – Mm.

I – Hur blir det då om ni känner att nä men nu vill vi testa det här istället, är det liksom... Till vilken grad kör ni, att ni stör marken, det här med ”No Till” finns det ju ett uttryck som heter?

O – Ah jusste, nä men det, vi har inga sådana. Vi täckodlar mycket när vi etablerar så täckodlar vi mycket, och vi, när vi gräver ofta till exempel, det vi ofta gör i en vanlig etableringsbädd. För det är ju så att vi nyetablerar ju hela tiden, vi har mycket extensiva ytor som vi börjar odla mer intensivt till exempel.

I – Jusste.

O – Så det vi ofta gör är att, väldigt sällan som vi bara gräver liksom, men det är mest för att det är så väldigt arbetsamt och så småskaliga system så att det inte passar med, vi har till exempel en traktor.

I – Okej!

O – Eller vad heter det, en tvåhjulstraktor. Vi har tillgång till traktor, det använder vi inte, vi har tvåhjulstraktor också men det använder vi inte inne i dom här för det är så, det funkar inte riktigt inne i dom fleråriga systemen

I – Ah jusste. Nä.

O - Men det vi, så, det vi ofta gör är att vi täcker en säsong, och sen bredgrepar vi om det behövs.

I – Jusste.

O – Och sen planterar vi.

I – Ah.

O – Så det är det vanliga liksom, vi täcker med organiskt material, eller en del vi använder är plansilo plast, vi har använt en duk som är Mypex om du vet vad det är för något?

I - Ja, det vet jag vad det är.

O – ah, någon plastväv som vi har jättemycket problem med, så att ja, det växer igenom och massa grejer sådär som är problematiskt, men däremot plansiloplast är ju sånt vi får gratis som är återbruk så. Det är ju väldigt hållbart och i och med att den inte släpper igenom fukt så dör ogräsen av väldigt snabbt precis i ytan eller så, så kan det bli lite torrt. Så det är liksom ofta så vi gör att vi, också när vi gräver försöker vi att inte vända upp jorden, alltså inte vända jorden upp och ner eller vad man ska säga, utan mer bara luckra upp liksom såklart.

I – Jusste.

O – Men, men det är ju superviktigt med perenna system, alltså örtartade, att inte ha roto gräs, så därför blir det ju, därför blir det ändå såklart en del grävande.

I – Och vad är dom största eh ogräsbovarna som ni har bland örterna?

O – Alltså för oss just där så skulle jag säga att det är det vanliga, kvickrot och kirskål och en del nässlor. Men nässlor är ju egentligen ganska lätt att rensa bort tycker jag. Mycket nässlor.

I – Ja, och det kan man ju ha användning av.

O – Ja exakt, och jag menar vi har ju haft vissa delar som har fått vara nässlor under några år som har varit ganska avgränsade i form av gångar och sånt. Och sen så täcker vi ut dom och då har ju dom byggt upp marken jättebra.

I – Ja.

O – Så på de sättet så tänker jag att har man inte nässlor in i, utan liksom vid sidan av så låter vi dom ofta va. Om dom inte står dom kan fröa av sig, då slår vi dom innan och efter..

I – Jusste.

O – Men annars skulle jag säga, täckning är det mest, det är så vi gör när vi nyetablerar idag så täcker vi och sen planterar vi. Och då täcker vi med allt möjligt organisk material liksom, ah men det vi får tag på. Det är Ensilage och det är halm och det är mycket kartong som vi får från en cykelhandlare.

I – Jaha, härligt.

O – Innan användes ju mycket tidningar och vi får mycket löv och sånt från en trädgårdsskötsel firma och kyrkogården kommer och tippar löv. Så då använder vi det, både för att göra vår kompost, vi producerar ju mycket plantor i och med att vi har mycket växtmaterial. Så producerar vi, en stor del av vår verksamhet är liksom

att producera växtmaterial och sprida, inte för någon storskalig försäljning men mer för dom som besöker oss och sådär, kunna få ta del av frukt och bär och sådär. Så då använder vi mycket organiskt material.

I – Vad trevligt.

O – För att bygga upp jorden.

I – Men öh, jag tänker på det du pratade om innan då. Vid etableringen, eller introduktionen av allt de här, så var det som en design då med dom här amträden, med alarna för kvävefixering och sen lite mer långsamt växande frukträd och buskar och sådär öh.

O – Ja.

I - Är det någonting som ni har fått då från någon av de här engelska personerna, namnen, eller utifrån eller vart kom det konceptet ifrån?

O – Öhm. Ja bra fråga, de skulle jag nog säga att det gör. Man skulle kunna säga att efterlikna södervända skogsbryn är nog en sån grundläggande sak.

I – Precis.

O – Så det kan jag säga som både Dave Jacke och Crawford då som har skrivit mycket till exempel. Vad heter det, eller jag kan säga först bara, Robert Hart som har skrivit mycket om skogsträdgårdar och utvecklat det konceptet mycket. Han har ju inte jobbat så mycket med plantavstånd, hur många av de och hur många av det och sånt där, utan där hade det blivit en ganska tät, tätvuxen skog som inte var så produktiv.

I – Ja, jusste.

O – För att det inte kommit in tillräckligt med ljus så det är ett vanligt problem, skulle jag säga ett av dom vanligaste problemen.

I – Men han var väl en av de första som började hålla på medveten skala liksom, om jag förstått det rätt?

O – Vad sa du nu att?

I – Robert Hart var den första som, alltså att han myntade ordet Forest Garden liksom.

O – Ja, jusste, precis precis. Och de var väl en ganska ekologi, filosofi och sådär. Andra har gått vidare då som Dave Jacke i USA och Martin Crawford har gått

vidare och verkligen tittat på att okej, hur mycket kväve behövs, hur mycket stort avstånd ska vi ha, vad, hur kan vi kombinera buskar och träd till exempel. Så dom har ju liksom gått in i det mer tekniskt och försökt att räkna. Sen är det ju så att allt som gäller i England gäller ju inte här för att det är så mycket längre säsong, lite mer solinstrålning och sådär satt. Det är ju ändå det som har använts som någon tumregel att titta på avstånd, att titta på kvävefixering och sådär, ungefär samma. Sen just exakt den här modellen med att det är många små skogsbryn, det har ju mer att göra med att man vill eh, vad heter det, ja vad har det med att göra. Nå det är mer en design idé som växte fram utifrån behovet att visa hur kan de här se ut i ett själv. Så de är därifrån det här kommer med att de är ganska många små lundar. Det handlar ju dels om att skapa så många skogsbryn som möjligt på en yta eller så mycket skogsbryns effekt, så mycket bryneffekt som möjligt på en yta.

I - Ja, jusste.

O – Men också det här med att de ansågs att 200 kvadratmeter ja men det är ganska bra för de kan va en bra resurs i ett hushåll.

I – Jusste.

O – Perenna grödor, fruktträd och buskar på 200 kvadratmeter kan va ganska lagom för ett vanligt hushåll att ha liksom. Lätt, lagom att underhålla, lagom för att kunna skörda under en stor del av året, så därifrån kom det.

I – Men av, bara av nyfikenhet, hur, vad är liksom den största skillnaden mellan en skogsträdgård i England som blir lite som du säger, en tumstock jämfört med en skogsträdgård i Sverige? Vad är det man kan göra och inte kan göra?

O – Mm. Alltså jag har faktiskt, väldigt bra fråga. Det kanske växt, att vattenbristen blir mer påtaglig i Sverige.

I – Mm.

O – Att det är fuktigare...

I – Att det är fuktigare i England?

O – Aa, ah. Och ehm, och också lite solinstrålningen då, att man kan ha träd lite tätare.

I – Lite tätare ändå, Aa.

O – Och ehm, men framförallt växtvalet.

I – Aa.

O – Växtvalet att det är mycket som funkar där men inte här.

I – Aa jusste, dom har en annan odlingszon än vad vi har.

O – Det är vad jag känner till och jag har ganska lite erfarenhet, alltså jag har bara läst om olika trädgårdar och sådär, men eh, men de är väl dom sakerna som jag kan tänka på.

I – Jag har ju haft en vision eller en dröm om, en instickare bara, om att experimentera med hur man skulle kunna göra en skogsträdgård typ uppe i zon 6 i Sverige, uppåt.

O – Vart är man då ungefär?

I – Då är man alltså mellan typ Ångermanland och Umeå beroende på om det är vid kusten eller om det är kontinentalt.

O – Jusste, Mm. Jusste

I – Så det blir ju mycket, granskog och sådär, så du har ju fortfarande vissa grejer som blåbär och lingon och så men ah.

O – Precis, verkligen, men det här är ju ett, mer ett synsätt skulle jag säga, kombinera frukt och bär eller så att odla i flera skikt, ju längre norrut så är de ju solinstrålningen som blir problemet. Det är därför det blir mer och mer begränsat och kanske kräver, men egentligen man kan säga att det kräver bara större avstånd mellan, mellan träden för att eh.

I – Intressant, ja.

O – Men också det finns ju många fördelar med att odla frukt och bär längre norrut för att det är så mycket mindre sjukdomar och många soltimmar när bären mognar och sådär. Så jag tror det finns en föreställning, en föreställning, alltså jag känner inte till allt det här med skogsträdgårdar om det finns några så långt norrut men däremot typ Philip och dom är väl i zon 5 tror jag så att det.

I – Ah precis, det är ju ganska långt uppe där faktiskt.

O – Ja, och dom odlar ju, dom odlar ju ändå ganska känsliga grejer så att, jobbar man mycket med mikroklimat till exempel eller växthus, också jättespännande

I – Då kanske man kan få till något ja.

O – Det finns en bok som heter Green house Forest Garden som är jättespännande om att, den är ju i och för sig från amerikanska förhållanden. Men ändå som odlare, jag vet inte om du har stött på den om just att odla.

I – Ja jag läste faktiskt om den på er hemsida.

O - Mm. ja. Nej så det är jättespännande. Och just att titta på Finland och Östeuropa, jag menar eh. Det finns ju otroligt bra såhär låga trädsorter som hamnar under snön till exempel under vintern och på det sättet blir väldigt skyddade.

I – Va, oj!

O – Som man haft mycket i Sibirien.

I – Gud va coolt!

O – Vad heter det Blomqvists plantskola i Finland kanske du känner till?

I – Nej.

O – Näe, Den är verkligen värd att kolla upp om man ska långt norrut, för att dom har väldigt mycket. Jag har själv kollat på det lite eftersom mycket äppelträd inte funkar här hos oss. Dom har ju en hel del finska, ah gamla sorter, nya sorter och sådär men anpassade efter ett kargare klimat då.

I – Coolt! Ja men vad roligt att det ändå finns, vad ska man säga, utforskat område som man kan pussla ihop själv.

O - Och det ser man ju ofta dom godaste jordgubbarna de är ju, ju längre norrut dom kommer ifrån desto godare är dom liksom för att de är så långa.

I – Ja, jusste.

O – Men just de här med att det är ganska kallt och mycket sol, det ger ju frukt av väldigt bra kvalité, och väldigt god smak och mycket socker liksom så att det är jättespännande.

I – Ah, det man får jobba med är ju att fånga in solen när den finns, för den finns ju väldigt länge under en kortare säsong liksom.

O – Precis. Jusste, precis precis. Nä och de är väl det som är begränsat då vad som faktiskt, hitta dom växterna som faktiskt klarar det och får mogen frukt under så kort säsong. Till exempel väldigt tidiga äppelsorter kan funka eller speciella sorter som, där blommorna är lite mer frosttåliga till expempel.

I – Mm. Mm. Ja, men om vi går tillbaka till *** då lite, i ***, odlingszon 2, 3,

O – Ja precis.

I – Öhm. Då har ni, för det mesta är det ju då ätliga växter, eller delar av växter som är ätliga. Har ni några andra syften på det perenna området där?

O – Öh. Ja de vi har är ju framförallt då som du sa ätliga, ätliga växter också en del medicinalväxter. Och vi tar också, om man säger som en bieffekt är ju också att vi får mycket, mycket ved och mycket organiskt material för att bygga upp jorden.

I – Ja.

O - Som till exempel flisar och gör hygelbäddar, kolar, så det blir ju det att när man jobbar med skogsbryn så är ju jobbet det att hålla tillbaka successionen. Så hela tiden så tar vi bort, plockar bort mycket av alarna när de blir stora, då odlar vi svamp i dom till exempel.

I – Mhm.

O - Så ehm. Det organiska materialet är ju en jätteresurs att ta tillvara all den ved på för då, framförallt ved men det kan också vara, vad ska man säga, inget grovt konstruktionsvirke. Lite för att göra ah, stolpar och ah lite sånna grejer som vi plockar ut, störar och sånna saker liksom, så använda vedartat material för den sakens skull.

I – Häftigt.

O – och sen också mycket att skapa en miljö, det finns ju forskning på det där med, vilken typ av miljöer som vi finns i, vår skogsträdgård fyller ju funktion också att vara en social plats, en pedagogisk plats, men också en social plats att vara på, att mötas och ehm, vara på en trevlig plats helt enkelt.

I – Aa.

O – Satt. Och det är många som uppskattar den, sen är det en del som inte, eller som känner det här, det här förstår jag inte, det blir en komplex miljö liksom men vi strävar efter att skapa en lugn och behaglig miljö. En inspirerande miljö att vara i, och det ska man verkligen inte underskatta, för oss har det varit en viktig del att många har liksom kunnat, ah men vad ska man säga att prata..[Intervjuaren avbryter]

I – Och att det är en slags öppen miljö ändå för att vara social på.

O – Vad sa du?

I - Att det är en slags öppen miljö för sociala sammanhang och så.

O – Ja, exakt exakt. Så det kommer mycket förskolor och folk, familjer, ja mycket sådär en plats att vara på sådär. Visa på ett sätt att samspela med naturen och bjuder in människor att vara med, så att det är också en viktig funktion för oss.

I – Mm.

O – Och ja, vad heter det, ja men det var väl dom sakerna.

I - Ja. Har ni några djur på ***?

O – Nä, Nä. Vi har inte det. Och det är lite mer praktiska skäl, det skulle, jag tycker det är jätteintressant att kunna utveckla. Men vi har inte det eh, och det beror dels på att vi, eftersom vi har det som vår arbetsplats

I – Mm.

O – Och inte är där alla dagar i veckan, så har det inte funnits den möjligheten, det är ingen som är där alla dagar i veckan och dels så finns det lite riktlinjer utifrån som styr oss som mer har att göra med. För vi, vi hyr, vi lånar marken, eller vi har tillgång till marken från en stiftelse, men dom har lite riktlinjer kring djur som begränsar den möjligheten då.

I – Okej.

O – Det är nog inte det viktigaste, man kan man säga att det främst för att vi inte är där alla dagar och kan ta hand om det, men det är ju jättespännande att integrera olika, på olika sätt. Jag menar det kunde va i princip nu [hörs inte vad intervjuobjektet säger], men i princip är det ju jättespännande att kunna kombinera till exempel gäss och träd till exempel. Att integrera, jag tror att det egentligen det är en brist vi har att vi inte integrerat djur. Så gäss skulle va jättebra, ankor skulle vara relevant

I – Aha. Hur kommer det sig att du tänker på gäss och ankor?

O – Vad sa du?

I – Hur kommer det sig att du tänker på gäss och ankor?

O – Öhm. Ja, var kommer det sig. Nä men jag tänker gäss är väldigt bra betesdjur som är inte så, äter sönder träd som får till exempel, jag tror också får kan funka i lite mer storskaliga system, kan vara jättebra. Och det finns ju även gamla exempel på att integrera, alltså om vi nu tänker mer fruktodlingar, att integrera kor delvis till exempel men får skulle kunna va, men gäss tycker jag är bra för att dom kan gå och

äta rester, dom betar, dom får liksom en stor del av sitt foder bara genom att hålla nere gräset och det är ju annars ett jobb när vi odlar frukt och bär att hålla. Då måste vi ju klippa gräset, slå gräset eller på något sätt hålla tillbaka successionen. Och då tänker jag att gäss är väldigt bra, dom är väldigt självgående.

I – Mm.

O – Och eh, ankor kan också vara en fördel, framförallt då ur snigelperspektiv, att dom kan käka mycket skadedjur, går och käkar sniglar, annat och även mycket fröer till exempel.

I – Intressant att vi kommer in på sniglar, jag tänker fråga också, har ni några huvud skadedjursbovar eller problem eller vad man ska säga?

O - Mm. Det har vi. Vi har, vad heter det, när det var nyetablerat så hade vi en del sork och kanin, eller rådjur skulle jag säga, rådjur och kanin i början mycket.

I – Mm.

O – Så eh. Framförallt kaniner då som är svårare att stängsla ut.

I – Jusste

O – Rådjuren det finns, det sattes upp ett rådjursnät ganska direkt eftersom rådjur älskar att käka upp alla.

I – Alla knoppar.

O – Alla fruktträd, ja. Så rådjur var ett problem, men dom var ganska lätta att bli av med. Kaniner var lite svårare. Dom hade lite lättare att ta sig in under ett ganska billigt staket.

I – Jusste.

O – Ehm. Men nu på senare så är det ju framförallt sork som är problem.

I – Mm.

O – Så dom äter ju även rötter på ganska stora träd, så ibland så kan det vara ett träd som är liksom 5, 10 år gammalt som bara lägger sig för att dom har käkat rötterna.

I – Ah.

O – Så Sork är ju verkligen ett stort problem där och vi har jobbat lite med sorkfällor och annat ehm. Men det vi gör, det krävs ju ganska starka fällor och då vill man ju inte att några barn ska komma där.

I – Nä jusste.

O – Så för oss har det inte funnits något smidigt sätt att hantera sorkfällor. Dom är ju ganska...

I – Dom är ju ganska brutala dom där, har jag hört också.

O – Vad sa du?

I – Sorkfällor kan ju vara ganska brutala också så att det...

O – Ja precis de blir lite jobbigt att hantera liksom.

I – Aa.

O – Så det har väl varit det att ingen har tagit på sig den uppgiften, det vi gör däremot är att använda sorknät när vi planterar nya träd så använder vi nät då helt enkelt.

I – Aha.

O – Alltså antingen putsnät som vi gör en korg av, eh eller bara en stor kruka som vi planterar ner det i, eller kycklingnät som vi liksom gräver en grop och lägger kycklingnät i och sen plantera, så det är väl liksom våra huvudsakliga sorkstrategier nu.

I – Aha, intressant. Häftigt.

O – Aa. Och sen har vi faktiskt haft en del problem, nu har det ju varit ett kraftigt år i och med att det var en sån mild vinter, men vi har haft lite problem med sniglar. Inte mycket, men det lilla problemet vi har med sniglar är ju med vissa perenner då när dom nyetableras. Till exempel funkia som vi gillar och vill ha mycket av har varit lite svår att etablera. Lite andra växter som, särskilt när dom då är små, små spröda och liksom i plant. Inte när dom väl är etablerade då har vi inga problem med det men däremot när dom är plantor så kan det vara lite problem.

I – I början när dom är lite, jusste.

O – Ehm. Och de kan vi säga också från skogsträdgården så blir det ju ett problem för dom annuella odlingarna eftersom sniglarna, så det, vi har väldigt, väldigt mycket sniglar i skogsträdgården när det är ett blött år. Ehm, men däremot blir det

ju mest ett problem att dom kan föröka upp sig väldigt mycket och leta sig in i dom annuella odlingarna också, så det är väl de stora.

I – Jusste, ah jag kan tänka mig att skogsträdgården är lite mer motståndskraftig ändå än dom annuella.

O – Ja, absolut men med dom flesta grödorna är det inget problem med.

I – Mm, ja men okej. Öhm Då har jag bara någon liten fråga kvar. Och det ena är väl då under tema framtiden, om ni har några utvecklingsplaner eller något som borde ändras på eller som ni vet att det här borde vi göra?

O – Mm, ja. Det är det absolut. Det vi går vidare med är ju att titta på vad är det mest produktiva för oss, vilka bär är dom mest produktiva och vilka perenner är dom mest produktiva. Så vi samarbetar, vi har nu varit med i en ansökan om att va med i en forskning där vi tittar på att odling av perenna grönsaker och dom som är då vi samarbetar med folk som jobbar med CSA odlingar och tittar på vad är dom mest lätthanterliga, användbara perenna grönsakerna. Så att nu jobbar vi vidare med att odla det som är mest användbart och se, hur kan vi, hur får vi in det här i vår kost på ett bra sätt liksom.

I – Ja.

O – Testa och också, så det är väldigt enat att vi nu satsar på det som är riktigt, som vi bedömer är, nu är vi inte så mycket i den här test..

I – Det där tror jag är en jättebra idé faktiskt.

O – Aa, det känns som om vi, och det ska jag säga att vi samarbetar ju mycket med folk som är mer i det här testa nya grejer fasen, men det är liksom inte det vi gör nu utan nu satsar vi mycket på produktion, och så satsar vi lite på större skala. Enklare, mycket med förenklade system skulle jag säga. Öhm Har blivit mer intressant för oss. Och det har ju att göra med att nu vill vi ju laga mat till, eller förse kanske 100 personer ett par dagar i veckan med mat så då behöver vi ha lite större skala helt enkelt. Innan har vi varit mer inriktade på självhushållet men nu vill vi liksom ha stora ytor av en bredd. Och när jag säger stora då är dom ju inte jättestora, då är det ju fortfarande på liksom 10 kvadratmeter med en sak liksom.

I – Jusste.

O - Så att såhär det är ju inte stora, men innan har vi jobbat med väldigt komplexa system, väldigt många olika växter tillsammans och sådär. Så nu kanske vi har en...

I – Aa, jusste. Jobbat med med integration eller om man ska säga, relationen mellan växter. Så nu kanske det är mer förenklat och samtidigt.

O – Precis, exakt och förenkling. Och det är ju fortfarande får vi in väldigt mycket av dom här ekosystemfunktionerna för vi har ju fortfarande träd och buskar och så 1 perenn eller 2 perenner istället för 10 olika liksom. Så att det blir verkligen en förenkling och vi kör också bara perenner i vanliga grönsaksbäddar och se, hur kan vi få in mer perenna grönsaker över huvudtaget.

I – Jusste.

O – Och även då bär, hur kan vi få in, ja men här behöver vi insynsskydd, eller vindskydd, eller skapa rumslighet eller skapa häckar. Så att se hur kan vi hela tiden jobba med skogsträdgården som en modell och tillämpa det i liksom olika, olika sammanhang liksom.

I – Mm.

O – Intensiva odlingar med också till exempel ut på åkrar att vi jobbar, tittar på, kan vi skapa agroforestry system och sådär. Så att det ja.

I – Åh, vad häftigt. Ah men vad roligt att du säger det för jag gjorde min praktik nu i somras på ett ställe i Ångermanland, ett CSA jordbruk och det var precis det dom efterfrågade. Någon som, det var egentligen, då tänkte dom att. Dom tyckte det var konstigt att staten inte hade några forskningsstationer som kunde liksom, ah men se vad som funkade hos dom. Och sen komma ut med information så att dom som odlar skulle slippa gå igenom den fasen av att testa vad funkar, vad funkar inte för det finns inte i deras budget liksom.

O – Jusste, exakt. Nä exakt. Alltså tänkte du just dom på agroforestry eller tänker du frukt och bär?

I – Då tänker jag nog, eller hur menar du?

O – Nä jag tänkte vad det var dom efterfrågade mer kunskap om?

I – Dom efterfrågade mer kunskap om vad. Alltså det dom ville ha är ju någon slags lokal forskningsstation som tittade på, den här sorten funkar på, i det här klimatet elelr den här jordmånen.

O – Ja jusste, jusste.

I - Om du gör såhär så kommer det bli bäst, att det finns information att tillgå om vad som funkar mer lokalt då.

O - Exakt. Ah det är ju jätteintressant och jag bara funderar nu medans vi pratar, det verkar verkligen så att den typen av forskning inte prioriteras, för att jag bara funderar på, det finns ju två ställen. Det finns ju Balsgård och sen vet jag att det finns ett ställe i Norrland som har varit en sån forskningsstation eller vad man kallar det, men nu lägger ju till exempel Balsgård ner sin verksamhet och jag vet att han den här killen som vi pratade om innan, Kimmo Rumpunen, har ju liksom successivt fått avveckla sin forskning och hitta forskning, pengar från annat håll. Och han har ju gjort otroligt mycket, han är ju den i Sverige som tror jag, vad jag vet, som har gjort mest för att se, hur kan vi få en utökad ekologisk, inhemsk produktion av frukt och bär. Och det är ändå helt otroligt att så många människor forskar på tomater eller på potatis eller vete, men han är en person och han har svårt att få stöd liksom för det.

I - Ah det är jättetråkigt.

O – Ah det är jättemärkligt, men som sagt så bör det ha funnits en plats längre, alltså Balsgård i söder och så en plats längre norr som jag inte kommer ihåg vad den heter nu.

I – Mm, okej.

I – Ja men det är helt otroligt, efter, liksom otroligt bortprioriterat.

O – Ja. Jag tror också att överlag, nu börjar väl skogsträdgårdar komma in lite i synfältet hos gemene man i Sverige, men det är ju fortfarande ganska dunkelt område för Sverige liksom.

I – Ah, verkligen. Ja, verkligen och det är ju otroligt mycket, det är säkert mycket, det är mycket vad ska man säga folk får mer kunskap. Och där ska man ju säga att vi har ju sysslat mycket med skogsträdgård och jobbar också nu lite bredare inom hela fältet Agroforestry fält och se, kan vi utveckla extensiva system också. För skogsträdgårdar är ofta anpassade till, inte alltid, men ganska ofta till väldigt liten skala liksom.

O – Mm.

I - Om man nu, jag vet inte om du har tittat på Agroforestry man pratar om lite olika typer av Agroforestry system.

O – Ja jag har tittat lite på Research Trusts hemsida om Agroforestry, Martin Crafoords stiftelse.

I – Jusste. Precis, precis för det finns så många olika. Och så har vi tänkt mycket att, att skogsträdgårdar är ju verkligen där samarbetar med ekosystem och komplexa

miljöer, så jag skulle nog säga att skogsträdgårdar är en så otroligt viktig miljö också för människor att förstå, varför är pollinatörer viktigt, varför är blommande, blommande under lång tid av säsongen. Alltså man får en direkt erfarenhet av hur ekosystem funkar liksom.

I – Ja.

O – Och det har stor betydelse när beslut ska fattas, så eh ah det kan man verkligen att, men jag tror det kanske kommer lite mer nu. Nu hålls ju, Agroforestry - konferensen hålls ju nästa år på...

I – Jag skulle tips dig om den om du inte hade koll på det redan, jag hittade den också härom dagen.

O – Ja, vad kul! Var du med på den, du var inte med på den föregående, har ju varit på Alnarp en gång innan.

I – Nä, jag funderar på att vara med det här året men, ja.

O – Men det är ju jättehäftigt, att agroforestry, svenska agroforestry föreningen har vuxit ut skogsträdgårdsodlare liksom, som har vart entusiaster och forskare då som Johanna Björklund som har varit aktiv i det här.

I - Jusste.

O – Som har velat titta på det och lyfta det till jordbruksnivå.

I – Jag har faktiskt varit i kontakt med henne också nu.

O – Ja va kul, hon har ju både kontakten med de här småskaliga odlarna. Och det otroligt häftigt med Agroforestry sverige och dom brukar ju ha en studieresa en gång om året. Och att där möts verkligen folk som sysslar med skogsträdgårdar i sin trädgård och har det här liksom har det här tankesättet att ha naturen som modell.

O – Jusste.

I – Och sen är det Jordbrukare i lite större skala, företagare och forskare, och att det verkligen möts där det är ju annars som jag har upplevt det länge att det är lite två separata sfärer liksom. Som på *** då då att vi har jobbat mycket med självhushållning och organisk biologisk odling och permakultur, det har inte varit vattentäta skott liksom för att inte primärt kommersiell odling. Men jag tycker nog att dom områdena börjar växa in i varandra mer.

O – Vad kul.

I – Aa, så att det, det är jättehäftigt.

O – Men den konferensen, när du sa det så tänkte jag på den som skulle ske via Agroforesrty Research Trust. Men du tänker på den Svenska?

I – Aah jusste, precis. Ja precis jag tänkte på den svenska. För det finns, jag kommer inte ihåg, jag tror den är vartannat år.

O – Okej.

I – Ehm, och den har hållits på olika ställen i Stjärnsund och på Alnarp och i Göteborg, Göteborgsstad arrangerade den ett år.

O – Jaha okej.

I – Så att det har varit jättespännande, det är ju en tvinande förening, det är en väldigt lite förening som heter Agroforestry Sverige då, där folk är väldigt, det är folk som är väldigt upptagna som forskar och odlar och sådär.

O – Ja men då ska jag kontakta dom och kolla med dom om et är i år och när i så fall.

I – Ja, precis. Ja men jag har hör mig att den ska vara 2021, den brukar vara på hösten om jag minns rätt så att den ska vara på Alnarp nu på höst så att det är ju jättespännande.

O – Aha.

I – Och ehm. Nä men det är ju jättespännande med den här konferensen på eh, ska du delta på den eller?

O – Alltså jag funderar på det, det fanns en studentrabatt. Det är ju bara det att jag är ju verkligen mellan två sfärer nu med jobb och utbildning så jag har ingen aning om vart jag kommer att vara i maj 2021.

I – Nä, jusste precis.

O – Men det hade varit jättekul att få höra vad folk har att säga. Philip skulle ju vara där bland annat då.

I – Ja, för nu uppfattade jag att den kommer vara på distans, så att eh.

O – Ja jag har sett det också.

I – Det blir ju aldrig riktigt samma möte, men det är å andra sidan fler som kan delta, det är ju häftigt, men det blir ju ah. Nä jag har aldrig varit där i Martin Crawfoords, sett hans trädgård så jag hade sett fram emot att åka dit.

O – Ah.

I – Det är väl klokt nu att det blir på distans, man kan ha lite mer utbyte såhär. Ah men det är jättehäftigt.

O – Jo det tror jag. Å andra sidan så är det ju fler som kan delta också.

I – Mm, precis precis, ja men det är ju jättespännande.

O – Men då har jag bara en sammanfattande fråga kvar.

I – Mm.

O – Och eh, klockan tickar på här så. Men vad är enligt dig dom viktigaste faktorerna för att odla upp ett perennt hållbart system? Eller etablera ett hållbart odlingsystem ska jag säga.

I – Eh, ja. Vad är dom viktigaste faktorerna, jag skulle säga att göra en gedigen design för. Alltså och där är ju permakultur ett bra verktyg att verkligen kartlägga, vad är behoven, vad är förutsättningarna och vad är syfte och mål? Eh. Och göra en rejäl analys av kretslopp och hur saker kan integreras så att en gedigen genomtänkt design skulle jag säga. Och ah, kunskap, bra växtmaterial, långsiktig planering, att ta tillvara dom resurserna som finns på plats.

O – Mm. Okej

I – Skulle jag nog säga. Det är en stor fråga.

O – Aa det är en stor fråga, det var bra svarat.

I – Aa.

O – Då, då har inte jag några fler frågor, då skulle jag vilja. Har du några frågor eller kommentarer som du vill ta upp?

I – Eh. Nä. Jo, jag måste säga, om jag bara får säga en sak som jag inte nämnde. Vid etablering jag pratade ju mycket om dom här lundarna, men jag skulle säga, någonting som jag tycker som jag verkligen tror på är dom här att etablera skogsträdgård in i dom befintlig vegetation. I slyområden där det finns träd, jag tycker det är jätteviktigt och det finns en man som heter Viktor Säfve som är skogsekolog som har forskat mycket på skogsekologi och hur mykhorrizan ..

O – Åfallet där?

I – Vad sker när man börjar från scratch för att oftare tänker vi att ah men det är lätt att börja från 0 liksom men att det är så mycket fördelar att börja där det finns ett ekosystem redan. Och antingen samverka med eller ta bort alltså successivt där man ska avverka de som växer eller så. Men det tänker jag för det blir ju en väldig kontinuitet i ekosystem då framförallt i form av svampliv så det tycker jag är bra sak att ha med sig ett alternativ.

O – Istället för att starta från noll liksom då, mm.

I – Men annars nä, det va ju roligt att prata och de ska bli jättespännande att läsa och jättekul att det sprids skogsträdgårdsidéer på Alnarp

O – Verkligen, tack så jättemycket för att du ville vara med.

I – Lycka till med skrivandet nu så kanske vi ses på Agroforestrykonferensen.

O – Men vill du att jag ska skicka uppsatsen till dig sen när den är färdig också?

I – Mm. Det får du jättegärna göra

O – Då ska jag göra det. Men du, då får du ha det så bra och tack än en gång! Det var jättekul att prata.

I – Ja, tusen tack, ha det bra, hej hej.

O – Hejdå.

Bilaga 3

Intervju 2

O = Intervjuobjekt

I = Intervjuare

*** = Anonymiserat innehåll

Härdighetszon: 5

Odlingssystemtyper: Skogsträdgård, annuell odling och växthus

O – Ah hallå det är ***.

I – Hejsan det här Jesper från Alnarp.

O – Tjena

I – Är du redo för en intervju?

O – Jajamän, jag ska bara slå på mitt headset.

I – Ah vad bra.

O – Sådär.

I – Ah. Sådär tänker jag då. Att jag berättar lite vad det hela innebär liksom, innan vi går in på själva intervjun.

O – Aa visst.

I – Till att börja med så, jag har dig på högtalare, men det är bara jag här i rummet, så det är för att jag tänkte spela in samtalet för att sen kunna skriva ner det vi har sagt.

O – Javisst.

I – Går det bra för dig?

O – Det går bra det.

I – Ja vad bra, Ehm. Och så ska jag säga också att det är ju underlag för mitt exjobb, för min kandidat då da.

O – Ja

I – Ehm. Som har frågeställningen vad är dom viktigaste faktorerna för att lyckas etablera ett hållbart odlingsystem.

O – Okej.

I – Intervjun kommer att ta typ en timme och öh, ah jag håller koll på tiden och ska försöka minska om det går.

O – Okej.

I – Och det är såklart frivilligt att delta och om du känner att du inte vill vara med någonstans så sätter vi stopp.

O – Okej.

I – Om det är någon fråga som du inte vill svara på så hoppar vi också över den. Och om du vill vara anonym så kan du också få vara det. Det är upp till dig.

O – Mm.

I – Öhm, dåså. Vem, vem är du, får jag väl börja med att fråga?

O – Ja, ***, *** är gammal, född *** men uppvuxen i klippiga bergen i *** i USA under 12 år av min barndom.

I – Mhm.

O – Sen flyttade jag tillbaka till *** med min familj när jag var 17.

I – Okej.

O – Så. Sen dess har jag bott i området av och till.

I – Mm.

O – Och dom senaste 6 åren har jag varit i *** och varit med och etablerat ***, en framgångsrik förening som jobbar med lärande och utvecklande.

I – Härligt, jusste. Och det är alltså fler olika grejer som håller på inom samma byggd, *** då, så det är inte bara en sak som jag förstått det?

O - Det är mycket som händer och ja. Det blir så när folk börjar skriva böcker och knoppa av så händer det ju att det sprider sig så att säga och nu har vi flyttat 20 minuter därifrån till en gård på 13 hektar och vart här sen april.

I – Okej, det måste ju kännas ganska bra att få starta eget på något sätt.

O – Ja det har ju vart drömmen länge och vi har letat mark i 3 år.

I – Mm.

O – Innan vi hittade det här tillslut, det är jättekul.

I – Okej. Ah. Öh och vika delar av *** är det som du har varit mest delaktig i under din tid där?

O – Öhm. Ja, grundare av föreningen och deltagare i, dom första två åren hade vi ett projekt som var finansierat av Leader Plus för lantbruks utveckling.

I – Okej.

O – Öh, så där var jag var med och öhm, va där för en massa kurser, festivaler och konferenser. Jag har också varit den som dokumenterar mycket med kameran och gör vackra bilder och filmer och hemsidor som gynnar föreningen.

I – Ja. Jusste, jag har sett att det finns en sån där högtalare i en stam också som heter nån ***, är det du som har.

O – Ja, ja det är en av mina hobbyprojekt som, ah ibland sälja någon till kompisar mest.

I – Ah, vad roligt, dom är, såg riktigt härliga ut.

O – Ah det är roligt, jag är mångsysslare och håller på med allt möjligt. Både, både med liksom jordnära saker och även teknologiska grejer.

I – Vad kul. Det är ju alltid roligt att lära sig nya saker och jag kan tänka mig att det är där någonstans lusten ligger i?

O – Ja alltså ofta är det ju att jag har en idé om någonting som jag tycker skulle var kul helt enkelt. Eller kännas bra, till exempel att vara självförsörjande på mat så mycket det går, det är någonting som känns som att bara, det hade vart en bra grej.

I – Ja exakt.

O – Och så lär man sig.

I – ja. Vad coolt alltså, ja, det låter riktigt häftigt. Det är inspirerande att höra också att det bara, ah, bara att börja egentligen.

O – Ah, det kanske är en av mina utmärkande egenskaper som människa att jag bara gör saker.

I – Mm.

O – Öh, jag låter mig inte hindras så mycket utan jag bara kör!

I – Ah vad härligt. Men öh, jag tänkte ändå att vi skulle prata om en plats som du känner till som har med permakultur att göra.

O - Japp

I - Så antingen din trädgård eller om vi tar någon annan plats på *** som du kan.

O – Ja, Om du vill begränsa det till en plats så är det roligare att prata om där vi är idag tycker jag.

I – Ja, ja vi behöver inte begränsa det till en plats heller. Det är mest för att få någonslags, eftersom, jag tänkte att vi skulle prata lite om vad det är för väderförhållanden, odlingszon och topografi och sådär så, så kan det bli sammanhängande om det är en plats liksom.

O – Aa.

I – Som du har tänkt på och har koll på och sådär.

O – Aa. Aa visst, nä men det.

I – Men då tar vi din plats! Hur ser det ut där, är det kuperat och, eller?

O – Det är en ganska speciell plats på många sätt, vi är längst ner i en dal.

I – Mm.

O – Öh, så vi är omringade av skog eller det som var skog, det är mest kalhygge nu för tiden.

I – Jusste.

O – Öhm. Sen är det en väg som gränsar till nästan hela fastigheten som är en kilometer lång.

I – Mhm.

O – Så bredvid den vägen så har vi skog och åkermark.

I – Okej

O – Som sträcker sig några hundra meter brett och en kilometer långt.

I – Aa

O – Och där har vi nu utekök, grillplats, Tipi-tält, en öh, lada som börjar växa fram.

I – Mm.

O – Vi har en bäverdamm som är lite kul att den finns.

I – Wow. Häftigt.

O – Öhm, den är lite utmärkande för den här, för att vi ens valde att skaffa den här platsen.

I – Okej.

O – Dom har gjort så att vi har nästan en sjö nu.

I – Ja jusste!

O – Och vatten är ju 70 procent av allting så, nu har vi en väldigt stor resurs här ser jag det som.

I – Aa, wow.

O – Samtidigt som det är kul att ha bävergrannar.

I – Ja, exakt. Det är kul att kunna titta lite såhär vad dom håller på med och att dom kanske vänjer sig lite vid att ni är där också och så.

O – Ja precis.

I – Aa häftigt. Men är väderförhållandena, kan vara någon grad kallare än på andra ställen om du säger att det är som en dal tänker jag?

O – Ja, det stämmer faktiskt, det är både rätt skuggigt eftersom träden kommer upp högre än vad vi är, och sen är det längst ner i en dal så det är lite, kan vara kyligt, jag skulle kalla det här för zon 5.

I – Okej, zon 5. Vad är det för typ av jordmån ni har runt?

O – Öh, där vi har trädgården, som är 600 meter från vårt tiny house där vi bor, öh, så är det svart sandjord.

I – Okej.

O – Vilket är spännande för i *** hade vi bara tung lerjord att jobba med.

I – Ja, det här är lite annorlunda.

O – Ja, men det, det är ju inte det egentligen när man håller på såhär. Man bara tillför organiskt material och så blir jorden bättre och bättre.

I – Jusste.

O – Oavsett vad man har för jord.

I – Ah, jusste. Har ni någonstans ni kan få organiskt material ifrån?

O – Vi har gräs som växer och en batteridrivna gräsklippare som vi laddar på solpaneler, så det.

I - Aah, så det är bara att börja ladda och sen köra och slänga på gräs liksom?

O – Ja. Så gräs är ju fantastiskt både täckmaterial och gödsel, sen har vi löv som faller från träden, vi har halm från en bonde längre ner som har lite ruttna balar.

I – Jusste,

O – Öh, Ibland hämtar vi kogödsel från en närliggande bondgård. Öh vi tar ju liksom allt vi kan komma åt här i området.

I – Mm, men då är det inte...

O – Och träflis gör vi mycket själva också.

I – Vad sa du att ni?

O – Vi flisar upp grenar.

I – Ah. Okej ni har en flis också det är ju superbra. Men då är det inte som att ni gör en kompost innan utan allting åker direkt på bäddarna?

O – Öhm, vi har inte riktigt. Alltså den enda kompostsystemet vi, eller vi har två kompostsystem det är ju dels för humanure, alltså våran egen avföring och sen är det hönsen som får processa vår kompost.

I – Har ni höns också?

O – Ah, vi har 40 höns. Nu hör jag dig inte alls tror jag?

I – Hallå?

O – Nu hör jag dig. Ja.

I – Ojdå ja, men jag hörde dig, ni har 40 höns alltså? Wow.

O – Ja, och eh.

I – Nu hör jag dom i bakgrunden också, vad roligt!

O – Ah, nu har dom precis fått tillgång till växthuset, det är för mörkt nu, ingenting växer i växthuset.

I – Ah, ni har ett växthus också?

O – Ja ett litet än så länge. Så springer dom in där och...

I – Kan du uppskatta ungefär hur stort det är och sådär?

O – Vad sa du?

I – Kan du uppskatta ungefär hur stort växthuset är?

O – Öhm, det är öh, det är nog bara 10 kvadrat.

I – Okej, är det angränsade till någon annan del, ert tiny house eller sådär?

O – Inte ännu, det ligger på att göra listan.

I – Okej, ah okej.

O – Men det här har vi så länge.

I – Ah okej, jag förstår.

O – Mm.

I – Okej, då har vi ju pratat lite om platsen, är det något annat som du vill nämna där, som du känner är viktigt liksom?

O – Öhm. Vi har valt att vara off grid.

I – Mm.

O – Vilket egentligen inte var vårt första val men det blev så när vi insåg hur stor kostnad det är att få vattenfall att trycka på en knapp hehe.

I – Ah jusste.

O – Så, då var det roligare att sätta mindre pengar på en egen lösning.

I – Ah.

O – Även om det är lite huvudvärk ibland. Man måste stödladda batterierna när solen inte är framme och såna där grejer.

I – Ja, och hur gör ni då?

O – Då, ah än så länge så är det bara ett elverk och batteriladdare, det är inte jätteroligt, men rent ekonomiskt så går vi ju fortfarande med vinst så att säga.

I – Ja jusste.

O – Sen, ja, det finns många sätt att se det på. Vi kan nog få till det i framtiden med någon vindsnurra eller någonting också.

I – Aa. Men det fungerar i nu situationen så att säga?

O – Oja, vi kommer att klara vintern helt klart. Och sen på sommaren har vi ju alldeles för mycket el. Det går inte ens att göra av med det.

I – Nä jusste. Jusste.

O – Sen har vi kaniner, ehm, byggt en jordkällare, vi har bastu på hjul, vi har två stycken tiny house som vi hyr ut, vi har ett volontärloft också ovanpå en verkstad som vi byggde förra vintern. Så vi börjar få upp lite infrastruktur här.

I - Det låter som en riktig rikedom de där.

O - Ja, hehe.

I – Okej, vad var det jag tänkte på mer... Det var någonting jag hade på tungan, ah det kanske kommer tillbaka. Om vi går över till ett annat tema, anskaffande av kunskap, hur har du lärt dig om det här?

O – Som sagt det första för mig, jag fungerar på inspiration och liksom följa, följa min vilja.

I – Mm.

O – Det är första förutsättningen för att kunna ta till sig kunskap tycker jag, och sen har vi bara kört. Learning by doing kan man ju kalla det.

I – Mm.

O – Sen, vi har, det här EU projektet, så har vi haft pengar till att bjuda in experter på en massa olika områden.

I – Mhm

O – Som har kommit och hållit workshops, då har vi även kunnat ta betalt av deltagare för att gå på workshops, så har vi kunnat bygga upp en liten ekonomi i det. Och efter några år så kanske man börjar känna att man kan lite själv och då kan man själv vara lärare på workshops i framtiden.

I – Jaa.

O – Mm, det bästa sättet att lära sig någonting, det är att försöka lära ut det.

I - Aah, det har jag också erfarit, det är helt sant.

O – Ah, och det är faktiskt sant.

I – Men då är det genom föreningen som ni har i ***, som ni har gjort det här?

O – Nu fungerar föreningen, efter projektet fungerar föreningen mest som plattform för medlemmarnas företag att visa upp sina tjänster.

I – Okej, och var det ett projekt som var, vilka stödde det? Är det som ni har fått pengar från en myndighet eller?

O – Aa Leader Plus heter det. Ett landsbyggsprojekt för lantbruksutveckling. Det finns fortfarande, dom har kört ett antal program, nu heter det Leader Pluss 4 eller någonting.

I – Okej, hur många var ni som startade med det?

O – Vi var 4 från början och växte fort till runt 40 medlemmar.

I – Wow, vad kul.

O – Öh, och nu är dom flesta medlemmarna, dom har någon egen grej på gång, dom har skaffat en eller två barn. Så en del har gård, en del har villa, en del har lägenhet, men alla bor liksom inom en 20 kilometers radie kan man säga.

I – Ah, jusste. Så det är nästan som att ni har skapat ett eget litet samhälle från den här, det här projektet.

O – Aa, det har lockat yngre människor till landsbygden som har etablerat sig liksom på riktigt.

I - Woaw.

O – Och det, det ses ju som en stor framgång, ur många mätbarheter.

I – Häftigt, aah. Odlingszon 5 är ju inte att leka med heller om man tänker att planera upp en mångfald tänker jag?

O – Näe, man har ju inte riktigt vetat hur det kommer att bli, och vi vet fortfarande inte, det är så långa processer vi håller på med. Ett valnötsträd kan ju ta några decennium innan det ger avkastning.

I – Ja.

O – Men vi har ju än så länge lyckats hålla dom levande.

I – Ja.

O – Så vi har fått smaka minikiwis, persikor, plommon, vad är det mer, ah vindruvor har vi i mängder. Såna saker som folk kanske inte tänker på i första hand.

I – Nä. Verkligen inte

O – I den här. Men det är på gränsen va, för att det är inte varje år man får skörd. I år till exempel så frös blommorna på många träd så att det blev ingen frukt.

I – Ah men så var det till och med nere i skåne, så det var flera av päronträden som bara dog, karten blev helt frusna.

O – Ah, men där är det ju en fördel med att man håller på med mångfald, en divers utbud av olika växter och även mikroklimat som även blir mer och mer mikroklimat över tid.

I – Ah visst, men hur gör ni med kiwiträd och vindruvor för att få det att funka någorlunda?

O – Man hittar, dom som är extra känsliga, dom får gärna vara mot någon slags vägg så att säga. Och gärna nära någon liten kropp med vatten, någon liten damm eller en regntunna eller någonting.

I – Ah för någon slags vattenspegel?

O – Vattenspegel och även termisk massa som balanserar temperaturen över ett dygn.

I – Ah jusste. Det är ju jättehäftigt.

O – Och det, det har funkade jättebra.

I – Har ni då, om man tänker utifrån skogen och dalen och läget, har ni mycket öh, soltimmar så att säga?

O – Ah, där vi har trädgården så är det ju full sol hela dagen.

I – Ja.

O – Öh, under växtsäsongen i alla fall. Sen när solen har en lägre bana så kanske det är lite med skugga.

I – Ja jusste.

O – Men på sommaren är det ju hur mycket som helst.

I – Ja wow.

O – Det är också en fördel med att vara längre norrut, man får uppemot 20 soltimmar på sommarens hög och dom kan man omvandla till biomassa och frukter och bär.

I – Ja, aa. Ja det är ju häftigt asså. Man får tänka om lite ju längre upp man kommer i landet, att det blir ju mycket mer intensivt på sommaren och desto mindre på vintern. Så man får liksom hitta några lösningar på det.

O – Mm, japp. Man får köra, hehe, hårt medans det går och sedan stoppa ner allt i jordkällaren och ta det lite lugnare på vintern.

I – Och jordkällare är inte heller något som är självklart, har jag förstått att bygga själv men det har ni lyckats göra?

O – Ja, hehe, vi har gjort ett helvetesprojekt faktiskt och stå och gräva för hand i en sten - och grushög men eh, vi lyckades få till det med hjälp av några fantastiska volontärer som var här under hela sommaren.

I – Okej, har ni satt upp som stenväggar och stentak eller hur ser det ut?

O – Vi hade öh, Det är en gammal banvall med gamla lämningar från en gruvverksamhet, så vi hittade en tjock betongvägg, som vi kunde ha som två av väggarna.

I – Okej, ja.

O – Sen grävde vi bara ut emot den väggen på ena sidan, så att vi kom ner till ungefär 2 meters ståhöjd.

I – Okej!

O - Ja. Och sen slängde vi på allt de där igen på en timmer, en timrad ram som vi byggde.

I – Jaha wow.

O – Vi har tjärat in den här timmerramen och lagt aluminiumtak på det, hehe.

I – Okej. Coolt!

O - Och det kommer ju aldrig att rosta eller någonting.

I – Nä jusste.

O – Det är återvunnet tak som jag bytte till mig genom att hjälpa några med en datorgrej.

I – Jaha, shit. Ja det låter ju superbra, genomtänkt lösning ändå.

O – Ja alltså, det, vi gör mycket i versioner har jag börjat. Jag tänker i versioner på mycket att man gör någonting enkelt och litet, följer liksom permakulturens metodik där och sen kan man utveckla det och göra det större och bättre i nästa version om det behövs, när man har lite mer kött på benen.

I – Jusste. Att man inte gör världens mest komplicerade lösning på en gång för att det.

O – Ja precis.

I – Det är mycket som kan gå fel och sådär.

O – Mycket som kan gå fel, det kan också kosta mycket pengar.

I – Ja.

O – Vi har blivit bra på att hitta mycket material billigt eller gratis och även tillverka, nu har jag ett eget sågverk, det är våran största investeringen i år.

I – Jaha.

O – Så vi sågar upp egna träd och dom träden som bävern väljer ut åt oss så att säga.

I - Ja jusste.

O – Och grannarna har träd som dom vill ha ner så det blir väldigt mycket byggmaterial.

I – Ja, ja men visst. Hur är det utformat då, är det som en, att man kan göra plankor direkt och reglar eller hur funkar det, ditt sågverk?

O – Ah, precis.

I – Coolt. Aha. Vilken resurs, men .

O – Ja.

I – Öhm, i planeringen och sådär då då, har du suttit länge och planerat på hur du vill ha det i din?

O – Jag skulle säga att vi har planerat genom att experimentera i 6 år.

I – Mm. Juste.

O – Öhm, Och kollat vissa år funkar det, vissa år funkar det och man. Att följa en plats under 2 års tid är en bra grej för att ha koll på allting som kan hända men.

I – Det är ju också en del av permakulturen, att börja med att observera en plats.

O – Ah, men det, det var mera, nu när man har permakulturkurser säger man inte att man måste göra det liksom.

I – Okej.

O – Man kan börja med saker i liksom små, version 1, och sen kan man utveckla det försiktigt medans man observerat liksom.

I – Ja, ja det blir ju svårt om man flyttar till ett ställe och inte har någonstans att bo och bara sitta och observera. Någonstans måste man ju ha tak över huvudet och mat.

O – Det har vi löst med våra tiny house byggen.

I - Jusste. Och det är saker som ni har byggt själva också?

O – Ah, byggde en massa hus på hjul i *** och sen körde vi bara hit dom när det var dags.

I – Aha. Ah okej, så det är i princip så du kan sätta det på ett släp och köra iväg det, eller det är på ett släp?

O – Det huset som vi bor i är ett hus på lastbil. Så vi har byggt en jättestor, ja träkoja så att säga på ett lastbilsflak. Och den kan man bara köra runt med om man skulle behöva det. Sen, har vi vårt första tiny house som vi bodde i tre år i ***, det är på bara ja vad kan det va, 8 kvadrat golvyta, på ett husvagnsunderrede och det har vi nu som airbnb här.

I – Jaha, jusste. Okej.

O – Öh, jag håller mycket kurser i bygge av tiny house.

I – Aha. Är det så, vad roligt! Det är ju superintressant, jag är på sista året nu på den här utbildningen och har inte riktigt någon aning om vad jag ska hitta på härnäst, men jag är väldigt intresserad av permakultur och att liksom, ja självhushållning liksom.

O – Aa.

I - Det är därför jag skriver det här arbetet också för att försöka lära mig lite mer om det. Men sen är det ju lite som du är inne på att bara börja göra någonstans.

O – Aa. Ofta kan man börja oavsett var man är. På något sätt.

I - Aa, precis, om inte annat så kan man ju börja tänka lite.

O - Aa. Och koppla, nätverka, hänga andra som gör det och besöka projekt och gå kurser och samla på sig lite kunskap.

I – Det är sant. Men, för de flesta såna här platser är ju mycket då, kan jag tänka mig, vad ska jag säga, som ni har volontärer ibland, att det kan vara en praktikplats om inte annat.

O – Ah, oja.

I – Att man kan komma och hjälpa till liksom och ja.

O – Aa, Absolut.

I – Men så det är ju alltid någonstans att börja också.

O – Jepp.

I – Men okej, tillbaka till eh, intervjun. I etableringen av er plats, kan du berätta om några konkreta exempel på hur ni kom fram till er design så att säga eller, hur platsen ser ut?

O – Mm. Det blir ganska enkelt egentligen när man utgår ifrån sina behov. Så man behöver vatten, man behöver energi, man behöver i vårt fall ganska mycket ved att elda. Så då måste man bygga, bygga, bygga. Bygga till exempel vedskjul, ha lite infrastruktur. Och öhm, det första vi byggde var verkstan, med liksom förrådutrymme så att vi hade någonting att flytta till.

I – Aa okej, ja.

O – Att utgå ifrån. Det var, det var hjärtat. Och sen byggde vi ute köket så vi hade en plats att vara, laga mat och även kunna hosta en massa events och kurser och sådär. Sen byggde vi två komposttoaletter och kompostbehållare till dom. Och ehm, trädgården händer ju parallellt med det, så vi började bygga jord och grönsaksbäddar och perenna odlingar och skogsträdgården också. Öhm, parallellt med allt det här så att vi börjar få upp en långsiktig matsäkerhet, som samtidigt främjar biologisk mångfald på den här platsen.

I – Jusste. Och hur är det utformat med dom annuella bitarna och skogsträdgården? Sitter dom ihop på något sätt?

O – Aa, jag ser det som att allting hänger ihop, vi har ju, om du är bekant med zoner i permakultur?

I – Ja.

O – Ja. Så har vi ju, just nu har vi ju två stycken zon 1, ett där vi bor och ett som är trädgården. Och på dom platserna är vi mycket och gör saker mycket. Och emellan dom platserna så händer det också väldigt mycket med plantering av träd och gallring av skog och så vidare.

I – Mhm.

O – Så att det bli, nu har vi börjat röra en yta på, eller ett område som är 600 meter långt kan man säga.

I – Okej.

O – Och hela den sträckan börjar ju bli mer och mer mot en matskog eller ett ätbart landskap.

I – Okej, wow.

O – Så vi glesar ur och tar fram allting som finns naturligt till att börja med, det finns jättemycket hassel och bärbuskar av olika sorter.

I – Ja.

O – Det finns lingon och blåbärssnår, naturliga svampar och sen ympar vi också in svamp på stockar och har lite överallt.

I – Jusste, okej. Och då flyttar ni på dom bärbuskarna och hasselträden och så där eller försöker ni att?

O – Nä vi bara låter dom få mer plats.

I – Mm. Okej

O – Samtidigt som vi bygger upp jorden däromkring så att den blir bördigare.

I – Ja okej, så det är kanske mer att ni stoppar in andra grejer emellan och hjälper dom att få högre tillväxt, ja.

O – Exakt. Mm.

I – Okej.

O – Det är mer logiskt på en sådan här plats där det redan finns mycket som vill komma.

I – Okej.

O – Och sen i trädgården, där är det mer som en åkermark och där kan man, där börjar man från scratch på en ren yta.

I – Mm.

O – Och nu har vi fått ett, det hära, att vi försöker skapa som ett stort rum runt trädgården som göra att det blir lite mer avskärmat från vägen, och vi får många lager med många olika höjder och nivåer på växtligheten.

I – Aa. Alltså runt om själva odlingsbäddarna. Okej, alright. Vad har ni använt då för växter och material?

O – Öh, vi jobbar ju väldigt mycket med den klassiska sterila vallörten, som en näringspump, rotbarriärzon, gröngödsel, pollinatorer gillar den växten också.

I – Mm.

O – Så den har vi som häckar runt intensivodlingen. Och sen runt det så har vi satt pilträd lite längre bort som kommer att växa upp och bilda det här rummet, det kan också bli en form av energiskog eller saker att väva korgar med och så vidare.

I – Juste.

O – Och sen på norrsidan av trädgården så att det inte skuggar ut odlingen så har vi väldigt mycket olika bärbuskar till en början.

I – Mm.

O – Blåbärstry, havtorn, krusbär, vinbär, björnbär, hallon och sen bakom det har vi humle som klättrar nu kanske 8 meter på ett år. Har vi som en ridå av humle, och sen bakom et har vi dom större träden, vi har antonovka äpplen som blir 15 meter höga.

I – Ja, men är de här äppelträd som ni har tagit dit då? Det måste det ju va eller?

O – Aa, vi hade en kurs i ympning tidigare i år, så alla tog sig.

I – Så även havtornen och blåbärstryn är ju saker som ni tagit dit antar jag?

O – Eh, där har vi liksom förberett i några år och haft dom i krukor, öh övervintrat i jordkällare, då får man en mycket snabbare, stabilare tillväxt innan man planterar ut dom.

I – Aha, jusste. Vad smart.

O – Så vi har verkligen kommit igång fort med våra odlingar och skogsträdgården också.

I – Ja precis. Det låter ju ändå som att ni har förberett ganska bra, inför att ha fått lite mark att ställa allting på?

O – Exakt.

I – Okej, vad intressant. Ja så ni har, ni har fokuserat ganska mycket på vilka behov ni har alltså?

O – Precis

I – Vad gäller både, vad är det för annueller som ni har, vad är det i odlingsbäddarna?

O – Vi har ju som målsättning at bli i princip självförsörjande på grönsaker, både perenner och annueller. Vi har ganska mycket sparris och jordgubbar och dom klassiska. Och sen i annuella bäddarna odlar vi ju allt som man kan tänka sig med rotsaker och grönsaker. Det, eh, potatis är kanske viktigaste grejen vi har som en slags matresilliens.

I – Jusste, som en basvara liksom.

O – Dom andra grejerna är ju mer för smak och färg och variation i näringsintaget.

I – Jusste, tar ni eget utsäde och sådär då, förökar?

O – Vi öh, vi sparar frön på det som går, vitlök till exempel är vi ganska självförsörjande på, även i utsäde. VI har även planterat en 600 vitlökar nu under hösten.

I – Okej.

O – Ehm, och det är inte allting som vi sparar frön ifrån, då brukar vi köpa sättlök och, ja vi köper en del grejer också när det ändå går och är bekvämt och sparar oss tid i det här skedet.

I – Jusste. Jag har inte frågat heller, hur stor är ytan med odlingsbäddar?

O - Oj, nu ska vi se den kanske är, vi skulle kanske kunna säga 20 gånger 20 meter ungefär.

I – Ja. Okej.

O – Och sen ett till litet växthus också där borta som är på 18 kvadrat.

I – Mhm, och är dom här växthusen något som ni har byggt själva också?

O – Eh, inte ännu, det ena har vi fått och de andra köpte vi som ett tunnelväxthus.

I – Ah jusste.

O – Men målet för vintern är att bygga ett växthus som är lika stort som vårt tinyhouse och blir ett utökad rum, alltså som ett uterum för det huset.

I – Aha. Okej.

O – Och det kommer, då kommer det bli en yta på 20, 18 ja 18 kvadratmeter också.

I – Ah wow. Ja det är ju lite det temat jag tänkte gå in på sen med framtid och om ni har några utvecklingsplaner, men det låter ju som att ni har ganska mycket som ändå, nytt växthus och hela tiden utveckla saker och ting.

O – Ah.

I – Att det hela tiden finns saker att göra.

O – Ah. Precis, det stora målet i framtiden är att bygga ett jordintegrerat permanent hus, som är lite earthship inspirerat men använder mest naturmaterial som finns här på platsen.

I – Ah wow. Okej.

O – Så det kommer, man kommer knappt att se huset, det kommer bara sticka ut en massa glas.

I – Ah jusste, ja jag har sett lite sådana bilder på olika earthships, det är ju svincoolt.

O – Ja, Jag har vart där i Taos och besökt där earthship föddes, och ja det är en väldigt speciell att gå in i ett hus som är helt cirkulärt, som är helt off grid, helt självförsörjande. Verkligen coolt alltså.

I – Ah, jäklar. Men ah, ja okej. Den öh, den sista frågan jag har dårå är ju typ min frågeställning frågeställning för hela arbetet. Vilka faktorer tycker du är dom viktigaste för att lyckas etablera ett hållbart, om man bara tänker på själva odlingen då, odlingssystem?

O – Ah, det är svårt att ge något generellt svar, jag tänker att man utgår ifrån behoven som människorna har och vad platsen har för förutsättningar.

I – Jusste.

O – Och, men det finns ju alltid generella saker som behövs. Man behöver vatten och, ja man behöver egentligen inte jord heller, men något att odla i.

I – Ah jusste, någon form av substrat.

O – Öhm, men när man har, om man har plats, då har man ju ofta jord.

I – Mm.

O – Och sen handlar det ju bara om att bygga jord på något sätt. Eller om man kör som ridgedale permaculture så köper man in en kompost och så odlar man i det.

I – Ah, jusste.

O – Då kan man komma igång direkt och få väldigt bra resultat, även första året liksom.

I – Ja precis, men då gäller det ju att man har någon form utav av kapital från början.

O – Aa, då ska man, då ska man veta vad man håller på med, ha både mänskliga resurser och ett startkapital för att få till det.

I – Exakt. Ah men det var verkligen inspirerande att höra hur ni hade startat med den här föreningen och projektet.

O – Mm.

I – För att få någon form av medel för att sen kunna bjuda in människor med kunskap utifrån det.

O – Mm, ah exakt. Och det är en ganska bra modell, värt att upprepa det att man. Vi byggde ju nästan allting genom att hålla workshops.

I – Ah.

O – Och då, till exempel så ville vi ha en pizzaugn, då bjuder vi in folk som vill lära sig att mura en ugn med effektiv vedeldning, för då lär man sig allting om både vedeldning och naturbygge egentligen samtidigt under tre dagar. Och ofta får man några pengar till övers efter en sån kurs också då.

I – Ah jusste.

O – Öh, så man behöver inte ens ha pengar för att göra saker bara man lägger upp det på ett sätt som bjuder in andra.

I – Ah. Ja det är ju verkligen inspirerande att höra, jag och min sambo funderar ju på vad nästa steg ska va och sådär och hur vi ska ta oss vidare.

O – Ah.

I – Ja men de är kul att höra att det finns andra vägar än att jobba på Ica innan man har råd att ta ett lån för att köpa mark liksom.

O – Ja, nä precis. Vi har ju som en vanlig lägenhetshyra nu på ungefär 6500 i månaden och när vi har betalt av det lånet så äger vi ju allting sen. Och det...

I – Ah. Wow, och hur har ni gjort, har ni arbetat deltid någonstans eller hur har ni löst det?

O – Ah, för det första har vi nästan inga andra kostnader, vi lever enormt billigt.

I – Ah.

O – Och det hjälper ju mycket till att få tid till sina egna projekt. Sen jobbar jag med allt möjligt. Jag säljer någon högtalare ibland, jag håller kurser, jag bygger på andras hus, tar lite snickar jobb, flyger drönare och filmar en del. Ehm. Vad är det mer man kan hitta på. Jo jag jobbar vid datorn ibland, det försöker jag komma ifrån, men jag har jobbat som webbutvecklare i 15 år.

I – Aha. Vad..

O – Så behöver jag tjäna lite extra pengar så kan jag ta några extratimmars datajobb. Men jag försöker hålla det till en väldigt liten nivå åt andra. SÅ jag jobbar kanske 8 timmar i månaden åt andra ungefär.

I – Ah. Så väldigt mycket av arbetet går ändå in själv på, saker som du kommer få ut av.

O – Ah. Allting handlar egentligen om att bygga upp lokala resurser. Och då blir det också en värdeökning över tid och pensionsbesparingen handlar om mera att etablera ett resiliert matsystem och matjord som kan ta hand om oss. Och då kommer det bara bli lättare och lättare att odla och tillslut så kommer vi ha så mycket perenna och ja, nötter till exempel som ger mer och mer varje år, och då kanske man inte behöver odla lika mycket heller, när vi är i 60 år åldern.

I – Nä. Jusste exakt. Nä men det är verkligen inspirerande. Jag blir glad av att höra att av att det finns folk som håller på och lyckas med det som jag bara läser om, det dom gör i England och överallt annars också och sådär.

O – Aa. Javisst. Ja vi har ganska öppet här, det är många som kommer hit och besöker oss och sådär och bara tittar runt och.

I – Ja okej.

O – Ja jusste det är en till grej som vi får in pengar från och det är ju hålla guidevisningar.

I – Alright.

O – Ehm, Då kommer folk och betalar kanske 180 kr för att gå runt i 2 timmar och fika lite.

I – Jaha okej.

O – Och det räcker, alltså på sommaren räcker det att bara köra dom.

I – Ja okej! Wow.

O – Ja det känns så rätt då om man kan leva sitt liv, även överleva ekonomiskt bara på att bjuda på det lite.

I – Ja, ah men visst! Bjuda på kunskap och en fin dag liksom ute i en gård och i naturen.

O – Ah.

I – Ja nä men om ni behöver praktikanter i framtiden så kanske jag kommer att höra av mig.

O – Ah!

I – Så får vi se vart ni är någonstans då.

O – Ja precis. Ja vi heter *** på sociala medier och det är där vi brukar publicera om vi ska hålla någon kurs eller behöver hjälp eller så.

I – Okej, ja men va bra att veta. Vad kul, ja men tack så jättemycket för att du ville medverka och dela med dig.

O – Absolut.

I – Så ah, vill du att jag ska skicka uppsatsen när den är klar?

O – Ja men det vore skoj.

I – Ja men då...

O – Jag börjar samla på sånna.

I – Okej hehe, då är jag inte den första som ringer och undrar?

O – Näe, de va till och med några här igår från SLU som ska skriva master så det är ganska, det blir mer och mer vanligt att folk från akademien hör av sig.

I – Ah, Ja men det behövs ju, jag pratade ju faktiskt med *** från *** också häromdagen.

O – Ah.

I – Och hon sa ju likadant att det börjar komma nu med att den akademiska världen har varit lite, ja, rätt långsam på att hänga på på det här.

O – Ja, och där är våra kurser extra attraktiva för att man får, man får en upplevelse där man får lära sig med händerna och göra saker utanför klassrummet.

I – Ja exakt. Ja det behövs verkligen, det kan jag ju säga som har gått, som har suttit i klassrummet..

O – Det uppsakttas.

I - skevt på något sätt att lära sig en massa om kemin runt växten men inte få ta, lukta och känna på den och se den.

O – Ah. precis

I – Men då skickar jag uppsatsen skickar jag uppsatser till ***, går det bra?

O – Ah perfekt. Japp.

I – Okej, ja men dåså om du inte har någon mer kommentar eller så så känner jag mig ganska nöjd?

O – Ja vad bra.

I – Alright.

O – Ja men då får du lycka till.

I – Ja tack så mycket och desamma får jag ju säga. Så ha det bra, vi kanske hörs i framtiden.

O – Ja de låter bra det.

I – Hejdå.

O – Ha det, hej.

Bilaga 4

Intervju 3

O = Intervjuobjekt

I = Intervjuare

*** = Anonymiserat innehåll

Härdighetszon: 2-3

Odlingssystemtyper: Annuell odling med integrerade perenner (örtartade och lignifierade) samt växthus

O– Hej det här var är ***

I - Hej *** Det här är Jesper

O - Hallå Jesper

I - Godmorgon

O - Godmorgon godmorgon

I - Har du lite tid att prata?

O - Ja jag har faktiskt bokat satt av tid, För att vi ska prata. Jag ska ta i lite lurar bara en sekund.

I - Ja

O - Så hör du mig här

I - Ja det gör jag, jag ska börja med att hälsa från Jessica Johansson som går i min klass

O - Ja just det jag hälsar tillbaks, ja vad roligt

I - Ja, det ska jag göra. Ja, jag har en intervjuguide här så jag tänker att jag går igenom lite punkter bara så att du vet hur det kommer se ut.

O - Ja precis Får jag bara bakgrunden är det examensarbete du håller på med eller vad är det

I - Exakt. Så det är till kandidatuppsatsen liksom. Så mitt namn är Jesper Hagerman, och jag pluggar ju på Alnarp till trädgårdsingenjör. Min kursledare heter Lotta

Nordmark och min handledare heter Linda Maria Dimitrova. Syftet är ju så att ge underlag som du sa till mitt examensarbete. Och min frågeställning som jag har då är, Vad är de viktigaste faktorerna för att lyckas etablera ett hållbart odlingssystem. Intervjun kommer att ta max en timme som jag skrev, och det kommer att transkriberas och jämföras med litteratur, och vad andra intervjuobjekt har svarat.

O - Mm

I - Jag ska säga också det är frivilligt att delta om du, om du någonstans känner att du vill avbryta intervjun och inte vill svara på några frågor så hoppar vi över det eller så kan du göra det.

O - Mm. Okej.

I - Ja, den information som jag får från dig kommer inte förknippas med dig, eller det kommer inte framgå att du har deltagit om du inte vill det.

O - Mm.

I - Så, Ja det var lite snabbt om det. Vill du berätta om dig själv lite kort?

O - Jo men det kan jag göra. Jag heter Helena då, ***, Jag driver sen, jag startar och driver ***, som är ett kan man säga trädgårdsjordbruk som är format och formas ständigt efter permakulturens principer och etik.

I - Mm.

O - Så vi producerar ju liksom, vi jobbar i trädgården och jag har liksom friland och växthus. Och sen har vi också en restaurang som Vi levererar till, och så odlar vi till bygden överlag.

I - Mm. Okej. Är det en stor bygd där ni bor?

O - Nej det är en liten bygd, det är det ju. Men vi säljer på fastlandet, vi bor på en ö så att vi säljer också på fastlandet där till, ja reko-ring typ, av något slag. Sedan har vi mycket kursverksamhet . Alltså både med kurser inom permakultur, rent praktiskt med odling och sånt, men också med mer sociala situationer, sociala strukturer och sammanhang så sätt.

I - Jusste.

O - Mycket woofare, praktikanter mm.

I - Härligt. Går det att liksom inrikta sig på någon speciellt form av permakultur eller det kanske är svårt att göra?

O - På något sätt så blir det ju, alltså permakultur är ju ett redskap för att skapa hållbara system och och det kan ju vara vilket system som helst och se ut hur som helst på något sätt. Inte hur som helst, men jag menar de kan ju vara vad som helst och det formar sig vad som verkar så det blir ju specifikt på det sättet ju.

I - Ja just det. Det Ja det blir ju alltid olika beroende på vart man är.

O - Mm.

I - Ja men jag har tittat lite på er hemsida, Och ni håller ju verkligen på med mycket som du säger, med djur och som du säger med växthus och friland och gårdsbutik, och ja det är en stor verksamhet.

O - Mm.

I - Skulle du vilja berätta lite om platsen, har du det här från början när ni startade upp då?

O - Mm.

I - Okej. Hur såg det ut då?

O - Alltså vi köpte ett gammalt igenvuxet fiske hem, De var ju fiskarbönder här ute, de både fiskade och hade lite djur på bete och kanske ett potatisland så. Men det var ju övergivet sedan, alltså man övergav ju de flesta jordbruk på marginaliserade marker efter andra världskriget så. Så att vi ligger väldigt väl placerade i landskapet, med kan man säga en liten dalgång, eller en liten svacka ner mot Söder så att säga. Så vi är väldigt väl placerade kan man säga. Och det var ju det som jag tror att vi såg när vi kom hit, Att den här har en potential. Det finns vatten, ett dike som rinner genom som vi har gjort en stor damm vid så att vi liksom fördröjer vattnets flöde. Och sen har vi öppnat upp markerna med djur och grisar och höns och människor då. Så och på den marken så har vi då en massa odlingsbäddar och växthus och butik och restaurang.

I - Okej.

O - Betesdjur ut på utmarken, mm.

I - Wow. Men vad har ni för, eller vad hade ni för odlingsmån när ni började, eller jordmån ska jag säga?

O - Du tänker zonmässigt eller?

I - Nja, förlåt jag sa fel. Med jorden, vad hade ni för typ av jord?

O - Ja jord, De har ju i och med att jag har legat så länge i träda och egentligen vissnat ner och vissnat ner, så har det, alltså det är olika, i övre delen så är det mullfattig sand kanske och längre ner så är det det mullrik sandig, eller mullrik lättlera kanske. Det är den variationen, sen har vi byggt väldigt mycket bäddarna ovanpå. Alltså vi har ju lagt, vi har ju byggt jord väldigt väldigt mycket med komposter och tång och ja.

I - Just det. Ja.

O - Så att vi har ju byggt jättemycket, väldigt organogena jordar, eller organiskt rika jordar.

I - Det är kul, Vad heter det då, så eftersom ni bor på en ö kan jag tänka mig att det är ganska speciella väderförhållanden och så där, klimatet på ön. Kan du berätta lite om det?

O - Mm, odlingszon ungefär 2-3. Och för långa höstar, sena vårar. Mycket soltimmar. Förhållandevis, nu är det mer och mer regn för höstarna vi ju blötare och blötare känns det som, jämfört med tidigare. Men annars så tror jag att det regnar mindre här än vad det gör på fastlandet. Och mycket vind förstås kan det vara, vi har just haft 30 sekundmeter igår så att det är mycket vind. Men vi är ganska, så vi har jobbat mycket med lä och, och ja försöka bygga mycket lä skydd för mycket olika, ja för bäddar och sånt.

I - Blåser det lite från alla håll eller kommer det mest väst ifrån?

O - Nej alltså det blåser ju allra mest från sydväst, Men sen har vi då vinterkalla nordostliga vindar och nordliga vindar också.

I - Just det. Okej, intressant.

O - Det är ju det att i permakulturen så gör man alla de där analyserna och ser liksom de dominerande vindriktningar och sånt.

I - Och den vegetationen som, hur såg det ut när ni kom dit, Vad var det för buskar och träd som dominerade?

O - Ja, Ja det var ju mest vass och kvickrot.

I - Just det.

O - Och sen var det ganska mycket al och sälg.

I - Mm. Okej. AI och sälj låter ju en jättebra faktiskt.

O - Mm.

I - Okej, men då har vi gått igenom platsen lite grann i alla fall. Nu tänkte jag att vi kunde gå vidare till hur ni har fått er kunskap, om permakultur och hantverk också?

O - Mm, Jag är då agronom från början så jag har ju läst den långa vägen på *** och har ju fått till mig där tror jag ganska mycket kring jord och jordkemi och markfysik och såna saker som jag. Och växtfysik, växtodlings system. Där har jag det, sen så blev jag bekant med permakulturen genom olika filmer och sånt. Och jag var ju också, Jag är ju så pass gammal att jag var med när vi startade på *** de här första kurserna i, som det hette då alternativodling. Alltså vi saknar dig någonting som var något som var annat än de kemikaliejordbruket som man annars lärde sig om liksom.

I - Ja.

O - På något vis var jag på jakt efter någonting som var något annat. Så då kom permakulturen in, inte bara vara ett odlingssystem utan ett helhetstänk. Hur passar människan in i våra system och hur gör vi hela mänskliga bosättningar, Hur kan man göra dem hållbara på något sätt liksom. Det är ju det som är intressant i det här tycker jag.

I - Javisst.

O - Så sen har jag ju studerat och haft kurser och besökt, Jag och mina var ute och woofade 1 år, hämta massa inspiration och information. Men den allra bästa lär platsen är ju liksom här, där vi har varit.

I - Såklart.

O - Man lär sig hela tiden av misstag och vad som går bra. Sen kommer det liksom, jag menar, det kommer ju också studenter hela tiden, jag menar som Jessica och alla andra som har saker nytt som inte jag har uppfattat och som bidrar till platsen liksom.

I - Ja vad roligt. Roligt att få så mycket nya, nya människor till platsen hela tiden.

O - Ja ja, det är jättekul. Det är ju istället för, vi reser ju inte liksom så mycket då.

I - Då kan folk komma till er istället. Då har ni gjort en plats där folk kan komma till, det är ju häftigt egentligen när man tänker på det.

O - Mm.

I - Ja men okej. Och ***, Han har någon form av mer praktisk, eller hur är det för honom?

O - Han är biolog, men han jobbar väldigt mycket med, inte så mycket vi själva odlingarna, Men däremot så jobbar han mer med guidningar och sånt. Så att han både vandrar, cyklar och paddlar med folk. Vi lever ju i en nationalpark, så att han är mer aktiv i den vilda naturen då.

I - Mm. Ja, och hur hittade ni ert ställe?

O - ***?

I - Ja.

O - Alltså vi visste att vi sökte en plats som vi skulle kunna bo och verka på, vi ville slippa pendla så att. Det var lite fascinerande med det här med ö, så vi kom hit. Det var, vi tittade på lite olika fastigheter här ute och kände att det var spännande är ute att ha en sån begränsning som det ändå är att vara på en ö liksom.

I - Ja just det.

O - Och så visste vi vad de behövde, vi behövde ha ett flöde av människor som skulle kunna vara kunder, liksom det är ett flöde av pengar som vi har ett behov av. Att det visste du att det fanns här ute också, så att det visste vi också att det fanns här ute, så det fanns Hur många fördelar helt enkelt.

I -Ja men då är det, Hur ser du ut på den ön, är det som att. Jag har själv ett landställe på en ö och på den ön, det är på Utö, på andra sidan Sverige. Där är det jättemycket turism på sommarhalvåret och typ inte en kotte där på vintern.

O - Ja det är ju lite så här också, så det är ju inte sant att det inte är en kotte, men det är ju väldigt mycket mindre. Vi är ungefär 300 personer som bor här året om, och sen är det ganska många fastighetsägare speciellt, norrmän då, som äger hus som kommer helger, när det inte, nu är det ju co-vid så nu är det ju tomt, men annars. Och bor här helger och lov och så där. Så då kan vi vara och då sommartid naturligtvis, då kan vi vara kanske 3000 som bor här, sen har vi så som du skriver också under sommarsäsongen så är det kanske 300 000 som kommer hit under tre månaders tid liksom.

I - De måste ju ha ökat jättemycket sen kom igång?

O - Ja det har det nog Sedan har det blivit en nationalpark så Det är klart att det har ökat.

I - Ja det blev en nationalpark efter att ni kom hit också?

O - Mm.

I - Okej, vad häftigt. Men ja. Okej du är agronom och *** är biolog i grunden.

O - Mm.

I - Och sen låter det som att ni har provat det fram, och skaffat praktisk kunskap.

O - Ja alltså jag brukar själv tänka så att jag började teoretiskt liksom, för att det var min väg in i det här tror jag eftersom jag är uppvuxen på det sättet att jag har ensam, ja men det var liksom självklart att jag går in i akademin liksom. Men sen har jag jobbat mig fram till en kunskap som sitter i kroppen mycket mer än i huvudet. På något vis du vet när man förstår någonting och så kan man det, det är liksom olika saker om du förstår vad jag menar.

I - Mm. Jag är väl i början på det där tåget kan jag tänka själv.

O - Jo men precis och jag menar man blir väl aldrig klar och det är också spännande. Men det är verkligen så, det är genom att göra som, ja har för mig har det varit bra men sen kan det ju vara olika. I och med att vi jobbar på olika sätt, men för mig har det varit så i alla fall.

I - Ja visst. Ja men jag håller helt med. Jag fick läst för mig i en bok för inte så länge sedan, bara en instickare, om samernas ur föda och deras sätt att lära sig, det var så grundligt och bra. Jag tänkte på det när du pratade om.

O - Vad spännande.

I - Ja. De börjar med att de tittar på när någon annan gör någonting, och fråga frågor. Sedan får dom prova själv, Och efter det så får de fråga fler frågor. Så att det är ju ganska enkelt egentligen och självklart men ändå att man staplar upp det.

O - Men då om man sätter det i system, det är så man gör liksom.

I - Exakt.

O - Wow. Spännande.

I - Ja jättespännande. Men om vi då går vidare till planeringen av hela *** och gårdsbutiken och sådär.

O - Mm.

I - Hade du någon budget att starta med, Fick ni finansiering från någonstans ifrån?

O - Ja, Det är klart att vi hade en budget som vi startade med, när vi flyttade hit så hade vi liksom en viss mängd, i alla fall för köpet, vi lyckades ju köpa ganska billigt. Så vi startade, det det har ju alltid funnits en viss vision om att inte vara så högt belånade. Visst är vi belånade men väldigt lite då.

I - Mm.

O - Okej egentligen har väl strategin varit att sakta, sakta framåt. Sen är det ju, det är en sanning med modifikation. Men i början så gjorde vi så att det som gick in återinvesterades ganska på en gång.

I - Ja.

O - Så att vi har långsamt vuxit, jag har aldrig haft mycket pengar, men jag tänker att då får man bara kroka arm med tiden på något sätt att man låter det ta lite längre tid. Men sen har vi gjort lite rejälare ingrepp, bland annat ville vi bygga växthus, och då har vi tagit sådant företagsstöd via EU fonder.

I - Ja just det.

O - Det har vi fått både för växthuset och för bygget av restaurangen i en omgång faktiskt, och en gång har vi finansierat själva med lån då.

I - Ja.

O - Så vi har väl gjort tre stora investeringar kan man säga.

I - Ja just det. Jag tänker spontant på dammen, men den gjorde ni själva?

O - Ja men det var ju, ja vi hade ju en grävare in, det kan inte jag komma ihåg vad det kosta det var så längesen.

I - Ja Nej precis.

O - Ja vi har ju, jag vete sjutton, Det här var ju för längesen så jag kan inte säga, men vi har ju. Nej men jag tror ju att jag hade tur och fick jobba med lantbruks utvecklingsfrågor via något projekt här i *** och egentligen alla dom fakturerade jag direkt från företaget, så att jag menar de pengarna gick ju direkt till att göra saker.

I - Just det.

O - Jag minns inte riktigt, vi har inte varit så jätte...

I - Men jobbade samtidigt som ni började starta upp?

O - Ja absolut, där hade vi en ganska bra plan alltså där vi visste att i början har vi intäkter utifrån. *** jobbade också så det var ju inte som fulltid jobb på annat håll och så tänkte man att, om ett antal år så börjar vi få mer inkomst från platsen och då kan man minska sina inkomster utifrån liksom. Och det tog ju kanske fem sex år innan det var i brytpunkten där.

I - Ja, men det är ju intressant att höra hur människor gör. Ni är nog inte de enda som har gjort så där, utan det är nog ganska många.

O - Nej det tror jag verkligen inte. Det tror jag inte. Jag tänker att det som har varit ganska, Jag känner att det är ganska skönt att vi ska försörja oss härifrån för det blir ju väldigt, i början var det ju så att man slet med det andra för att finansiera det man egentligen vill göra.

I - Ja. Då fanns det ju ett syfte.

O - Ja det fanns ett syfte, men i längden så blir det jobbigt tänker jag att ha det så.

I - Ja, eller hur. Men då när ni kom till platsen, så gjorde du någon form av observation, vi hade en vision sen innan antar jag?

O - Ja, vi hade en vision om vad vi ville, och så började vi titta på platsen, vad är det vi behöver bygga upp för att liksom, alltså hur visionen kommer det att man slags målbild och så saknas ju saker för att komma dit, och vad är det vi behöver bygga upp då för att möta de här behoven liksom.

I - Mm.

O - Och då, eftersom det var mycket runt mötesplatsen, så blev det ju både växthus och så småningom då, vi kallade det för café i början, så blev det ju liksom konsekvenser av att vi skapade mötesplatsen och fått vid folk liksom.

I - Just det. Och det var tanken från början att vi skulle ha som ett café också?

O - Ja, det fanns ju med där, Även om det inte var den nivån som de har blivit liksom.

I - Mm.

O - Men den fanns ju med som, också som en plats att förädla det som produceras liksom.

I - Mm, det är härligt att höra att ni har haft en vision, att det har gått så himla bra som det har gjort.

O - Ja men jag tror att det liksom har varit helt essentiellt, Jag tror egentligen att hade vi inte haft det så hade vi inte jobbat så målinriktat, jag menar efteråt så kan jag förstå folk som tycker att vi var helt knäppa, De fattar ingenting, vad är det ni ska göra här? Det är bara en blöt håla. Och vi liksom, Nej men här ska vi göra det här, och här ska vi göra det här. Alltså om man är stark i det, då tänker jag att man kommer lite åt det hållet.

I - Ja.

O - Så att jag tror utan den så hade vi famlat mer.

I - Ja visst.

O - Och sedan att vi var båda två och tyckte att, det här känns som en kul grej, det här känns bra, det här vill vi göra.

I - Ja.

O - Sen nu när vi hållit på så länge så kommer man till nästa fas, Vad händer nu, men det är ju inte riktigt det vi ska prata om. Men liksom, ja så.

I - Ja men visst, det är ju olika faser i livet. Hur gamla var ni när ni började? När ni kom till ***?

O - Nu ska vi se, vi köpte gården 93.

I - Ja, det är 27 år sedan, Snart 28.

O - Ja, nu ska vi se här, jag var inte ens 30 då.

I - Vad coolt.

O - Jag var nästan, Jag var 30 ungefär när vi flyttade hit.

I - Ja. Okej, Okej kom ni fram till er design då?

O - Själva fysiskt till designen?

I - Ja.

O - Jag alltså där, dels är ju förutsättningarna, alltså de fysiska förutsättningar, hur marken är beskaffad, vart vattnet är och såna saker avgör ju ganska mycket. Det här är ju ganska liten plats.

I - Hur stor är platsen då? Hur stor är fastigheten?

O - Ja alltså vi har, vi har 8 hektar men vi jobbar på 1 hektar och på de hektaret finns det damm, restaurang och växthus.

I - Ja.

O - Vägar in och toaletter och så. Så att vi odlar ju på, vad ska vi säga, 3000 kanske.

I - Okej

O - Sedan har vi, vi jag arrenderar också kommunal mark där vi har ett ganska stort växthus och mer odlingsmark också.

I - Mm.

O - Så att jag har två platser, men hur som helst så, hur vi kom fram, ja men dels att vi liksom visste, vi hade läst av solen ganska mycket och visste vinden så att då etablera lite lä. Och sedan börjar jobba med anläggning av bäddar, eller odlingsmarker. Och sen så placeringen av växthuset avgjordes ganska mycket av vilka gränser vi har på marken, vart fastigheten börjar och slutar. Det är en smal fastighet, den är inte mer än 70 meter bred och en och en halv kilometerlång.

I - Jaha.

O - Så att det är liksom ja, ja det avgör ganska mycket hur det ser ut.

I - Och är det liksom långsidan går på väst och östsidan då, att det är riktat mot Söder?

O - Ja, precis.

I - Och du sa att ni mätte var solen gick och så där, hur gick det till då minns du det?

O - Ja dels så är det liksom ganska logiskt, Man vet ju hur solen går över himlen, Det vet vi ju det lär vi oss ju.

I - Ja exakt.

O - Och så tittar man sedan ut i fält, alltså också höjd över havet, nu är den ju låg nu är den kanske nere i fem, nej kanske inte ens det. 12 grader över horisonten när den är som högst och då är ju mycket av vegetationen i vägen, för oss blev det ju det så vi röjde ganska mycket i lite fällor så att vi fick solen in på markerna som vi

vill. Och sen också hur man placerar också hus, hur mycket skuggar dem i förhållande till ett annat hus.

I - Ja just det.

O - Mm. Men sen är det också jättebra det här att ha kartor uppe, så att man börjar notera liksom vart kommer solen. Jag vet till exempel att vi har en veranda på norrsidan av huset och då vet jag liksom i mitten av april då kommer solen runt så vi får sol på kvällen.

I - Aha,

O - Och då vet man att nu är våren här.

I - Ja just det.

O - Sådana iakttagelser är ganska, när man är på plats väldigt mycket så lär man sig och ser det här ganska bra.

I - Och det där är väl någonting som jag gissar att ni gjorde även också över en tid samtidigt som ni började med vissa saker.

O - Absolut.

I - Så man kan inte säga att ni satt och observera det i ett år liksom.

O - Nej, utan vi noterade och tittade på gammal statistik och pratade lite med grannar, men samtidigt så hade vi grisar platsen som började böka och ja.

I - Just det. Mm, och har ni gjort någon form av sin analys som ni har använt av er av som man gör ibland i?

O - Mm, du tänker på de permakultur zonerna?

I - Ja, exakt Ja.

O - Ja, alltså det har vi gjort absolut. Egentligen kan du säga att hur det ser ut här så är det ju så att vi bor ju i den kommersiella delen på ett sätt. Vi har ju en kommersiell zon, det finns olika sätt att benämna men jag brukar alltid kalla den kommersiella zonen för zon 3, Det är där man har sin intäkt. Men den i sig är ju indelad på något sätt, där vi har en intensiv zon är ju växthuset och restaurangen, Det är där vi är mest. De som ligger där i kring är det som vi sköter mest om man säger så. Och sen så går man ut därifrån.

I - Okej.

O - Så att solen är ju så som jag ser det till väldig hjälp mer att förstå var man ska placera saker så att man inte bygger inför mycket arbete i de dagliga rörelsemönstrena då.

I - Exakt, så man slipper ränna runt en massa i onödan.

O - Ja. Mm.

I - Okej. Har ni, ni om vi går över till hur det ser ut idag då då. Har ni använt er av några perenner, buskar och träd och sådär?

O - Absolut. Man kan säga att hela den här, om man säger då att marken är 70 meter och så att säga att vi jobbar på 60 meter då bredd.

I - Just det.

O - Så är det liksom på om du kan föreställa dig det då, egentligen odlingsbäddar är som rader av träd och buskar, och så har du den på västsidan som är lite mera tät, för där blåser det lite mer även om det är berg vid sidan då.

I - Just det.

O - Så där är det lite fläder och aronia och den biten, och sen lite längre ner så är det fruktträd som är spaljerade för de ligger liksom mitt i odlingsbäddarna så då har man inte skugga, de ligger liksom, de är tvådimensionella men de ligger liksom, plattsidan är mot öst och väst om man säger så.

I - Ja exakt.

O - Ja så att de inte skuggar bäddarna. Och sen runt träden så är du fleråriga växter då. Sen har du en till trädrad som är med Kronträd, som ligger utanför växthuset som skapar gång. Hela systemet är nästan att betrakta som en skogsträdgård fast den är liksom utdragen på det sättet att vi har integrerat ettåriga i lite större ytor mellan de här träden och buskarna också. Sen har vi ganska mycket perennt.

I - Någon slags integrerad odling då liksom.

O - Mycket perennt i form av sparris också rabarber och massa örter och andra perenna grönsaker naturligtvis liksom i olika bädda då.

I - Var det här någonting som du höll på mycket med på *** då också?

O - Nej, Nej det gjorde vi inte alls på *** tror jag egentligen, inte så mycket om det. Men det som jag minns från *** mest är väl egentligen jord, alltså markläran, som jag tror liksom det som var som fångade mig mest. Jag tror att jag var mest

intresserad av, Jag var inne på både landsbygdsutveckling och kanske vara ute på biståndsidan eller så. Så att jag tror att det finns som var gemensamt där har de småskaliga system som också har sociala perspektiv i sig. Det har nog varit min drivkraft hela tiden.

I - Ja. Så det är kanske det om någonting som du tog med dig därifrån. Okej, Har ni några växter som inte är liksom, för nu har vi pratat ganska mycket om ätliga växter, har ni några växter som är till typ ja men något annat syfte?

O - Prydnad. Ja men det har vi ju.

I - Ja, prydnad och pollinering och så där.

O - Ja men exakt, ja men absolut. Vi har ju bin, så vi har ju en del bidragare kan man säga som också kommer in i växtföljden. Vi har lite entréabatter, som är bara praktsalvia och en del krukväxter som blommor. Vi har också, Ja men vi har mycket blommor också integrerat och en del är ätligt och en del är inte ätligt liksom så att det.

I - Mm. Jag tänkte på det nu när du pratade om dina växter då kommer ju allt vatten, kommer det från dammen då förutom det som regnar ner?

O - Mm. Vi vattnar med dammen och sedan samlar vi också regnvatten i växthusen, så Vi samlar vi har 2000 liter vatten i växthuset på tankar och sen den här stora dammen. Så vi vattnar ju bara med sånt vatten, vi vattnar aldrig med grundvatten till exempel.

I - Nej just det. Och de här tankarna, det är inte såna IBC tankar?

O - Jo.

I - Ja, men såna har man sett innan. Det är många odlare som använder sig av dem faktiskt.

O - Ja visst, och vi tänkte ju, vi köpte ju de där för vad är det nu då, 20 år sedan, och då var de inte alls så vanliga, jag kommer ihåg att vi inte ens förstod vad de hette innan vi fick tag i dem. Men de har varit helt, och vi har ju haft samma tankar i 20 år Jag tycker det är helt fantastiskt.

I - Ja det är riktigt häftigt.

O - För 500 kr eller vad kostade.

I - Ja vilken investering va?

O - Mm. Eller hur?

I - Okej, Ja ni har ju både katt och hund och höns så jag på er hemsida.

O - Ja, vår lilla hund är död tyvärr, så vi saknar den. Men hon hör till fortfarande i sitt väsen. Bin, höns och får har vi precis.

I - Har ni några grönsaksbovar, skadedjur?

O - Ja, skadedjur har vi absolut. Jag skulle säga, det värsta skadedjur ett vi har, det är sork, och då är det vattensork.

I - Ute på ön alltså, okej.

O - Och de är ju ett aber för perenna system skulle jag vilja säga.

I - Ja.

O - Jag har blivit av med ganska mycket fruktträd i unga stadier för att de gillar det är, och så det är ju vattendrag runt omkring så de kommer upp från dammen och så går de upp och käkar.

I - Ja visst.

O - Så där också, det Jag har gjort är att jag har integrerat höns i fruktodlingarna för att hönsen, när jag har så pass många höns, de trampar och stör den här sorken helt enkelt.

I - Jaha. Hur många höns har du ungefär?

O - 60 till 70 kanske.

I - Så det skulle du säga är ditt sätt att bekämpa sorken?

O - Just nu är det, sen är det ju fallor förstås också, Sen är det ju alltså vi har ju mycket folk på plats, eller gäster liksom så störs de ju också. Men sen har vi de vanliga som alla har höll jag på att säga, från kålfjärilslarv till rådjur, sniglar.

I - Sniglar ja.

O - Men sniglarna är ofta, det som jag haft, hönsen är väldigt nyttiga djur också. De äter inte sniglar men de stör snigelägg för de håller på att krasa runt liksom.

I - Just det.

O - Så hönsen har vi haft lösa, inte just nu då, men annars har vi haft dem lösa som när inte odlingarna är igång. Man kan säga oktober, november till april.

I - Ja.

O - Och då är de jätteduktiga på att hålla rent.

I - Det är så roligt att höra det där, Det är många som pratar om hur bra det är. Det är jättekul att kunna få det också.

O - Ja, jag tycker nog att det är ett väldigt lätt djur, det tokiga med de är, eller det som är lite svårt i vårt system är att, man måste ha någon slags foder inköp under vintertid. Jag har svårt att liksom klara av att mata de med lokalt liksom. Men det är ju.

I - Ja precis. Jag vissa system i andra länder, där kan de ju få mycket kompost och matrester också från en massa restauranger som man kan, men det är ju svårt när det är en så liten plats.

O - Vi får ju alltså vi har ju dels från oss själva vår egen restaurang, den vår de ju men den är inte den så mycket nu för tiden. Sen har du ju en liten tunna som folk att lägga sin kompost i, de som vill.

I - Jaha. Alltså på ön, som folk på att lägga i. Ja men vad bra.

O - Ja, fast det är alldeles för litet folk som gör det så att det vet jag inte varför faktiskt. Konstigt ja.

I - De kanske inte förstått det än.

O - Nej, Nej jag vet inte faktiskt, Jag kan inte svara på det.

I - Ja okej, sorken. Det är många som pratar om den faktiskt.

O - Ja är det så, jag tänker att det hänger ihop med att det finns en del marker som ligger för fäfot, alltså de trivs i de här där man inte slår, där man inte kör utan där det växer igen.

I - Ja. Sen är ju, det är ju lustigt också för att den naturliga fienden för sorkarna, eller en av de naturliga fienderna är ju ormen, huggormen, och den vill man ju inte heller ha i sin odling.

O - Är det huggorm som äter, det är ju spännande.

I - Det är huggorm eller ormar...

O - Inte snok?

I - Jag vet faktiskt inte, det skulle kunna vara snok också.

O - För det är lite spännande faktiskt, det är första året i år som jag har sett snok. Vi har inte haft orm här förut, men i år har det varit jättemycket snok.

I - Men det är väl ganska bra tecken, att det kommer mer roliga.

O - Ja jag tänker det, folk blir rädda, men jag tycker att det är lite roligt jag.

I - Ja, mer mångfald bland arterna, jag menar eftersom de är snok så är det ju ingen som kommer fara illa.

O - Nej precis.

I - Okej. Sista temat.

O - Mm.

I - Vad har du, eller ni ska jag säga, vad har ni för utvecklingsplaner. På ***, Har ni någonting som borde ändras och så?

O - Hm, Oj vad intressant, alltså ja vi är väl inne i en diskussion om generationsväxling här som inte nödvändigtvis handlar om att barn tar över men att det ska hända någonting nytt här. Om det är att förvalta det som är eller om det är att tillföra någonting, det vet vi ju inte riktigt än. Så det är de stora frågorna. Sen är väl du kanske intresserad av de mer små frågorna.

I - Nej allt möjligt. Precis vad du vill.

O - Så tänker jag att det är väl att, alltså man är hela tiden inne på att förbättra odlingsystemet på det sättet att vi får ut mer skörd ifrån de bäddar vi har, att vara mer välplanerade, att få sådden att funka ännu bättre, till exempel jag tänker lite mer sådana detaljsaker handlar om att producera mer egen jord, Jag köper fortfarande in en del plantjord vilket jag tycker är tråkigt.

I - Mm.

O - Att få igång egen produktion av biokol, Det håller jag på med men liksom att få det i system och hur får jag momentum i det att ja men varje vecka producerar vi bio går liksom. Det hade varit helt så.

I - Just det.

O - Det är liksom, det är högt och lågt så.

I - Ja, Ja men precis. Bra exempel, tänkte du på när du sa producera matjord, tänkte du bara mer kompost då eller hur tänkte du?

O - Ja. Precis. Och också titta på lite olika, Just nu ska vi försöka testa lite olika komposterings, jag har maskkompost som fungerar bra men jag tänker att det är mycket som försvinner upp i luft då. Alltså den, någonstans är det mycket som försvinner. Så nu ska jag försöka på måndag så ska jag anlägga en varmkompost. Vi har ju också komposttoaletter, så jag ska se om jag kan göra en egen linje med dem också. Så det är mycket, Alltså för mig är det generellt mycket med jord, lagra kol och bygga in det på på plats här någonstans så hoppas jag att de som kommer efter inte liksom skiter i jorden. Men då kan det ju hända att man bara producerar sin egen mat och inte liksom, man behöver inte göra det kommersiellt liksom det spelar ju ingen roll.

I - Ja. Nej precis. Ja vad roligt, det är kul att höra att du är så engagerad i sånt.

O - Ja så idag ska vi ut och hämta tång, vi kör tång på bäddar.

I - Och är det, är det mest kväve i tång eller vad?

O - Nej, det är nog mer mikronäringsämnen, och fosfor.

I - Ja just det.

O - Så att det är nog jätte jättebra, kvävet är ju sällan en begränsning, alltså kväve är ju ganska lätt att få tag i, i form av av både gräsklipp och urin, kvävegödsling, baljväxter och så.

I - Just det.

O - Så att vi gödslar ju, det är ju sånt som jag har lärt mig av de andra här på ön, att vi gödslar ju med tången som finns och det det tillför ju väldigt mycket alltså.

I - Och då, gör ni någon slags, Har ni någon slags kompostte eller mixar ni det?

O - Nej, vi lägger dem direkt på bäddarna och så låter vi organismerna, vi lägger dem direkt på bäddarna och sen lägger vi ensilage på så att man håller temperaturen lite uppe och och så får organismerna, det gynnar säkert mest bakterier, Det kan man ju kanske tycka det är lite tråkigt men.

I - Nja, men feed the soil not the plants, brukar man ju säga.

O - Nej men precis, så är det ju, absolut. Men så i alla fall bryts det ner under vintern.

I - Och då täcker ni med halm också eller har ni någon Mypex också?

O - Mm, Nej, jag täcker, inte plast, helst ingen plast. Jag täcker med ensilage.

I - Okej. Men då, det var. Ja men jag kan ju fråga det här också. Eftersom det är de här tiderna när vi har ett coronavirus, en pandemi. Har det påverkat er på något märkbart sätt?

O - Absolut. Jag menar vi har ju en publik verksamhet som bygger på att vi har folk som kommer hit och 70 % av våra gäster är egentligen norrmän och de har inte varit här alls. Så att det har varit ett jättetapp. Men vi har ju haft väldigt mycket svenskar som har varit här, och det har ju varit väldigt kul. Men det är väl liksom, jag skulle tro att i år påverkats kanske 40 % mindre omsättning tror jag, så att det är ganska mycket. Men vi har ju, det som är fördelen med oss kanske då är ju att vi står på väldigt många olika ben. Att vi gör ju liksom inte bara en sak.

I - Mm, Det är väl det som är bra med permakultur överlag.

O - Ja, och mångfald det kan ju ändå hjälpa upp vid de här, om man bara har, jag menar vi lever i en kommun som nästan helt lever på handel, gränshandel och det är ju bedrövligt.

I - Ja. Verkligen.

O - Det är så ensidigt, man blir ju liksom fascinerad nu när de, nu ska vi satsa på något nytt, nu ska vi satsa på näthandel, och jag bara tänker nej men snälla. Nu får ni skärpa er.

I - Haha oj oj. Okej, Ja det är förstås.

O - Så Det är klart att vi drabbas, sen så kan man säga att vi också har det väldigt bra, Vi lever på en ö, alla är väldigt mycket ute, Vi har mycket space. Jag har inte hört om ett enda fall här ute.

I - Nej.

O - Jag tror att vi har det väldigt lyxigt.

I - Ja, vad skönt. Då så, en sista sammanfattande fråga. Den kan vara ganska generell, men jag drar den ändå. Tillbaka till min frågeställning för arbetet. Vad är enligt dig är de viktigaste faktorerna för att lyckas etablera ett hållbart odlingssystem?

O - Mm, ja, det är en jättespännande fråga, Jag tänker att det finns, nu pratar jag lite.

I - Såklart.

O - En sak som i alla fall Jag tror väldigt mycket på det är integrationen, mellan dels de som odlar och sina odlingar, och liksom de som ska äta. Alltså om man nu säger att man vill sälja, odla tillsammans, att det ska finnas en närhet mellan konsumtion och produktion. Det tror jag är en jätteviktig del. Jag tror liksom inte på att bygga in jättestora transportsträckor.

I - Så du pratar om en fysisk närhet då?

O - Jag en fysisk närhet, precis. Så att många små produktionsenheter är väldigt, väldigt bra, istället för en stor någonstans som ska försörja många.

I - Ja.

O - Det är en del. Och sen så, ja. Nej men det är väl kanske det viktigaste. Hållbara system. Sen är det ju alltså, sen hade det ju varit fint om maten fick kostar vad den borde kosta, då hade det ju pekat åt ett annat håll.

I - Ja just det.

O - Maten är för billig och den är subventionerad av våra barn och barnbarn liksom.

I - Ja exakt, Jo men det blir så.

O - Mm, det blir så.

I - Okej, men då hade inte jag några fler frågor, vill du, jag ska tacka så mycket för att du ville medverka Det var jättekul att få prata med dig ***, väldigt lärorikt.

O - Detsamma, tack.

I - Vill du att jag ska skicka uppsatsen när den är klar, till dig?

O - Jättegärna, Det skulle jag jättegärna vilja. Absolut.

I - Ja men då gör jag det, hur är det vill du vara anonym, eller kan jag nämna dig?

O - Nej det behöver jag absolut inte vara, Du får jättegärna citera mig så det går bra.

I - Ja, Ja men vad bra. Okej.

O - Bra.

I - Tack för idag.

O - Lycka till med skrivandet då.

I - Ja tack du, det kommer nog gå bra.

O - Det tror jag säkert.

I - Ha det så bra och lycka till i framtiden, ska jag säga till dig också.

O - Yes. Bra. Hälsa där också till Jessica.

I - Ja det ska jag göra.

O - Ja det är bra.

I - Hejdå.

O - Hej hej.

Bilaga 5

Intervju 4

O = Intervjuobjekt

I = Intervjuare

*** = Anonymiserat innehåll

Härdighetszon: 1

Odlingssystemtyper: Permakulturträdgård, dominerat av perenna växter. Endast för eget hushåll

O - Hallå ja, det är ***.

I - Hej ***, Det här är Jesper.

O - Hej, ja haha.

I - Är du redo för en liten intervju?

O - Ja jag är det.

I - Ja men vad bra. Vad tråkigt att det inte gick att ordna med ett studiebesök, men jag förstår ju.

O - Ja, nej men du kan komma sen.

I - Okej.

O - Nu är det är det vackrare väder, idag blev det ju uselt igen. Just nu är man ju lite extra så här Corona avståndig också.

I - Ja, såklart.

O - Men du är välkommen lite när som helst när man ser att, åh en solig vinterdag, kan vi titta runt lite, Ja.

I - Det vore kul.

O - Absolut.

I - Jag kommer jättegärna förbi någon gång när du är lite bättre väder och man kan vara utomhus och så.

O - Ja visst, vi kan bara gå och titta. Och ses.

I - Ja eller hur, och ses. Ja men jag tänkte så här att jag går igenom om ett par punkter innan vi börjar med själva intervjun, så du är med på vad som inbegår och så här.

O - Japp. Gör så.

I - Jag heter Jesper Hagerman ju, och jag är student på Alnarp och studerar till att bli trädgårdsingenjör. Min kursledare heter Lotta Nordmark och min handledare till uppsatsen heter Linda-Maria Dimitrova.

O - Mm.

I - Syftet med intervjun är att ge underlag till att bättre förstå hur vi kan lyckas med att etablera hållbara odlingssystem. Så min frågeställning i arbetet kommer ju vara då att, vad är de viktigaste faktorerna för att kunna lyckas etablera ett hållbart odlingssystem.

O - Mm.

I - Intervjun kommer att ta en timme max och jag ska försöka hålla koll på tiden.

O - Bra.

I - Materialet kommer då att transkriberas och sedan jämföras med annan litteratur och vad andra, vad de har sagt till andra intervjuer. Det är såklart helt frivilligt att delta, så att om du, Ja när som helst kan du avbryta intervju, så om det är någon fråga du inte svara på så kan du avstå eller hoppa över den.

O - Mm.

I - Så den information jag får från dig, behöver inte förknippas med dig [hör inte vad intervjuaren säger].

O - Vad sa du nu sist, det prasslar lite.

I - Ja förlåt, den information jag får från dig, kommer inte kunna förknippas med dig och det kommer heller inte att framgå att du har deltagit om du vill det. Så att om du vill vara anonym kan du vara det.

O - Ja, Nej det tror jag inte behövs.

I - Nej okej.

O - Nej, nu säger jag det före så kan du fråga efteråt igen.

I - Det ska jag göra. Då så. Det var det om det. Då ska jag dubbelkolla så att, så.

O - Japp det låter bra.

I - Först så kan du ju berätta med några ord om dig själv?

O - Mig själv som person?

I - Ja, och hur du har kommit dit där du är idag?

O - Mm, Jag är *** år och vi bor i *** som sagt. Och vi har mycket, Det är mycket familjen runt mig, Det har egentligen alltid varit, fast jag växte upp som ensam barn i ***. Men min egen familj har blivit mer, med fyra barn och 4, 5 barnbarn just det. Så är det, och nästan alla är i *** så det, Japp. Det här stället vi har då, eller nej, nej jag fortsätter att försöka berätta någonting om mig själv det är alltid svårast men.

I - Ja.

O - Jag är född vuxen till högstadieålder i *** och sen åkt till lite utomlands med mina föräldrar, och sen landade jag i *** och har varit lite utomlands i perioder och rest ganska mycket i hela mitt liv. På senare år de senaste, har framförallt börjat för tio år sedan och väl gå till för några år sedan, så har jag varit väldigt engagerad i Östersjö projekt. Med permakultur som gemensam nämnare och då har vi samarbetat mycket med Ryssland, Belarus, Polen, Estland, Lettland, Litauen.

I - Okej.

O - Jag har också varit lite halvt engagerad i olika nordiska projekt, Det finns ett ganska stark nordisk, eller riktigt stark nordisk förening inom permakultur som har vissa sådana här så kallade legala befogenheter för folk som jobbar sig längre i permakultur och diplomerad sig och så.

I - Är det Permakultur Sverige då eller?

O - Ja permakultur, det finns något som heter Permakultur Norden, det heter egentligen Nordiska Institutet, och det är där, Norge, Sverige, Danmark och Finland har även kommit med nu så vi samarbetar kring det här med diplomerad till exempel, men nu går vi väldigt djupt in på permakultur. Du får återkomma till den tråden om du vill.

I - Ja absolut.

O - Jag ska försöka berätta att [hosta] Oj, det kan hända att det blir hostigt, jag har inte så lätt att prata mycket. Men de är Östersjö kontakterna och de andra kontakter i nordnord och permakultur folk lite runtom i världen, det har gett sådan glädje och liksom det här att man har en samsyn i botten om hållbarhet.

I - Ja.

O - Ja, jag säger hållbarhet och system hållbarhet. Så det har blivit många vänner, väldigt många vänner den vägen också.

I - Ja vad kul.

O - Ja men jag kan stanna där, för jag ska inte berätta mitt liv för denna händelse.

I - Ja men det blir jättebra så. Och du bor ju då i en, eller två stycken trädgårdar egentligen?

O - Ja just det, vi har två stycken som känns som en, de är liksom rätt ihopslagna. Det är ganska små hus på stora tomter.

I - Mm, och vill du berätta lite om platsen, vad den har för läge och väderförhållanden och sådär?

O - Mm, det kan jag göra. Det ligger i ***, ett gammalt förortsområde, Det var nog verkligen ett förortsområde när de började bebygga för 120 år sedan.

I - Ja just det.

O - I början av sekelskiftet och då. Ja men det började uppföras och villor, men här fanns också en hel del verksamheter, här fanns något gjuteri eller vad det var, många som bodde här hade egna små verksamheter hemma hos sig också som snickeri och annat. Små affärer. Så det blev ganska snabbt ett litet område för sig själv tror jag rätt mycket det här *** måste det ha varit i början ändå.

I - Mm. Ett litet samhälle.

O - Ja, det var ju så.

I - Mm.

O - Det blev små satelliter till städer för länge sedan också.

I - Mm.

O - Men det var verkligen ett planerat område kan man säga, det var någon farbror, Kvantenborg hette han, som byggde sitt eget hus här och även en väg här är uppe har fått namn efter honom. Det var han på något sätt som började skapade här området har jag fått för mig. Nå väl, så här är det bebyggelser från allt ifrån 120 år sedan, vårt hus är så gammalt 1901 är de byggda, till alldeles nya hus. Några hus har blivit rivna för dem om det väl gamla eller dåliga och så har de kommit upp nya istället. Här är rätt stora trädgårdar, här är väldigt uppväxt med träd, här är ingen trafik som inte hör hemma här för att man kör in i en u-sväng i det här området och sen händer det inte mer. Men det finns många gator här, Det är ett ganska stort område ändå.

I - Så det kanske är tänkt att det skulle vara en del odling på fastigheten då eftersom det är ganska stor trädgård? Hur ser du ut med solens bana också där är den, går den?

O - Mm, Ja, vårt hus ligger på norrsidan av tomten, så vi har ju sol från morgon till kväll förutom det som träden skuggar då, Här är många uppväxta träd så vi har en hel del skugga också.

I - Mm, Okej.

O - Sedan ligger vi svagt, svagt i norrsluttning som gör att det är lite svalare på marken hos oss, man kan se att snön ligger längre är de två gånger det kommer någon snö till exempel.

I - Jaha.

O - Men för övrigt, Ja men det är kanske bra i dessa tider då, och klimatet i trädgården är mycket mycket gynnsamt för allting, både människor och djur och växter.

I - Men då är det ganska uppbyggt med matjord antar jag om det är 120 år gammalt?

O - Här är ett jättetjockt matjordslager, men det här var ju en vång alltså, här var ju lantbruk, betesmarker säkert tusen år innan, så här är ett enormt matjordslager, väldigt fint på hela det här berget.

I - Wow.

O - Och runtom konstigt nog mer lite öppet vatten, tiken och små åar och sånt förr för längesedan.

I - Mm.

O - Sådant finns under jord nu så man ser inte dem längre.

I - Vad är det för odlingszon hos er skulle du säga?

O - 1, 1,1 plus plus haha.

I - 1, 1, 1 plus plus.

O - Ja men det är det ju större delar av, ja är nere i ***.

I - Ja precis.

O - Sydväst speciellt, och syd.

I - Mm, och du pratade om att ni hade ett antal träd på trädgården, vad är det för träd?

O - Här finns mycket fruktträd, här är ju mest fruktträd. Vi har en himla massa äppelträd, alltifrån urgamla till ganska unga eller rättare sagt nästan nyplanterade. Här är päronträd, plummonträd, persikoträd, mullbär, vit mullbär det är ett stort gammalt träd, även svarta mullbäret har visat men det är fortfarande litet. Sen är här då valnötsträd. [någon säger något i bakgrunden] Vilket? Ja jag kommer till valnötter nu. Någon står och lyssnar på mig.

I - Är det någon där bak som påminner dig om det?

O - Nej, sedan har vi ett träd som liksom växer bild här, det växer väldigt gärna här, det kommer upp lite var och man får hålla efter och det är fläder. Tänd lilla flädern. Sen har vi en jättestor björk och en ganska rejäl stor ask som har växt upp.

I - Mm.

O - Och ett litet aprikosträd och jag har säkert glömt någonting men.

I - I stora drag. Det låter jättemysigt.

O - Mm. Där är många träd. Jag räknar alltid båda trädgårdarna nu när vi pratar om träd, vi har mycket körsbär också.

I - Ja det vill jag att du ska göra.

O - Bigarråer och klarbär och sånt.

I - Okej. Vi kommer att komma tillbaka lite mer till vad som finns där.

O - Ja det var träd du frågade om där.

I - Ja precis. Jag tänker att vi går vidare till lite hur du och de som har varit där då som du känner till och hjälpt till, Var har de, var har ni fått er kunskap ifrån? Det är en luddig fråga men, men jag tänker att det kanske kan.

O - Inspiration eller kunskap? Ja det är ju både och. Inspiration och tankesätt om miljö och hållbarhet kom från att jag och min man, vi engagerade oss i Miljöpartiet på 80-talet och det höll jag på med till en bit in på 2000-talet. Nej alltså för 20 år sedan trappade ner för att jag tyckte, nej jag tyckte inte att Miljöpartiet var tillräckligt radikalt längre.

I - Mm.

O - Och då hade jag varit i kontakt med permakultur tänk och även andra, mycket andra odlingsföreningar som FOBO All sedan tio år tillbaka i alla fall. Det hade liksom funnits i jobbet, Jag jobbade för Miljöpartiet i *** en period där, 95 till 2002 faktiskt, så så länge var jag väl bra engagerad.

I - Var är ifrån du fick mycket inspiration då till att?

O - Vad sa du?

I - Var det därifrån du fick mycket inspiration?

O - Ja det blev det ju, plus att ja men på något sätt sitter i fingrarna också. Min mamma hade trädgård och hon kommer i sin tur från lantbrukare. Båda mina farföräldrar och mina morföräldrar hade små lantbruk, ditt ena här och de andra upp i *** i Finland.

I - Du föddes nästan med gröna fingrar?

O - Ja fast jag bodde i Stockholm, men jag var ju på landet varje sommar hos än den ena än den andra sidan av familjen så att det fanns ju med det här vanliga, ja hur man brukar jorden.

I - Ja okej.

O - Och allt med djur och så, det var inspirerande. Sen föll det ju glömska under min ungdomstid när jag var väldigt, höll till i städer och var ute och reste mycket och så där då tänkte jag inte så mycket på det.

I - Som det som ofta blir.

O - Men det fanns ju en ideologisk rörelse där flower power och hippierörelsen också satte stora spår i mig.

I - Ja just det.

O - En sorts frihet under ansvar.

I - Ja eller hur.

O - Ja.

I - Då någonstans på vägen så blev du diplomerad själv?

O - Nej jag är inte diplomerad, Jag har bara gått en PDC kurs för länge länge sen för 20 år sedan, jag är designer jag är inte diplomerad. Det är inte sådär jättemånga som är diplomerade, det är kanske 12 i Sverige.

I - Är det svårt att bli diplomerad?

O - Ja, du ska göra ett gediget arbete, Japp, du ska följa och vara med, alltså du ska göra en permakultur process och du ska visa den här för andra så det tar tid. Du ska skriva ner eller fota, filma, prata mycket.

I - Är det någonting man behöver göra praktiskt, alltså du behöver göra en permakultur trädgård eller är det mer att du gör ett projekt i teorin?

O - Du kan göra det inom olika områden. Du kan välja om du vill göra en platsdesign som då är att du beskriver och utvecklar en plats.

I - Just det.

O - Med permakultur principer och tänk. Men du kan också, du kan ha mer, har haft av organisatoriskt arbete, socialt arbete med permakultur, Det är mer ovanligt Jag skulle önska att det kom mer faktiskt. Skulle jag hade diplomerat mig vilket jag har gått och funderat på, så först hade jag tänkt att det skulle vara platsen, men sen skulle det nog vara mer inom organisation och administration för det är sånt som jag, Ja jag gillar det.

I - Just det, Ja du har jobbat inom Miljöpartiet, så jag tänker att det kanske är, att du har mer koll på övergripande liksom, eller tycker om det iallafall.

O - Mm, Jag gillar att ordna saker. Och fixa saker, fixa kurser och ordna alla möjliga event där folk kommer tillsammans.

I - Mm.

O - Som passar ihop och är trevliga. Därav blev mitt senare engagemang i den här Skördefesten i *** som jag jobbat med nu i 10 år.

I - Jaha.

O - Det är en häftig tillställning.

I - Heter den Skördefesten?

O - Den heter Skördefesten i ***, eller Skördefesten i ***, Ja det är Lund iallafall och är stor. Väldigt välkänd i ***, det kommer ju folk från hela *** dit och säljer sina produkter. Vi har ju ganska hårda krav på vem som får vara med, men ändå är vi öppna för att alla sorters människor ska känna sig välkomna.

I - Vilken tid, är det på hösten någon gång?

O - Ja det brukar vara sista helgen i september. Alltid.

I - Ja, precis missat den.

O - Jo vi var med, men den var utlokaliserad i år, såg att folk hade liksom öppet hemma hos sig de dagarna. Det var väl ganska lyckat för en del tror jag, en del ställen kom det tyvärr inte så mycket folk på. Men det är ju svårt att göra något sånt här helt nytt. Vi var i ***, våran familj och mustade äpplen åt folk. Det är också ett inslag i Skördefesten varje år att ***borna får ta med sig äpplen och får mustat, så det gjorde vi också.

I - Ja det såg jag ju, det såg jag ju någon bild på. Men det blir ju svårt när de bygger på, vad ska man säga, besökarens eget engagemang. Alltså när tillgängligheten försvinner lite.

O - Ja alltså hur tänker du, att det inte blev i år?

I - Ja precis, att när folk har öppet hos sig.

O - Vi har ju 10.000 besökare, det går inte att få tillstånd, hur många fick man vara i somras 50? Nej jag kommer inte ihåg.

I - Ja haha. Det är klart.

O - Nej det gick inte alls. Våran äppelmustning gick, det var precis men så.

I - Okej. Men om vi går vidare lite då till, vilket år var det du flyttade in i?

O - Det här huset?

I - Ja precis.

O - 85.

I - 85. Okej.

O - Då hade min man bott här i 10 år, då var det en väldigt traditionell villatomt.

I - Okej och hur. Jag tänker i och med det här med planeringen för hur ni vill ha det i trädgården, hade ni någon budget i början och ja, gjorde ni observationer och sådär som det står i Bill Mollisons bok att man ska börja med att observera?

O - Nej nej, på den tiden tänkte jag inte heller så mycket på permakultur faktiskt men trädgården, Ja dels så byggde vi till huset lite grann där i början på 90-talet. Och trädgården ja, den bara skötte som som den var ungefär. Här fanns ju väldigt mycket ätbart i den bärbuskar och fruktträd och jordgubbsland och allt möjligt. Och det finns i, eller fanns förr ju i väldigt många trädgårdar, att man hade liksom lupin trädgården med blommor och sånt där och sen hade man ju köksträdgården med mycket mat.

I - Okej ja.

O - Det håller väl på med.

I - Mm.

O - Det var mycket jobb och barn och sånt på 90-talet, men i slutet på 90-talet gjorde jag design av trädgården och gick min designkurs då. Så då hade du också kommit mer att använda båda trädgårdarna det gjorde vi inte från början.

I - Hur kom ni fram till din design där på 90-talet?

O - Hur jag kom fram till den?

I - Ja.

O - Ja men det är ju den designprocessen man gör genom att titta på förutsättningarna och platsen där man är, och vilka behov har vi, vad har vi för resurser, och sedan går man igenom område för område. Det vart har vi vind, sol, vatten, energi, vilken typ av energier.

I - Mm.

O - Vi har gjort vissa sådana här, vad heter det, prepper åtgärder. Jag vet det fanns en brunn är på gården som bara var överlagd med cementlock och den plockade vi

fram igen och satte en pump på, så där har vi alldeles eget vatten som är, går att använda i nödfall.

I - Ja vad bra.

O - Jag menar om vattenledningarna i gatan inte funkar i längden så har vi faktiskt en egen brunn. Och så har vi liten sån värme, så vi kan värma och en delar i huset med en härlig vedspis som vi har, i sten.

I - Var det någonting som fanns i huset sedan innan, eller var det en del ni byggde ut?

O - Det här det är ju gamla grejer, brunnen är ju från när huset byggdes och den här spisen satte vi in den är gamla delen av huset, men vi byggde om allt möjligt.

I - Okej.

O - Bryggeriet gjorde vi också före permakultur tiden egentligen så en del saker hade gjort annorlunda om du hade gjort nu, Vi tänkte lite för mycket arkitektoniskt intressant och kanske lite för lite rent, ja vad ska man säga, praktiska smarta permakulturlösningar.

I - Just det. Men när..

O - Men det får man ta som det är.

I - Ja. Jo men precis, det växer ju fram intresset.

O - Jo precis, ja.

I - Men Det låter ändå som att du började få intresset för permakulturtänk där någon gång när du började etablera sin trädgård då, använde du?

O - Nej senare faktiskt.

I - Det var senare.

O - Permakultur var, det hade väl precis kommit till Sverige tiden tiden på 80-talet men det gick mig förbi, det var först i början på 90-talet som jag fick kännedom om att det finns någonting som hette permakultur men det fanns så mycket annat tänk kring odling och andra föreningar, FOBO till exempel, förbundet organisk biologisk odling, med täckodlingssystem som fanns, som var aktivt då.

I - Okej, FOBO.

O - Ja men, det fanns mycket att hämta inspiration. Jo de här Seymour böckerna, John Seymours böcker från USA. De är fantastiska, det är ju permakultur på ett brett sätt.

I - Seymour det har jag inte hört talas om.

O - Seymour, S A Y M O, jag ska plocka fram det här så jag säger rätt stavning till dig. Svårt ord att söka på. Det ska du kika efter faktiskt, det är lite gamla böcker, jo John Seymour, John J O H N

I - Ja.

O - S E M O U R.

I - Okej.

O - Och han har skrivit böcker om självhushållning, och de var tidigare.

I - Bra tips, tack!

O - Japp. Nej han är inte alls amerikan, han är brittisk. Jag där ser man, man kan ha fel.

I - Ja, det känns som att många de där är briter, många av de där männen som det pratas om.

O - Jag trädgårdar och odling och bryter det, ja.

I - Tätt förknippat. Men okej, kort och gott så kanske du inte använde dig av någon sådan zon- och sektorsanalys då när du gjorde din trädgård från början?

O - Nej Nej, en del av det där är rätt självklara saker. Det är det där är att när man börjar tänka permakultur och så ska man plötsligt binda ihop mycket saker, för mycket gör man ju helt naturligt att odla i solen, du kanske behöver lite skugga till vissa saker, fönster. Ja, Vart är vinden elak, Ja då får vi plantera någonting här så att vi blir av med den eländiga vinden. Mycket såna saker har ju folk alltid gjort det är liksom common sense. Men i permakultur plockar du in det så medvetet och hur allting hänger ihop och du. Det är också tanken om korta kretslopp, det är ju väldigt väldigt viktigt, man ska ju vara medveten om vad för du till din plats, vad för du från din plats och allting ska vara så kort som möjligt.

I - Ja, som slutet.

O - Helst ska de ju snurra runt hos dig allt ihop. Så då blir du inte beroende och då blir du du inte heller sårbar, och du får något väldigt starkt och resilient omkring

dig. Så kan vi inte leva ännu, Jag vet knappt någon som gör det, Ja ett fåtal människor vet jag som lever väldigt nära det. Men det blir nästan lite extremt också för vi är sociala varelser som har växt upp i den här samhällena som vi har nu, jag tror man får hitta det bästa av allt.

I - Ja men visst. Jag går och praktiserade i somras på ett andelsjordbruk och då...

O - Vilket då?

I - Ett andelsjordbruk, i Torsåker. Torsåkers gård heter det.

O - Jaha.

I - Och de sa så här att de tyckte det var lite överdrivet med självhushållning för att ett samhälle bygger djur på att man är flera så att de ville hellre att man skulle säga tillsammans hushållning. Det tyckte jag var ett bra ord.

O - Jo det stämmer, det stämmer. Det finns ett antal sådana här grupper i småland, det är intressant.

I - Mhm. Ja men apropå att ha flera syften till allting då. Du har ju höns också.

O - Mm. De bara går här.

I - Hur många var det du hade? Vad sa du?

O - Haha, jag sa de bara går här. Nej man skaffar väl höns för att få lite ägg, men så småningom blir de ju, de blir ju också en del av det hela. Och de värper ägg när de vill värpa, det brukar bli från februari i bästa fall till oktober sen slutar de värpa, då tycker de det är kallt. Då vill de vila.

I - Vart bor dom någonstans och hur ser det ut?

O - De har ett litet hönshus, en del av ett skjul vi har, där de går in och ut som de vill alltid. Fördelen med att ha höns i stan är att de blir inte tagna av rävar och rovfåglar och annat.

I - Just det.

O - Så man kan ha dem mycket mer fritt än man kan ha dem ute på landet.

I - Ja det är ju den smarta delen med att bo i stan.

O - Där man får ha mer koll på dem.

I - Ja. Och utöver höns, om vi ska gå in lite mer på vad det är som finns i trädgården, vilka typer av, Har ni några annueller?

O - Ja litegrann odlas det ju, det är lite kryddor som inte övervintrar och några olika blomfrön, tomater drar jag väl upp.

I - Okej. Annars är det mest perenner då?

O - Ja det är mest perenner, mest perenna arter och buskar och träd.

I - Okej. Vad är det för....

O - Men jag är inte så road egentligen av att odla de här grönsakerna, de vanligen med potatis och morötter och lök och sånt tycker jag andra gör så mycket bättre. Med lite större skala.

I - Ja.

O - Så det är inte så intressant för mig.

I - Hur många kvadratmeter är de här två trädgårdarna på tillsammans?

O - 1600 kvadrat någonting så det är ganska stort.

I - Ja, det låter jättestort. Vad är det för perenner då du har förutom om du har räknat upp?

O - Ja men efter trädlagret så kommer ju hela busklagret och då har vi nötter, hasselnötter, är väl det vi har här just det. Jag har ett annat hus uppe i norra Skåne, där odlar jag inte alls. Där är en helt annan typ av fastighet och där, men där är mycket gräsmatta på baksidan.

I - Jaha.

O - Där har jag faktiskt en pimpernöt, en vacker liten buske och den gav mycket nötter i år. Det är en rolig sak pimpel.

I - Pimpel?

O - Pimper. P I M P E R. Den kommer ifrån, du känner till *** och skogsträdgården och det där, ja just det den busken kommer därifrån.

I - Ja, jaha okej.

O - Just det. Jag var med och skapade eller drog igång hela det här *** projektet 2008 förresten.

I - Ja okej. Vad roligt, jag pratade ju, en av intervjuerna jag har är ju med *** som jobbar där nu, ***.

O - Ja vad kul. Mm.

I - Ja men okej. Men det är inte som att du har några perenner lökar som sitter i trädgården?

O - Jo jo jo, alltså det är massor.

I - Okej.

O - Ja eller lökar, ja mat lök.

I - Ja piplök eller vad som helst.

O - Ja det kommer de hit ibland och så finns det och så tappar jag bort vart det är någonstans.

I - Haha okej.

O - För det är inte någon vidare ordning på de där matlökarna, ibland petar jag ner vitlök nu på vintern, Så kommer det upp året därpå. Ja men lite så där smått bara.

I - Mm.

O - Men ja andra perenner, det är ju hela busk lagret, massor med buskar jag älskar bär, vinbär, svarta, vita, röda. Tom här koreanska silverbären, fast de står ganska skuggigt så jag får inte så mycket där. Hallon, blåbär, stora blåbärsbuskar. Där är lite sur jord slant då där blåbären är. Ett antal gånger försöker jag odla tranbär hos de men det går mindre bra, då är vi nere på de små arterna vedartade. Krusbär, björnbär, ja vi har taggfria björnbär de är helt fantastiska.

I - Ja vad heter den sorten?

O - Vad sa du?

I - Vet du vad den sorten heter?

O - Nej, den heter knappt någonting. Den kom från min svåger hortonom som skaffade den och en annan slags taggfria någon gång. Det var han som bodde här i ena huset ganska länge. Två sorters taggfria och den ena är fantastisk och den har jag liksom förökat och delat med mig av, och den andra var uruselt och vilken massa vildskott som var taggiga.

I - Ja.

O - Sådan heter ingenting, vi kan kalla den *** björnbär.

I - *** björnbär, då så. Men okej, det låter det ändå som att ni har ganska mycket som är ätliga syften, men också även en del som är till andra syften, alltså estetiska och sådär.

O - Ja.

I - Har ni tänkt någonting på pollinatörer och fågelmat och insektsbon och något sånt där?

O - Ja, vi har inte direkt fixat med insektsbon de verkar hitta Vi har ju mycket träd och gamla träd och högar med ris som ligger och ved som ligger ute. Så jag tror att de kan fixa till sitt boende. Vi har sådana här bin, solitärbin i husväggen här i vårt hus. Och det har de gjort sedan jag flyttade hit tror jag och det fortsätter de med. De lagrar ju inte honung. De bara käkade och sen bor de, det var riktigt riktigt många, var det i somras? Jag tror det var i somras, Jo det var nog den milda vintern.

I - Ja.

O - Enormt många sådana vid hade vi då. Och de gör större och större hål i tegelväggen så vi får väl se, vi får ju samsas om den.

I - Haha.

O - Nej, men annars, vi lider ju aldrig någon brist eller ser att saker och ting inte blir pollinerat. Det funkar nog ganska naturligt, Jag har inte gått in för det och studerat det och.

I - Men det blir ju en härlig mångfald när man gör sådär, att man har olika skikt och bara sätter ner lite grejer på olika ställen.

O - Det blir ju det. Sen är det ju inte bara vi som har en trädgård, utan allting här runt omkring. En del liknande trädgårdar Kanske inte lika mycket olika växter som är våran. Ja men en del har mycket mera blomster, alltså blommande perenner. Jag har inte alls vidare gått in mycket för det, här finns en del men det är kanske inte jättemycket.

I - Okej. Men det sitter ihop såklart, det gör det ju.

O - Vad sa du?

I - Det sitter ju ihop allting, det gör det ju som du säger. Det är ju inte bara din trädgård utan att allting hänger ihop.

O - Mm, Nej precis det finns ju en massa blommor överallt och jag är inte alls orolig på den fronten alls, Nej.

I - Men det är mest för egen konsumtion då de här ätliga växterna eller är det, säljer du någonting eller ger du bort. Eller hur fungerar det?

O - Ibland har vi mycket äpplen, vi pressar mycket äppelmust då som vi använder och ge bort runt omkring oss och en del sätter vi att läsa till cider, och ibland blir det. Jag säljer inte äppelmusten eller cidern vad man ska ha mer, bättre koll på grejerna då.

I - Mm.

O - Men däremot Jag har också äppelcidervinäger. En vinäger stamm som bara blev här något år här för ett bra tag sedan.

I - Ja.

O - Den är väldigt god och den säljer jag för då vet jag att det är en process, helt ofarligt stadium närheten han och dit.

I - Är det en speciell sorts då som gör sig till god vinäger eller, hur fungerar det?

O - Säg det där sista igen det lät lite, Jag hör lite dåligt.

I - Okej. Det kan vara min mobil också som är dålig. Men hur fungerar det när man gör äppelcidervinäger?

O - Ja, det är en bra fråga. Haha. Det sägs att, ett sånt här gammalt saying var det här. Du vet att de som gör att det blir vinäger det är en sån här, jag vet inte. Det är inte svamp. Det är någonting som, lite geleartad.

I - Jaha.

O - Som bildas i. Som blir som en klump, du vet folk håller på med annat som kombucha och annat sånt här.

I -Ja precis.

O - Vinägern är ju lite samma sak, att det bildas någon sån här. Den är ljus och fin, gele. Ja men som en manet ungefär.

I - Just det.

O - Alldeles så genomskinlig liksom och den här kallas vinägermoder, och i Frankrike Var det så att när unga kvinnor på landet gifte sig fick de alltid med sig av husets vinägermoder till sin nya familj. Det var väldigt viktigt och de här var antagligen någon superkvalitet, ja sen bara tankar man på, man kan ju dela det här till flera kärll så småningom och så tankar man på med nya äppelcider.

I - Ja, matar dem liksom.

O - Jag matar dem, så blir det då vinäger och god vinäger. Väldigt stark är våran vinäger denna gången, den har stått något år extra eller vad men. Jag sålde nu på en liten marknad här i *** i helgen och ja den gick åt iallafall.

I - Ja vad kul.

O - Nej men vi säljer inte vidare mycket alls. Det blir att man ger bort och familjen använder och vi tar tillvara och vi fryser in och vi kokar saft och sylt och äter bär.

I - Okej. Och hur ser det ut om ett skadedjur, Har du någon speciell bov och så där som ni har extra mycket problem med?

O - Nej. Det är mer vissa växter som du jobbiga emellanåt som man nästan aldrig blir av med. Vi har en sort revhallon som kommer in är säkert innan jag har flyttat hit nästan. Alltså de är jättejobbiga, man kan gräva att dra roten och man blir nästan aldrig av med dem.

I - Det är de där.

O - Annars har jag för på 80, 90-talet, då var jag mycket mer mån om att jag skulle ta bort saker om jag inte tyckte skulle vara där. Brännässlor och trädgårdsvinda, de sakerna bekymrar mig inte så mycket längre. De får ha sin plats, man kan försöka begränsa den litegrann, och att de inte tar över hela områden.

I - Ja just det.

O - Vi har ju väldigt, Vi har väldigt, väldigt bra näringsrik och fin jord här så Det är klart att mycket trivs här och precis allt som trivs här älskar man inte, men mycket är bra ändå.

I - Men allting har sin plats.

O - Nässlorna för man en sån där lite evig kamp emot, man har ju sina bestånd och så äter man mycket nässlor.

I - Ja.

O - Nässelsoppa då på våren och sen försöka då gräva upp, jag har många stånd på olika ställen jag är liksom inte ett jättebestånd. Så försöker jag utrota ett, så poppar den upp någon annanstans. Vi kommer överens nässlorna och jag.

I - Ja. Men då leder ju det även till en följdfråga att har du någon kompost som du använder då och hur ser den ut?

O - Ja, vi är jätteslarviga med kompost.

I - Ja.

O - Mycket bara läggs direkt och sen har vi tre kompostbehållare där vi öser i allt möjligt från trädgården och även inifrån.

I - Ja, och med finare ord så täckodlar ni helt enkelt.

O - Vi lämnar inget sånt här, alltså matavfall får vi aldrig något för efter oss kommer katterna, sen kommer hönsen så att det. Allting blir ätet liksom, blir aldrig mat över. Det skulle vara någon ur dålig mat som har råkat så men den åker i soporna i så fall.

I - Okej.

O - Vi använder aldrig där matavfalls facket i våran soptunna utan vi har en kompost, det är så fånigt det här att när du skalar en morot eller en potatis så ska du slänga bort det. Ja men det blir ju biogas så det är ju i och för sig ganska bra i slutändan också men.

I - Det är ju bra för de som bor i lägenhet och inte har någon kompost.

O - Ja det är det ju. Det är det ju absolut.

I - Men för er som bor i villa med liksom så mycket resurser så är det ju absolut onödigt.

O - Ja. Man tycker ibland att det skulle kunna vara att det blir fel råttor här med tanke på att, lite möss är här ju, det ser man att katterna tar ser man överallt. Men råttor, med tanke på hönshuset och att jag åker ut en del mat, ibland lägger hönsen ägg på något ställe och glömmer dem så hittar man inte dem. Men råttor är det inte vad vi har märkt. Det är faktiskt igelkottar som ibland käkar hönsägg om de kommer åt.

I - Men då har ni alltså höns och katter medvetet, och sen så.

O - Ja, sen är det mycket fåglar, alla sorters fåglar det är ju vanligt. Även en del större fåglar trivs ganska bra här för när vi matar hönsen så vill de också gärna försöka komma till. Jag har några skator som nästan är tama.

I - Jaha.

O - Kan äta tillsammans med hönsen nästan.

I - Okej.

O - Ja, de väldigt bofasta, skator.

I - Ja om de vet att det finns mat att tillgå så är det ju klart att de kommer.

O - Jag tycker bara sådär att det kan vara lite farligt när de pratar om fågelinfluensan, men jag kan inte låsa in våra höns. Bara hönor har ett ganska litet hönshus så det får bli som det blir helt enkelt.

I - Okej, ja.

O - Skulle de drabbas så får de dö, så är det.

I - Det är ju en del av livets cykel.

O - Ja det blir så.

I - Men vad har ni för, har ni några framtidsplaner något tänk på saker ni vill ändra, utvecklingsplaner?

O - Nej det kommer utvecklas ganska mycket åt de håll som barnen vill på den här tomt.

I - Mm.

O - Som inte är den som vi bor på, där tänker min dotter bygga, nu långt om länge.

I - Mhm.

O - Hon har också gröna fingrar, runt det huset kommer hon att skapa sin trädgård, sen så småningom så tar en av våra killar över det här huset och fixar och donar som de vill ha det. Alla är nog ganska nöjda med det här. Med det här är alltså, det är kanske lite väl vilt och lite väl ovårdat. Så sonen, han som kommer komma att bo här kommer hit ibland och snofsar till det lite, någon hörna, men det är lite övermäktigt.

I - Ja. Jo men speciellt.

O - Men det är inspirerande för de som kommer hit tycker att det är en jättemysig jättehärligt trädgård, och det är det ju, den ger ett väldigt. Ja här är många rum, många vinklar och vrår där man kan göra olika saker.

I - Ja men det är viktigt också.

O - Det är inspirerande.

I - Ja men det är viktigt också att en en sån här sak blir lite av en social arena också, för det är väl en del av, också av tänker jag permakulturens tänk.

O - Jo men det är det ju, Vi har ju vår fest här varje år hos oss med mycket folk och vi träffas överhuvudtaget mycket i trädgården då familj och närmare vänner.

I - Mm, härligt.

O - Ja.

I - Okej men du har jag egentligen två frågor kvar, en som kanske är lite mindre och en som är ganska generell. Och den första frågan är då, Hur har co-vid påverkat er odlingsmässigt och som du säger socialt?

O - Inte ett dugg skulle jag vilja säga odlingsmässigt, inte ett skvatt faktiskt. Nej. Men socialt litegrann, det är ju färre människor som har kommit hit. Vi har inte haft några sådana här kurser med öppen inbjudan i år.

I - Mm.

O - Skulle kanske i och för sig kunna ha haft om vi vetat hur det skulle bli, för sommaren var ju bra men jag valde att göra andra saker. Jag var ju där i andra huset ett tag, där det är en gammal lanthandel, så jag hade öppet där i juli och halva augusti och sålde fika och prylar.

I - Ja okej, jaha. Du har det igång också.

O - Så det blev något helt annat. Sommaren är ju, är ju lite stiltje där i trädgården mellan våren när man pysslar lite och sen skördetiden.

I - Ja, jo det är ju klart.

O - Det är ganska lugnt.

I - Okej och då, då har jag bara den här mer generella frågan kvar och du får svara på den så gott du kan och vill.

O - Mm.

I - Och det är då min frågeställning egentligen. Vad är de viktigaste faktorerna enligt dig för att lyckas etablera ett hållbart odlingssystem?

O - Observera, interagera. Observera först, alltså du pratar om hållbart, du pratar om någon slags resiliens?

I - Ja.

O - Ja just det.

I - Alltså då pratar vi om odlingsmässigt hållbart.

O - Odlingsmässigt hållbart, ja för det är ju just det. Ingenting som är väldigt statistiskt är egentligen hållbart, Alltså där det blir mycket statistiskt på ett sätt.

I - Mm.

O - För att det är ju som börnorna och majsens och squashen där i Sydamerika att om en av dem går dåligt så går de andra bra. Du vet, tre systrar kallas de.

I - Just det.

O - Tre systrar, odling. Ibland så blir det ju en alldeles för varm sommar att saker torkar och då är det vissa saker som inte funkar. Du kan försöka ha gjort av så hållbart som helst, men vissa saker bara vissnar ändå. Medan annat kanske inte gör det. Och sen kan du ha ett himla regnigt år och då blir det något annat som klarar sig bra, medan andra saker klarar sig mindre bra så att det. Det är hela tänket egentligen med permakultur att, vi kan inte vara beroende av... Ett odlingssystem måste vara väldigt diversifierat.

I - Ja.

O - Ja det är väl det jag vill komma fram till.

I - Ja men spännande.

O - Skogsträdgården till exempel, brukar ju ta som exempel på, det är fantastiskt att bygga upp skogsträdgårdar. Sen är jag ju, om jag ska vara lite krass, så överlever vi ju knappast på det våra skogsträdgårdar producerar.

I - Nej, det blir lite mer av ett tillägg.

O - Det är kryddan på maten lite grann och det är nötter det är bär och så där, och frukt men det lever vi inte på.

I - Nej men alltså, ska man vara riktigt realistisk så är det ju så också att ska du vara helt ska du vara helt självhushållande kommer du behöva ha in höns och kor och så där, om du vill ha en bra kost om du vill ha in hela kostcirkeln eller vad man ska säga.

O - Ja du behöver i alla fall odla, du behöver se till så att du får i dig rätt så bra med grönsaker och rotfrukter och bönor, sen kan du ju vara vegetarian om du sedan på dina odlingssystem utan att fungera utan djurgödsel, och det det är ju en trädgård här i ***, eller i *** som är väldigt duktiga på som heter Vånga Veganträdgård heter de väl. Wilhelms Vånga.

I - Okej, de använder ingen gödsel alls då?

O - De är veganer, de använder inte, alltså nej. Det är bara cirkulerar näringsämnen och allt det.

I - Okej.

O - Jag kan inte deras system så bra, för jag är själv inte, Jag äter lite kött och lite fisk och Jag är mer mån om att grejerna ska vara etiskt bra.

I - Ja. Jag får väl höra av mig och fråga dem.

O - Det är det jag bryr mig om.

I - Jo jag känner ju likadant där. Men då har jag ju äntligen fått med allt jag ville fråga.

O - Ja vad bra.

I - Så är det någonting, några frågor eller något du vill tillägga på det?

O - Nej jag är så nöjd. Det var bra för jag klarade mig så här långt utan att blir alldeles hostig och rosslig i halsen så det är kul, haha.

I - Haha. Ja men då får jag tacka så mycket för att du ville medverka!

O - Och du, jag behöver inte vara anonym, det är helt okej att svara så här som de var.

I - Ja jättebra.

O - Ja tack ska du ha och som sagt du är väldigt välkommen hit, det skulle vara väldigt kul om du kom och hälsade på. Även om det är vinter så får du komma förbi

I - Ja men jag håller koll på vädret, så kanske jag skickar iväg ett mail och frågar om jag kan få komma någon dag och sådär.

O - Ja, och så blir jag jätteglad för att se vart det arbetar landar någonstans.

I - Ja, och jag tänkte fråga också om du vill ha den så kan jag skicka den till dig när jag är klar.

O - Ja det är klart jag vill.

I - Ja men vad kul!

O - Och sådana här arbeten, det kan jag ju också säga, sådana här arbeten är ju intressant att lägga ut på permakulturs hemsida. Tycker jag iallafall.

I - Jaha.

O - Nu kan du inte göra det själv men.

I - Nej jag får väl höra av mig till dem och fråga.

O - Ja du kan höra av dig till mig.

I - Mm!

O - Eller säg det när du kommer, eller jag kan tänka på dig själv för att vi har. Det görs jättemycket permakultur arbeten och det är alldeles för få som samlas, vi har en ny hemsida sedan tidigare år och de har alldeles för lite material. Jag tycker det är synd.

I - Vad, det är inte permakultursverige.se utan det är en annan då?

O - Jo permakultur.se

I - Ja men den har ju varit inne och kollat lite på, Ja men vad roligt. Vad ska jag höra av mig till dig när jag är färdig med uppsatsen, så får vi se.

O - Ja det är jättebra. Jo det är väl en bra hemsida under uppbyggnad det där ska bli bloggare och grejer, jag tror den kommer att bli välfungerande i framtiden men mycket material tycker jag är kul att ha på hemsida. För vi har ju en jätte, jättevälansvänd Facebookgrupp.

I - Jaha.

O - Över 6000 som var med i den nu. Medan föreningen har ungefär 500 medlemmar så det är lite skillnad där.

I - Jaha.

O - Då ser man hur många som är intresserad och ändå vill följa det här med permakultur. Där hamnar ju inte längre grejer, det är ju kortare typ så inbjudan till event och sånt där. Frågor. Men lite sån här längre arbeten är ju intressant att hitta på en hemsida tror jag. Eller hur?

I - Jo men det tror jag också. Men har ni något samarbete med agroforestry också då eller?

O - Ja alltså, agroforestry, det var ju en förening som somnade in litegrann gjorde den inte det?

I - Alltså du menar att det inte finns längre?

O - Jaha, för jag pratade med ***så sa hon att den var igång och liksom.

I - Agroforestry?

O - Alltså den svenska.

I - Den svenska, Ja alltså det har varit verkligen upp och ner. Jag kan nog säga att vi litegrann har tappat kontakten föreningen för vi hade väldigt mycket kontakt för fem år sedan, jag tror att den bildades för 5 -6 år sedan kanske 7, något sånt. Nej men det var jätteroligt att få veta. Det tar jag till mig. Tack för den. Det får vi fortsätta utveckla.

I - Ja för att hon pratade om en konferens som helst vartannat år, och att det skulle vara nästa år.

O - Ja men det är bra, just det.

I - Okej, ja men tack så jättemycket ***! Det här blir nog en bra uppsatt av det här.

O - Ja det blir det säkert, det tror jag. Lycka till nu.

I - Tack så mycket, ha det så bra!

O - Detsamma, hej!

I – Hejdå!

Bilaga 6

Intervju 5

O = Intervjuobjekt

I = Intervjuare

*** = Anonymiserat innehåll

Härdighetszon: 4-5

Odlingssystemtyper: Annuellt odlingssystem (CSA), perent odlingssystem och växthus

O - Ja det är ***.

I - Hej *** det här var Jesper Hagerman.

O - Tjenare.

I - Hej, vi har haft lite mailkontakt angående en intervju till min kandidatuppsats.

O - Just det.

I - Och jag tänkte att jag chansar och ringer nu.

O - Ja.

I - Hur ser det ut för dig idag?

O - Jag ska städa en stuga är nu men jag kan nog ha dig på högtalartelefon, så kan vi nog snacka medans jag gör det.

I - Okej, kommer du att dammsuga och sådär eller kommer det mest bara att vara att små städa?

O - Nej jag kan vänta med dammsugningen till sist.

I - Okej, ja men superbra! Hur är läget?

O - Vi gör ett försök, Jodå det är bra, sista dagen med plusgrader idag så det är mycket att göra innan de fryser.

I - Aha jag förstår. Jag förstod det som att du var en upptagen person.

O - Haha.

I - Mycket att göra.

O - Ja det är många bollar i alla fall.

I - Ja, ja men okej. Jag tänker att jag går igenom några punkter bara här så att du är med vad det är till för och så där. Jag heter Jesper Hagerman då då, Jag pluggar ju på Sveriges lantbruksuniversitet på Alnarp nere i Lomma där i Skåne.

O - Ja.

I - Jag studerar till trädgårdsingenjör och min kursledare heter Lotta Nordmark och min handledare heter Linda-Maria Dimitrova. Så syftet med intervjun är då att ge underlag till hur man kan bättre förstå hur vi kan lyckas med att etablera ett hållbart odlingssystem. Och min frågeställning i arbetet kommer ju vara just, vad är de viktigaste faktorerna för att lyckas etablera ett hållbart odlingssystem.

O - När du säger odlingssystem vad menar du på med system. Är det på gårdsnivå eller är det?

I - Då pratar jag ju på gårdsnivå men samtidigt så nischer jag in mig ganska rejält på just odlingen så att. Ofta så är det ju så att saker och ting hänger ihop, till exempel att höns kanske plocka lite på markerna som man har odlat på och så där. Så det tänker jag du också på att definiera utifrån vad du har för system själv, alltså det du kan prata om.

O - Vi kommer inte, om man tänker sig matsystem, det jag diskuterar ofta så är det förändrad lagstiftning på EU-nivå för att man ska kunna etablera, men det är inte riktigt på den, Det är inte på den nivån?

I - Nej precis, Ja men då förstår jag vad du menar. Nej utan det är på gårdsnivå, ganska konkret liksom. Så intervjun kommer att ta en timme då, max, och jag håller koll på tiden. Och materialet kommer att användas.

O - Vi kanske hinner idag och måste jag avbryta så kanske vi kan fortsätta vid...

I - Ja absolut, det går jättebra. Och ja, materialet kommer transkriberas och jämföras med annan litteratur och vad andra intervjupersoner har sagt. Och det är helt frivilligt att delta och om du känner att du vill avbryta intervjun eller inte svara på några frågor så avstår vi från det eller så hoppar vi över den frågan. Och om du vill vara anonym så får du vara det, alltså den information jag får från dig behöver inte förknippas med dig alls och det behöver inte framgå att du har deltagit om du inte vill det. Så det bestämmer du själv.

O - Ja.

I - Då sätter vi igång då.

O - Ja.

I - Vill du berätta lite om dig själv kort?

O - Ja jag heter *** och ja vad fan är jag nu, ***, är jag det? *** eller *** jag kan inte riktigt komma ihåg.

I - Ja det är någonstans där, ja, jag känner igen mig.

O - Ja, jag är uppvuxen på den här gården som mina föräldrar köpte, de köpte som öde gård på 70-talets början.

I - Mhm.

O - Och sen har de jobbat med att rusta upp det, jag är född där då tidigt 80-tal och flyttade härifrån när jag var 15. Men jag har ju liksom en bakgrund då med får och gårds, liksom för eget bruk, vi har aldrig kommersiella under min uppväxt. Jag flyttade iväg och studerade i gymnasiet i ***, då måste man flytta för det finns inga bussar.

I - Mm.

O - Och sen vidare till *** och pluggade statskunskap och nationalekonomi och sånt.

I - Mhm.

O - Men jag slutförde inte, [hör inte vad intervjuobjektet säger] Men jag vill slutförde aldrig pol mag programmet utan jag bestämde mig för att flytta hem igen och bli bonde. Men det är jävligt bra att ha i bagaget.

I - Ja.

O - Så det var 2009, flyttade jag hem. Och ja, på en gård som de här, Ja vi kan säga ungefär 5 hektar med åkermark med lägsta närings klasserna, bra med mull, mycket sand men ingen näring.

I - Okej.

O - Och så är det är jättefin sydsluttning och perforerade betesmark runt om och så där.

I - Mm.

O - Men det är jättelitet, Ja den här går den var för liten för att ens hänga med i storleksrationaliseringarna liksom på 40-talet.

I - Ah. Okej.

O - För det är en enskild gård så det finns liksom inga andra att slå ihop åkrarna med.

I - Just det.

O - Utan åkerskiftet, alla är ju under en hektar liksom.

I - Mm. Precis då har vi börjat prata lite om platsen och vad det är för typ av topografi och så där, men vad har ni för väderförhållanden runt ett år. När är första och sista frosten och så där?

O - Det brukar vara, eller enligt SMHI så är det väl typ mitten av maj till, vad fan är det nu då, mitten av september tror jag.

I - Okej.

O - Då är det frostfritt. Det är ju växtzon typ 4-5.

I - Ja just det.

O - Det är lite. Men det är ju det att det är en sydsluttning så att det är ofta så slipper vi som är hårda frostarna för att det rinner neråt.

I - Ja. Vad bra, det är ju perfekt.

O - Ja, det är en bra plats.

I - Och då, då säger du att du har fått det nästa av din kunskap genom din uppväxt nästan?

O - Nej, men den grundläggande förståelsen för djurhållning och så, men ja, vad gäller allmän traktorkörning och såna grejer. Men faktisk odlings kunskap och i synnerhet när det gäller grönsaker, den har jag nog forskansat mig själv.

I - Okej. Genom praktisk, eller att bara köra liksom?

O - Ja, började väldigt smått, gjorde mycket misstag och sen har jag blivit bättre och större.

I - Ja. Och då är det du och din fru som jobbar på det här istället eller hur fungerar det?

O - Ja det. Mina föräldrar bor fortfarande här och så är det jag och min fru, sen är det en tjej som heter Romana som har bott här i tre år, hon kommer från Tyskland, så Det har varit lite varierande från år till år hur konstellationen har sett ut. Men i år har det varit jag och Romana som har odlat.

I - Mm. Okej.

O - Ja, haft huvudansvaret för själva odlingarna och min fru Maria har jobbat med medlemsrelationerna till andelsjordbruk medlemmarna då.

I - Ja okej, hur många medlemmar är ni på just nu?

O - Det är 40 familjer, Vi räknar med att det ska räcka till åtminstone 80 personer och sen är vissa barnfamiljer och så där, så det är någonstans mellan 80 och 100-120 som är involverade på något sätt.

I - Mm. Och går ni runt på det då eller har ni någon annan inkomstkälla?

O - Ja det har vi också, men den finansierar en 60 % årstjänst med okej lön liksom.

I - Andelsjordbruket alltså? Okej.

O - Ja. Och jag och Romana och har ju delat på det i stort sett, så vi har haft 30 % var.

I - Mm.

O - Sen är jag också folkhögskolelärare i agroekologi, så det har varit en annan inkomstkälla. Ja och så har vi då lite stuguthyrning och lite turism och så där.

I - Alright.

O - Och min fru jobbar med vuxenutbildning då, i *** på halvtid.

I - Alright, så ni har båda lite sådär halvtidsjobb vid sidan om, utöver andelsjordbruket?

O - Ja, så är det.

I - Jag förstår.

O - Men nästa år så blir det väl. Jag kommer jobba typ halvtidstjänst med andelsjordbruket och så försöker vi få lite mer aktivitet bland medlemmarna, för att Romana ska flytta tillbaka till Tyskland nämligen.

I - Jaha. Okej. Och skulle du säga att ni har arbetat 30 %, eller skulle det vara att ljuga?

O - Nej det är nog rätt så sant, det är bara det att det är ojämnt fördelat över året.

I - Ja. Jo men precis.

O - Jag har ju nästan ingenting på vintern men det är ju kanske, båda vi jobbar halvtid på sommaren liksom.

I - Mm. Ja men grattis får man väl säga då det är ju inte alla som lyckas med det haha.

O - Nej men, det är jävligt bra. Vi har en lön baserat på 25000 i månaden.

I - Ja. Okej.

O - Ja det är okej.

I - Har du några andra inspirationskällor från ditt uppstartande och genomförande av andelsjordbruk?

O - Ja alltså för att jag kom hit och startade upp allting överhuvudtaget och tyckte att det skulle kunna vara en produktiv gård, det får jag ändå ge permakultur. Som begrepp och rörelse.

I - Mm.

O - Men, fördelen med det är ju att det finns liksom inga begränsningar, man börjar tänka i helt andra banor och hur allting är så jäkla, har så stor potential. Men det är ju också begreppet stora nackdel att kanske tappa fotfästet ganska mycket.

I - Ja. Just det

O - Så att grundpremisserna är ju att det ska vara permanent hållbart, den är ju liksom klockren, det finns ju inget annat alternativ. Men däremot metoderna och sådär är alldeles för puttinuttigt och navelskådande.

I - Ja jo.

O - Det har man ju lärt sig den hårda vägen. Jag har gjort nog gjort, Jag har gjort alla de här klassiska permakultur odlingarna, örtspiraler och nyckelhålsbäddar och hela kalaset.

I - Ja.

O - Och det funkar ju när man odlar till sig själv över sommaren, ska man ha någonting mer än så så blir det liksom irrationellt.

I - Ja. Ja just det. Så du skulle säga att så här, nyckelhåls bäddar funkar inte riktigt om man ska odla till 40, Vad var det du sa, 40 hushåll, 80 hushåll, 40 hushåll?

O - Man måste standardisera grejerna och det måste vara. Man måste ha en rak rad för att kunna ogräs rensa i rimlig hastighet liksom.

I - Ja. Ja just det.

O - Sen beror det helt på vad man har för förutsättningar på sin plats, vi har inte jätte, vi har inte tillgång till täckmaterial så vi kan inte ha den tog den på en större skala liksom.

I - Jaha okej.

O - Som kanske andra skulle kunna göra.

I - Mm.

O - Men det kräver jättemycket material.

I - Jo det gör ju det. Jag glömde fråga också när vi ändå var inne på platsen, vad är det för, för du sa att det var omringat av åkrar. Vad är det annars för vegetation på platsen?

O - Det är podsoljord i granskog.

I - Mm.

O - Eller blandskog, Det är väl björk, gran, tall liksom.

I - Okej. Ja men det var bara för att få lite mer som en bild av vad det är för typ av ställe liksom.

O - Ja alltså så här, om man ska sätta in det i en historisk kontext så så är det ju ur skogen där det inte bodde en enda svensk. Och sen när det var tidigt 1600-tal så var ju Finland en del av Sverige då kom det en massa svedjefinnar hit så att de, de odlade upp skogen genom att bränna ner den.

I - Ja just det.

O - Men det fick man ju bara göra i typ 40 år eller någonting sen blev det svedjeförbud.

I - Ja.

O - Då var man tvungen att göra om det till stationära permanenta åkrar och så är det skogsbetet och betesdjur i typ 300 år som har gjort att vi har 25-30 cm matjord på åkrarna. Går man en meter in i skogen så finns det inte någon matjord alls liksom.

I - Nej just det haha.

O - Det är intressant hur man har lyckats skapa ett odlingslandskap.

I - Ja visst. Ja men det går ju att göra vad som helst liksom, med de rätta förutsättningarna.

O - Om man bara ger ett par hundra år haha.

I - Men då kom du tillbaka hem där du var uppvuxen, hade du med dig någon form av budget eller planering eller sådär. Alltså en vision när du kom tillbaka?

O - Jag gick en sån där permakulturdesign course, en 72 timmars kurs, och gjorde en plan över gården.

I - Okej.

O - Men den var ju som sagt väldigt ut spejsad och så där, men i grunden men ändå Det här skulle vi kunna vara om 15 år.

I - Mm.

O - Produktionsmässigt, med människor som bor på gården och sådär och den planen är väl i stort sett samma fortfarande.

I - Mm. Vart gick du den kursen, bara för att jag är nyfiken?

O - Vart?

I - Ja.

O - Det var med Esbjörn Wandt nere på Holma.

I - Ja just det. Mm. Okej.

O - Så den var jävligt bra, Den gjorde ju att man verkligen tillät sig att skapa idéer och visioner och så där så att den är riktigt bra.

I - Vad roligt.

O - Men budget hade jag, typ 30 000 startkapital.

I - Mm.

O - Och sen efter ett år så var jag pank, hehe.

I - Mm. Ja.

O - Och sen börjar jag väl hålla lite kurser och sådana där grejer, så började jag komma på plus igen, men jag var nere på noll och vände.

I - Ja. Blev du diplomerad permakultur, Vad är det man kallar det?

O - Designer kanske? Nej jag nej, jag skulle bli det och Esbjörn var min handledare, men jag har inte tid med det. Det är samma som att jag inte slutför min universitetsutbildning. Jag har liksom inte, Jag har varken behovet eller tiden att få ägna mig åt dig.

I - Ja just det. Ja precis, så du känner att få någonting på papper känns lite onödigt om du ändå bara kan sätta igång liksom?

O - I stort sett, jag prioriterar verksamheten före certifikaten.

I - Mm. Ja. Så vad var det liksom det första du gjorde när ni kom tillbaka?

O - Startade en liten trädgårdsodling, skaffade lite höns, sådär som man gör.

I - Mm. Och hur ser du ut idag, vad har ni för olika liksom?

O - Vi har ett dussin får, som vi tar kött på och våra andelsmedlemmar får ta del av. Och sen har vi två fjällkor som vi mjölkar under sommarsäsong för husbehov och köttet går till både oss själva och till medlemmar. Vi brukar slakta en eller två per år, beror lite på. Och sen har vi ett 50-tal höns med äggprenumeration och sen odlingarna då för andelsmedlemmarna.

I - Ja.

O - Så det, alltså grönsaksodlingar ett kvarts hektar totalt.

I - Ja.

O - Och det kan vi leverera till de här familjerna i åtta månader på.

I - Just det.

O - Varje torsdag.

I - Det är ju jättebra.

O - Ja. Vi använder en gammal jordkällare just nu för att lagra in ett par ton med rotsaker som levererar fram till slutet på januari.

I - Och den har funnits där sedan innan, det är inget som ni har gjort?

O - Den går nog på 200 år plus snart.

I - Härligt.

O - Japp.

I - Är det en sån här gammal rallar jordkällare då eller?

O - Ja, eller jag vet inte, det var någon stenläggare som var kända är i krokarna, jävligt bra, men det är alltså naturstens valv hela grejen.

I - Åh vad häftigt.

O - Ja.

I - Men använder du då djuren i odlingen eller det funkar kanske inte riktigt när det är sådana rader?

O - Alltså vi har, nej vi använder dem inte odlingarna men däremot så är de en del av hela kretsloppet.

I - Ja.

O - Allt spill ifrån grönsakerna, och även vi hämtar vi hämtar spill från ICA och Konsum också. Det går ju till komposteringen vid hönsen. Och den komposteringen går sänd ut till odlingen liksom.

I - Ja okej, vad kul.

O - Och sen där vi har växthuset sitter ihop med hönshuset, så på sommaren har vi tomatodling där och på vintern så är det vardagsrum för hönsen.

I - Ja. Ja just det.

O - Och då komposterar vi där på vinterhalvåret och sen lägger vi bara upp det i bäddar och odla tomaterna.

I - Ni komposterar i växthuset?

O - Ja under vintersäsongen.

I - Ja men var lustigt. Jag har sett den där bilden i en av Bill Mollisons böcker med växthus och höns hus kombinerat Det är väldigt coolt.

O - Ja, nej men det är bra. Enkelt.

I - Har du några fler sådana häftiga lösningar som du har tagit, eller fått inspiration från permakulturen?

O - Ja alltså, i synnerlighet det där med höns och kompost, bara för att gräva lite mer i den så är det ju Geoff Lawton, Jag vet inte om du känner till honom från Australien?

I - Ja visst.

O - Han gjorde en intervjuvideo med en som heter Mark Hamber som har en jättestor komposteringsverksamhet i Vermont tror jag.

I - Okej.

O - Och där hade de ju 3 eller 400 höns som går helt utan foder, bara på deras jättestora kompost verksamhet.

I - Jaha.

O - Den drog ju Geoff Lawton ner till hus skala liksom, hur mycket kompost behöver man för 30 höns, för att slippa köpa foder?

I - Ja just det.

O - Den modellen har väl inspirerat oss. Vi har testat att ha gäss för att käka gräs på gräsmattorna och såna här små utrymmen.

I - Mm.

O - Det är mycket jobb för resultatet och ganska grisigt, de är smutsiga.

I - Jaha.

O - Och sen när vi började de första åren hade vi ankor och släppte dom i landet när vi hade täckodling fortfarande.

I - Mm.

O - Men så här det är jävligt mycket jobb, tvivelaktigt med var resultatet faktiskt är sjukt mycket jobb med att hacka upp Isvak varenda dag på hela vintern liksom.

I - Ja. Just det. Det är ju det också.

O - Och så får man kanske 20 ägg per Anka eller så.

I - Det kanske är klimatet som gör det svårare då, bland annat?

O - Ja absolut, vintersäsongen är ju tung att hålla små besättning med djur, det blir mycket arbete för.

I - Ja. Ja men intressant. Ja. Och när du kom till, Använder du dig av sån här sektoranalys och zonalanalys när du kom tillbaka hem eller?

O - Ja, absolut.

I - Ja.

O - Speciellt det här med frosten har man ju märkt av ganska mycket liksom, vart den lägger sig först och inte och så där. Det är klart vi odlar ju verkligen så att vi minimerar skuggan ifrån allt så där, sen använder vi ju mycket att det är en sydsluttning och så där så har vi. Vi vi har ju rätt så bra med regn och allt sånt där, vi försöker ju odla mestadels, inte riktigt på kontur men i den ledden för att hålla kvar vattnet.

I - Ja just det.

O - Vi har ju den här 60 % sand alltså det är ju så lätt dränerad jord så att. Men nu har vi sprinklersystem och grejer också så det.

I - Ja okej. Men apropå skugga och sådär, Har ni några, Har ni några perenna odlingar också eller, träd buskar eller är det mest anuller ni kör?

O - För avsalu så är det ju annueller, vi har lite perenna grönsaker också. Det är typ malva har vi en hel del för den tidigaste salladen. Sen håller vi på och driver upp piplök som en tidig salladslök och då odla i den som flerårig eller ja, återplantering.

I - Ja just det.

O - Så den är bra för att komplettera lök riktigt tidigt.

I - Okej.

O - Vad har du mer som vi har till de andra. Nej det är nog egentligen det som vi faktiskt använder i andelsjordbruket. Sen för oss själv så skördar vi ganska mycket nässlor och såna här saker. Men det skulle kunna vara det som jag kan tänka mig att göra en. Ja vi har vårt bäddar de är 25 meter långa. Och jag skulle lätt kunna tänka mig att ha en 25 metersbädd med nässlor.

I - Ja de är väldigt användbara.

O - Ja jag tror ändå att det skulle kunna uppskattas, Det är fan inte lätt att skörda nässelskott till nässelsoppa när man bor i stan liksom.

I - Nej exakt, nej men absolut. Jag tror verkligen att du skulle kunna vara en hit. Det är ju också någonting som folk vet liksom, ändå att man kan göra nässelsoppa, jag har fan aldrig tid att plocka eller så där också.

O - Det är inte så att man köper i butiken.

I - Så det är nog lätt att få vinst på, skulle jag också tro.

O - Ja men fan, den har ju inget behov av näringstillskott alls, Den här ju konkurrenskraftiga och sådär.

I - Just det. Och perenn liksom så det kommer bara tillbaka.

O - Ja. Ja den är nog rätt så bra, svår att bli av med bara när man väl etablerat den.

I - Jag har kommit på begränsad än.

O - Ja jag tror det.

I - Okej, Har ni några skador eller bovar som du tycker är värda att nämna liksom?

O - Som tur är, när man bor så här mitt ute i skogen. Vi har mager jord men vi har andra sidan inga mördarsniglar, inga rådjur, inga harar och kaniner, alla dem där inne i samhället istället.

I - Ja just det.

O - Det enda är en och annan varg som springer förbi, men vi har inte haft några problem med det än. Men de har gjort att de har satt upp vargstängsel runt hela gården och det håller även ute rådjur. I den mån de finns. Annars den, det är ju den klassiska kålfjärilar, lökflugor, morotsflugor. Men vi använder liksom inga bekämpningsmedel utan det funkar med insektsnät. De håller det på en schysst nivå liksom.

I - Ja just det. Det gäller ju bara tajma, för att få en okej liksom skörd.

O - Ja.

I - Ja men jag glömde fråga dig också. Hur långt är det, och hur gör du rent logistiskt med utkörning och sådär, Finns det något upphämningsställe?

O - Ja, vi har packat kassan här i förmiddags och nu är Romana Jag kör in till *** och till *** och det är enkel väg till *** är det 30 km ungefär.

I - Okej.

O - Så vi kör 60 km i varje runda, men vi har en liten elbil, en liten Renault Kangoo som precis klarade på batteriet.

I - Härligt.

O - Så att det är en väldigt liten kostnad Man behöver ju iallafall göra lite andra ärenden en gång i veckan så att det.

I - Ja det måste ju kännas rätt etiskt bra också, att elbilen klarar den rätten alltså.

O - Ja absolut, Det är ju ingen kostnad heller. Nej det är bra.

I - Har ni som ett ställe som ni lämnar?

O - Ja, vi har en jordkällare i ***, vid ett trädgårdscafé där som vill lånar gratis och sätta in i. Sedan har vi en källare på en ja, gammelgård, alltså en sån här Vad fan heter det, bygdegård i *** som vi också lånar och ställer in, så har vi kodlås på dörrarna så alla medlemmar Nu vet vad det är för kod och så kommer de dit någon gång efter klockan 4 på torsdagar.

I - Ja.

O - Så hämta dem de när de vill.

I - Ja det är ju fantastiskt. Att kunna samarbeta haha.

O - Det är lite synd att man inte träffar dem så mycket, det är tråkiga med det hela. Men och andra sidan ger en flexibilitet för dem att de inte behöver hålla någon tid, dem kan ju hämta det på fredagen också.

I - Ja just det

O - Om de inte kan på torsdagen.

I - Har ni något sånt där alltså digitalt möte eller så där ni får lite feedback eller något sånt?

O - Ja alltså, Normalt sett så har vi ju fysiska träffar och det har vi haft några stycken i år också. Så typ ett utekök där vi laga lunch och de får komma och hjälpa till och skörda någonting eller, vi skulle skörda upp, vad var det, 600 kilo potatis. Då kom det tio pers och hjälpte till och sådär. Vi bjuder in till lite sådana här arbetsdagar, med knytkalas, de får gärna ta med sig grejer då också.

I - Mm.

O - Det brukar vara väldigt uppskattat.

I - Kul. Okej, hur har Corona, eller co-vid påverkat er annars?

O - Väldigt lite faktiskt. Grönsaksgrejerna har vi ju liksom inte märkt av någonting och kursverksamheterna har vi kunnat bedriva bara att vi har haft några fysiska träffar som vi normalt har några gånger om året. Stuguthyrning har ju varit inga tyskar i stort sett har bara svenskar, Vilket är tvärtom mot vad det brukar vara. Så att det är, men det är ingen påverkan på själva omsättningen, så att vi har klarat oss riktigt, riktigt bra.

I - Ja vad skönt. Har ni om man tänker i framtiden, har ni några utvecklingsplan eller saker som borde ändras på och så där?

O - Ja alltså min ambition är ju att eftersom folk äter varenda dag året runt vore det väl fan om inte vi kan leverera mat året runt också.

I - Just det.

O - Andelsjordbruk har annars så korta säsonger för att det är enklast att odla då liksom, men då blir det ju bara en nischprodukt av det. Så jag vill att det här ska vara mer av ett verkligt alternativ än en nisch.

I - Ja just det. Och kanske en verklig, Alltså en större inkomst då också, det blir ju.

O - Det också. Alltså skörda större volymer om man ska skörda upp allting på en gång och sen lägga det i lagring på en gång, ganska lite jobb att ta upp det från en jordkällare packade i en kasse.

I - Mm.

O - Så att det, har man bra koll på lagringen då kan han nog fixa det. Jag skulle vilja bli Sveriges första helårs andelsjordbrukare.

I - Ja det är häftigt att det inte bara är Sveriges första, utan det är ju zon 5. Vad sa du 4-5?

O - Ja, 4-5.

I - Och det är ju inte heller att leka med, så sätt.

O - Men och andra sidan är det ju viktigt som fan att få kylan. Det har ju varit vårt största problem den här hösten, att det var för varmt.

I - Jaha.

O - Ja för vi får inte ner kylan i jordkällaren.

I - Ah, okej.

O - Så att det har ju varit 5, 6, 7 grader i jordkällaren och där ligger ett par ton rotsaker i snart fan en månad nu liksom.

I - Ja, Ja det har jag inte ens tänkt på. Det är klart jordkärnan måste bli kall också.

O - Ja, för klimatförändringarna sabbar våran lagringsförmåga.

I - Det är inte bra alls. Okej, men då har jag en fråga kvar. Och den är ganska bred och du får svara efter tycke och förmåga. Det är ju då min frågeställning, vad enligt dig är de viktigaste faktorerna för att lyckas etablera ett hållbart odlingssystem?

O - Ja, och då kan man ju tänka hållbart på flera sätt. Nyckeln för mig här på *** är att man tänker den ekonomiska hållbarheten, att det måste vara direktförsäljning till kunder, Det är A och O, mellanhänder då är det kört på en gång. Då måste man upp i sådana volymer så att det är, ja. Det går säkert att göra det hållbart också om man gör det med metoder. På en liten gård som det här så är det helt kört, så att för mig så är det den ekonomiska hållbarheten en relation till de som ska ha mina grejer.

I - Ja.

O - De kommer in på sociala hållbarheten också. [Host] Oj ursäkta, att jag måste veta att jag har en sån bra relation till de som får mina grejer att blir jag sjuk så vet jag att de kommer hit och hjälper mig.

I - Ah. Mm.

O - För att jag kan inte bara ringa in och säger jag är sjuk, jag kan inte jobba idag. Sånt arbete har inte jag, jag kan göra det om jag ligger i feber, då kan jag nog

ringa hit nog med folk med en eller två dagars framförhållning för att få det att funka liksom, Och den säkerheten är jävligt skön.

I - Mm.

O - Andelsjordbruket är ju också den här grejen att man har ett kontrakt på förhand, så att man, man har ju ingen stress över att de måste ha grejerna sålt. Allting är ju redan sålt, det är ju det det blir. Så jag behöver inte känna, så länge jag gör mitt bästa, då blir det vad det blir.

I - Mm.

O - Och sen vad gäller metoder, finns ju ingen gyllene lösning, alla gårdar är olika med olika förutsättningar allting. Men man lär ju se till att ha, vad ska man säga, jag är inte helt så där att jag aldrig plöjer, det gör jag. Men minimera jordbearbetningen, komma ihåg att vara snäll och schysst mot sin jord. Och det kan det innebära att man inte använder konstgödsel, det är ju kanske en bra grej, inga bekämpningsmedel och sådana där grejer, försöka undvika allt sånt. Då måste man ha gödsel från någonting annat, då måste det finnas en hållbar djurhållning, hållbar foderproduktion, alltihop sånt.

I - Ja just det. Och det är där djuren kommer in i bilden, till stor del.

O - Ja alltså, Det går ju att odla veganskt också, men det kräver jävligt stora ytor.

I - Ja.

O - Men det kan nog vara en modell framåt också, Jag är inte helt att det måste vara djurgödsel med i det hela. På en gård så här för att hålla ett bra biologiskt mångfalds odlingslandskap så måste vi ha betesdjur. De spelar en viktig funktion för att man kan ha vallar och sånt där som är jättebra för jordarna.

I - Ja just det.

O - Så jag tycker att de har en jättebra funktion i en gård, men annars så gäller det väl att man, Det är svårt att hålla sig inne på gårdsnivå. Alltså man måste, egentligen så måste man skapa förutsättningarna så att folk inte behöver specialisera sig, för det är där man tappar på hållbarheten. När du blir liksom hundraprocentig grisbonde, Ja det kanske odla spannmål, men du kommer inte odla vall, för det har du ingen avsättning för.

I - Nej.

O - Vad skapar vi förutsättningar för att, för att ens att folk kan vara hållbara bönder.

I - Så någonstans måste systemet ändra på sig också?

O - Ja, vi hade ju hur fint jävla jordbruk som helst, även om det fanns förbättringar där också, men hela Sveriges inland och skogslandskap har ju haft små små gårdar med mjölkproduktion på sommaren, självförsörjande på foder och spannmål foderbeten och alltihop. Och så jobbar man i skogen, som också skogsbete på vintern och så där. Jättebra strukturer som är fullständigt sönderslagna sedan 30-40 år.

I - Ja just det, med subventionering för att det ska bli monokulturer och sådär.

O - Ja, det handlar ju mycket om kapital, avregleringarna av kapital, alltså vem som får köpa åkermark och skog till vilket syfte.

I - Just det.

O - Sen är det också den där jävla jordbrukspolitiken med den där stöden och allt ihop, de föder ju fram ett visst typ av jordbruk.

I - Mm visst. Jag och kunskapen därefter försvinner också till slut.

O - Absolut. Även om vi skulle skapa förutsättningar för ett hållbart jordbruk idag, så vem fan, vem ska göra jobbet?

I - Ja eller hur. Men jag har egentligen ingenting mer jag ville få med, jag är ganska nöjd.

O - Ja.

I - Har du några frågor Är det något du vill tillägga?

O - När har du förhoppningar om att bli klar?

I - Jag kommer att bli klar ungefär i mitten på januari förhoppningsvis, och jag skickar jättegärna uppsatsen till dig då om du vill ha den?

O - Ja gör det, det vore intressant.

I - Ja. Ja men vad roligt, jag kommer bli klar då som sagt här i januari och sen får vi se lite vad som händer. Jag bor med min sambo nu också som och så går samma program om jag, sen så har vi tanken på att vi ska starta upp något också någonstans och göra det på ett hållbart sätt. Så det är väl lite därför jag har börjat skriva om det.

O - Ja men det är väl kalas! Jag har ni vägarna norröver så är ni välkomna på besök!

I - Ja men vad kul, jätteroligt att höra. Jag kanske, Ja vi får se, Jag kanske hör av mig så får vi se vart du är i livet någonstans då.

O - Ja haha Jag är antagligen på gården i alla fall.

I - Ja antagligen haha.

O - Ja men tack så mycket för att du ville medverka!

I - Ja men kör hårt, Lycka till!

O - Ja du med!

I - Bra Tack du, Hej.

O - Hejdå!